ENGELSE INVLOED OP DE NEDERLANDSE WOORDVOORRAAD

DOOR

C. G. N. DE VOOYS

VERHANDELINGEN DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN, AFD. LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS DEEL LVII, N°. 5

1951
NORTH-HOLLAND PUBLISHING COMPANY
(N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Mij.)
AMSTERDAM

INHOUD

INLEIDING 5

I. De Middeleeuwen en de zestiende eeuw 11

II. De zeventiende eeuw 13

III. De achttiende eeuw 19

IV. De negentiende eeuw 22

V. De twintigste eeuw 26

VI. Oorzaken en motieven bij het gebruik en misbruik van Engelse woorden 28

VII. Lijst van Engelse woorden, in Nederlands verband opgenomen en in hedendaagse woordenboeken vermeld en verklaard . 32

VIII. Lijst van Engelse woorden in Nederlands verband aangetroffen gedurende de periode 1946—1951 41

IX. Sociologische groepering van Engelse woorden, blijvend of tijdelijk in Nederlands verband gebruikt 54

X. Inburgering en uitbanning 66

Als afspiegeling van de kulturele betrekkingen is de invloed van de omringende talen op het Nederlands een belangwekkend onderwerp van studie. Voor het Frans, met de achtergrond van het Middeleeuwse en het klassieke Latijn is die invloed machtig geweest tot in de oudste periode van onze taalgeschiedenis: het standaardwerk van Salverda de Grave legt daarvan getuigenis af. Duitse invloed van betekenis begint eigenlijk pas te werken in de hervormingstijd, en trekt eerst de volle aandacht, wanneer die in de negentiende eeuw verontrustend wordt en de aandacht van taalzuiveraars gaande maakt. Daartegenover blijft de invloed van het Engels op de achtergrond. In de *Inleiding* op het *Woordenboek der Nederlandsche taal* van M. de Vries wordt het anglicisme slechts terloops genoemd als niet vergelijkbaar met het „onmetelijk heir der germanismen". In J. te Winkel's *Geschiedenis der Nederlandsche Taal* (blz. 235) beslaat de opsomming van de Engelse woorden in het Nederlands ruim een halve bladzijde [1]); Verdam (*Uit de Geschiedenis der Nederlandsche Taal*, (1923, blz 216), besteedt er slechts drie regels aan, met een door Stoett aangevulde noot.

De eerste die volle aandacht aan dit onderwerp schonk, was W. de Hoog in zijn *Studiën over de Nederlandsche en Engelsche Taal en Letterkunde en haar wederzijdschen invloed* (Dordrecht 1902—3; tweede herziene uitgave 1909). Het eerste deel besluit met twee uitvoerige woordlijsten: *Nederlandsche woorden in de Engelsche Taal* (Hs. X) en *Engelsche woorden in het Nederlandsch* (Hs. XI, blz. 220—235). De laatste is onkritisch samengesteld en ontbeert voldoende toelichting, doordat er geen verband gelegd is met het tweede deel, waarin De Hoog veel gegevens verzameld heeft voor de invloed van de Engelse kultuur en letterkunde op de onze. Dat gaf mij reeds in 1914 aanleiding tot een artikel in *De Nieuwe Taalgids* VIII getiteld: *Hoe zijn Anglicismen te beschouwen?* dat in 1925 met aanvullingen herdrukt werd in mijn *Verzamelde Taalkundige Opstellen* II, blz. 71—119, met de verbeterde titel *Engelse invloed op het Nederlands*. Een kwart eeuw later werd mijn aandacht getrokken door de toenemende vloed van Engelse woorden, zodat ik er zoveel mogelijk bij de lektuur van allerlei aard optekende, en voor verdere studie in bonte verzameling publiceerde in *De Nieuwe Taalgids* XL—XLIII. Dit materiaal is in de volgende studie geordend en verwerkt.

Intussen zijn de culturele betrekkingen tussen Engeland en Nederland opnieuw bestudeerd door J. F. Bense in een degelijk proefschrift: *The Anglo-dutch relations from the earliest times to the death of William the third*

---

[1]) Dit geldt dus voor de door Dr Wieder bewerkte Nederlandse uitgave van 1901.

('s-Gravenhage 1924), dat dus nog steeds voor de latere tijden de aanvulling behoeft van De Hoog's tweede deel. Dit proefschrift was bedoeld als *an historical introduction to the dictionary of the low-dutch element in the english vocabulary*, een uitvoerig woordenboek van 663 bladzijden (The Hague 1926 vlg.), maar dat voor ons doel niet van rechtstreeks belang is, omdat het de Engelse taalgeschiedenis betreft.

Uit de titel van deze verhandeling blijkt dat wij ons bepaald hebben tot de ontlening van Engelse woorden, en dat wij dus de invloed van het Engels niet volledig konden behandelen.

De invloed van het Engels op onze taal blijft niet beperkt tot ontlening van het enkele woord; ook woordgroepen worden overgenomen: verbindingen met voegwoorden of voorzetsels, b.v. *ups and downs, up to date, in a nutshell, after all, the topic of the day, a slip of the pen, struggle for life,* niet *to the point.* Ook verbindingen van substantieven met adjektieven: een *selfmade man,* de *general reader.* Een scherpe grens tussen woordgroepen en samenstellingen is niet altijd te trekken: *common-place, matter-of-fact, penny-a-liner* (= broodschrijver) zijn eigenlijk al samenstellingen. Soms zijn het zinnetjes in beknopte vorm die ingelast worden: *the right man in the right place, every inch a gentleman, last not least, believe it or not* (= hoe ongelofelijk het ook schijnt) [1]). Ook zelfstandig gebruikt, b.v. bij het afscheid „*So long*", dat even gedistingeerd klinkt als het vroegere *Au revoir*! Als leuze, of als opschrift boven een artikel: *More brains, Keep smiling, Still going strong.*

Het laatste gebruik grenst aan de citaten, bij sprekers of schrijvers, die door veelvuldige lektuur met het Engels zeer vertrouwd zijn, of soms half in het Engels denken. Onder de oudere letterkundigen denken we daarbij aan Potgieter en zijn tijdgenoten die de Engelse romantiek bewonderden. Zulke citaten kunnen individueel maar ook traditioneel zijn: *To be or not to be* bewijst nog geen vertrouwdheid met Shakespeare, evenmin als *A thing of beauty is a joy for ever* bewondering voor Keats. Bij De Hoog vindt men zelfs een bladzijde vol aanhalingen (I, 233) die volgens hem „heden ten dage schering en inslag zijn", maar die mij voor een groot deel onbekend waren.

Verwant zijn ook de spreekwoorden, b.v. *Time is money,* maar die komen meestal voor in vertaalde vorm (Tijd is geld) en worden licht internationaal eigendom, zodat niet meer na te gaan is of andere talen een bemiddelende rol gespeeld hebben. Overvloedig materiaal voor dergelijke „gevleugelde woorden" vindt men in daarvoor speciaal bestemde woordenboeken [2]).

Van Engelse invloed op onze woordvoorraad is eigenlijk ook sprake als

---

[1]) Zulke ingelaste zinnetjes zijn te vergelijken met het Franse *coûte que coûte* (ook vertaald: kost wat kost) en het Duitse *mir nichts dir nichts.*

[2]) Zie b.v. Otto Ladendorf: *Historisches Schlagwörterbuch,* Büchmann's *Geflügelte Worte* en voor het Nederlands *Woorden en gedachten. Elf duizend uitdrukkingen, spreekwoorden en citaten* door A. Huizinga (Zutfen — 1951) en Stoett's *Spreekwoordenboek.*

woorden vertalend overgenomen worden, al wordt de Engelse oorsprong voor de gebruiker weldra verduisterd. Oudere voorbeelden zijn: *blauwkous* (blue stocking), *ezelsbrug* (ass'bridge), *de tien geboden* = de tien vingers (the ten commandments, by Shakespeare), *vrijdenker*, *vrijhandel*, *vrijmetselaar*, *zelfbestuur*, *gemeenplaats*, *stemvee*, *natuurkeuze*, *zeewaardig*, *rolschaatsen*, *voetbal*, *waterproef*; jongere: *toonkamer* (showroom), *uitsluiting* (lock out), *roomijs* (ice-cream), *weekeinde*, *trekker* (tractor), *luidspreker*, *ster* (in filmster). Minder gelukkig is een vertaling als *nieuwkomer* (new comer). Aan Duitse bemiddeling is wel te denken bij woorden als *zweetsysteem*, *wolkenkrabber*, *warenhuis*. [1]) Bij namen van instellingen als *Industrieschool*, *Gezondheidscommissie* (Board of Health, in 1872 door Vissering nog aldus genoemd), *Levensverzekeringmaatschappij* (Life insurance company), *Hogeronderwijsuitbreiding* (University Extension), *Bijbelgenootschap* (Bible Society) denkt niemand meer aan vertaling. Wel bij *Heilsleger* of *Leger des Heils*.

Er zijn ook overeenkomende uitdrukkingen, waarbij het Engels het voorbeeld geleverd heeft, als *geld maken* (to make money), *dat spreekt boekdelen* (that speaks volumes), *de tijd doden* (to kill time), hij is *in zijn element* (in his element), iets *uitvissen* (to fish out), *naar complimentjes vissen* (fishing for compliments), *zijn geld op interest uitzetten* (to put out his money at interest), of met een kleine wijziging: *dat ligt niet in mijn lijn* (that *is* not in my line), *ruggegraat hebben* (he has got a backbone, waarbij echter het Duitse Rückgrat de tussentrap geweest kan zijn). Soms is er een treffende overeenkomst waar ontlening mogelijk, maar niet aanwijsbaar is, b.v. *zo te zeggen* (so to say), *eens vooral* (once for all), *hoe zo?* (how so?) [2]) en het stopwoordje *zie je* (look you) [3]).

Van Engelse invloed kan ook sprake zijn, als de ontlening langs een omweg plaats gehad heeft. *Festival* (muziekfeest) is een Frans woord, maar als in navolging van het *Festival of Britain* een *Hollands Festival* ingericht wordt dan komt dit woord rechtstreeks uit Engeland. Langs een andere omweg, nl. het Duitse *Warenhaus*, leerden wij het Engelse warehouse kennen. Een bekend feit is, dat namen voor produkten uit Oosterse landen in geheel Europa, in wisselende vorm, verspreid zijn, zonder dat met zekerheid na te gaan is, in welke taal ze voor het eerst overgenomen zijn, maar de klankovereenkomst van Nederlands *kerrie* met Engels *curry* maakt het toch waarschijnlijk dat het Engels bemiddelend gewerkt heeft.

De algemeen-menselijke neiging om veel gebruikte woorden gemakshalve te verkorten, b.v. *tram*, *bus*, *taxi*, *auto*, *foto* kan ook bevorderd zijn door Engelse voorbeelden, die talrijk zijn (b.v. *gin*, *hyp*, *cap*, *bus*). Dit wordt betoogd door Dunger, die dergelijke „Kurzwörter" uitvoerig

---

[1]) Bij Dunger t.a.p. naast vele andere „Lehnübersetzungen" vermeld.

[2]) Een plaats van hoesoo komt echter reeds voor bij Bredero (W.N.T. VI, 780)

[3]) Onwaarschijnlijk is het verband dat De Hoog (a.w. I, 232) onderstelt tussen *hij heeft geld van zijn eigen* en: he has money of his own.

behandelt [1]). Hetzelfde geldt voor de zogenaamde letterwoorden, waarbij òf de hoofdletters achtereenvolgens genoemd worden (H. B. S. — A. N. P.) òf een nieuw woord gevormd wordt door aaneenvoeging van die letters (Enka, Vara). Dit is nu reeds een internationaal, zich steeds uitbreidend verschijnsel geworden. Gelijk onlangs uitvoerig uiteengezet is heeft gelijktijdig tweeërlei invloed gewerkt; een Russische uit het Oosten en een Engels-Amerikaanse uit het Westen [2]).

Een volledige studie van de Engelse invloed op het Nederlands zou ook de syntaktische verschijnselen moeten behandelen. Deze zullen in onze verhandeling slechts terloops ter sprake komen in ons slothoofdstuk over taalzuiverheid. Buiten ons bestek valt ook de stilistische studie. Schrijvers en dichters die Engelse voorgangers bewonderen, navolgen of vertalen, zullen onwillekeurig in hun stijl, hun beeldspraak de invloed vertonen. Engelse romantiek, humor, realisme hebben hun sporen ook in de Nederlandse letterkunde nagelaten. Wij moeten hier volstaan met op het belang van dergelijke studie te wijzen.

Het materiaal dat ons voor deze studie ten dienste stond, is dus bijeengebracht uit de bovengenoemde lijst van De Hoog, uit woordenboeken en uit eigen waarneming. Wat de Nederlandse woordenboeken betreft, dient allereerst gelet te worden op hun beschouwing van Engelse ontleningen. Het woordenboek van Weiland kan waarschijnlijk wel terzijde worden gelaten: van een optekening van de volledige Nederlandse woordvoorraad is daar nog geen sprake. Dat was wel de bedoeling van het grote *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, waarin M. de Vries de nog niet geheel ingeburgerde woorden terzijde wilde laten. Het tijdrovend werk om met het oog op Engelse ontlening dit omvangrijk lexicon te excerperen, zou de moeite stellig niet lonen. Er is reden om het met voorbehoud te raadplegen; in de lange periode van voorbereiding zal met de opschuiving van vreemde naar eigen, met nieuwe technische termen, met verdwenen of verdwijnende modewoorden rekening gehouden moeten worden. Bovendien nemen niet alle redakteuren dezelfde houding aan tegenover ontleende woorden. De Vries en zijn oudste leerlingen staan tegenover anglicismen, al veroordelen ze die niet zo nadrukkelijk als de germanismen, meestal afwijzend. De jongeren leggen vaak een minder strenge maatstaf aan, waar het technische termen geldt of vreemde woorden die tot de dagelijkse omgangstaal behoren of in allerlei veel gelezen teksten voorkomen. Ook bij de jongere bewerkers onderling lopen de opvattingen uiteen, gelijk mij uit enkele steekproeven gebleken is.

Toen Van Dale in 1871 de taak van J. M en N. S. Calisch overnam, die de eerste druk van het *Groot Woordenboek* uitgegeven hadden, nam hij ook hun voorrede over. In hoofdzaak stelde hij zich op het taalzuiverend standpunt van M. de Vries. Vreemde woorden werden zelden opgenomen:

---

[1]) *Engländerei in der deutschen Sprache*, blz. 58—59.

[2]) Zie *Abréviations composées* par Paul Zumthor (*Verhandelingen der Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde.* Nieuwe reeks deel LVII — 1951.

„In zoo verre zij reeds algemeen in gebruik zijn of zelfs reeds het burgerregt in onze taal hebben verkregen, ruimden wij er eene plaats aan in, en hiermede hopen wij eene dienst aan het publiek van alle standen te hebben bewezen, daar velen soms bij gemis aan kennis der vreemde taal waaraan het woord ontleend is, de betekenis er van niet verstaan". Uit het feit dat vooral Nederlands-Franse woordenboeken geraadpleegd zijn, blijkt dat de bewerkers het oog hadden voornamelijk op aan het Frans ontleende woorden. Tegenover ontlening aan het Duits stonden ze afwijzend: „Ook heb ik op menige plaats gewaarschuwd tegen ingewortelde germanismen", schrijft Van Dale (blz. VII). Van anglicismen is nog geen sprake.

In de derde druk, van 1884, zegt de bewerker J. Manhave in zijn inleiding dat hij duizenden nieuwe woorden opgenomen heeft, ook door gebruik te maken van de reeds verschenen *Woordenboek*-afleveringen: „Daarbij ben ik met groote behoedzaamheid te werk gegaan. Niet elke nieuwigheid heb ik eene plaats gegund, maar alleen die woorden de opneming waardig gekeurd, die door het Gebruik burgerrecht hebben verkregen en als wezenlijke taalverrijking konden worden aangemerkt". In de 4de druk (1898) ontbreekt elke verantwoording door de bewerkers. Nog in de voorrede van de zesde druk (1924) wordt wel aandacht geschonken aan germanismen en gallicismen, maar over mogelijke anglicismen wordt gezwegen.

Intussen had het veel gebruikte woordenboek van M. J. Koenen, beperkter van omvang maar rijk van inhoud, een andere weg ingeslagen, die ook in de titel tot uitdrukking kwam: *Verklarend Handwoordenboek der Nederlandsche Taal, tevens vreemde woordentolk.* Achterin is, voor het eerst in de elfde druk, die van 1916 dagtekent, een lijst opgenomen van Engelse titelwoorden met de uitspraak. Uit een vergelijking van de 18de druk (1937) met de 22ste (1948) bleek mij dat er telkens voor aanvulling gezorgd is. Voor ons doel kan deze lijst nuttige diensten bewijzen.

Dr C. B. van Haeringen heeft in zijn *Nederlands Woordenboek* (1946, derde verbeterde druk 1948) dezelfde gedragslijn gevolgd als zijn voorganger, Dat blijkt uit zijn *Voorbericht*: „Ik heb een grote plaats ingeruimd voor bastaardwoorden en vreemde woorden, die men in de dagbladpers en in geschriften van meer algemene, niet te specialistische inhoud tegenkomt. En hoewel het zeker niet de eerste taak is van een Nederlands woordenboek, het gebruik van dergelijke woorden in de hand te werken, heb ik toch niet geschroomd, hier en daar het bastaardwoord, waar dit bekender of gangbaarder is dan het al of niet puristische inheemse synoniem, als verduidelijking bij de omschrijving van het laatste te geven". Het is dus niet te verwonderen dat de Engelse woorden in dit Woordenboek, naar getal en aard, in hoofdzaak overeenkomen met de keuze die Dr K. Heeroma, de laatste bewerker van Koenen's Woordenboek toegepast heeft. Ook in de laatste druk van Van Dale's Groot Nederlands woordenboek bewerkt door Dr F. de Tollenaere, zijn meer Engelse woorden opgenomen dan te voren het geval was. Om dus een overzicht te krijgen

van de Engelse woorden waarmee het Nederlandse lezende en schrijvende publiek in de twintigste eeuw min of meer vertrouwd geraakt is, stelde ik een alfabetische lijst samen, gebaseerd op die van De Hoog uit 1909, na de nodige schifting, en op de gegevens uit de hedendaagse verklarende woordenboeken, met uitsluiting van speciaal Engelse persoons- of plaatsnamen of woorden die op speciaal Engelse toestanden betrekking hebben. Volledig kan die lijst natuurlijk niet zijn, zoals bij de toelichting zal blijken, maar het voornaamste uit de periode tot ± 1945 zal men daarin kunnen vinden. Daaraan voegde ik een tweede lijst toe, op grond van eigen waarneming in de laatste vijf jaren samengesteld. De aard en bedoeling daarvan zal in de tekst nader toegelicht worden.

Op al dit materiaal berust mijn overzicht van het gebruik en misbruik van Engelse woorden door het nu levende geslacht. Het leek mij noodzakelijk, om het historisch verband, daaraan te doen voorafgaan wat vroeger door mij gepubliceerd is over Engelse invloed in vorige eeuwen, maar de daarop betrekking hebbende tekst is bij de herdruk grondig herzien en aangevuld.

In mijn vroegere studie over Engelse invloed op onze taal heb ik terloops ook het Nederlands buiten Europa en het Afrikaans ter sprake gebracht [1]). Voor Oost-Indië vestigde ik de aandacht op Prick van Wely's *Viertalig aanvullend Hulpwoordenboek*, waarin Engelse woorden opgenomen zijn die in ons land weinig of niet gebruikt worden; voor West-Indië beschikte ik destijds reeds over weinig gegevens. Voor het Afrikaans kon ik voornamelijk verwijzen naar F. Th. Schonken's *Oorsprong der Kaaps-Hollandse Volksoverleveringen* en verder losse gegevens opsommen. Toen was ik reeds van oordeel dat dit onderwerp „een afzonderlijke studie verdiende", ondernomen door iemand die op eigen waarneming in die verre streken kon vertrouwen. Daarom heb ik ook nu van een uitwerking afgezien, ofschoon in de toekomst overneming van Engelse woorden door bemiddeling van Nederlanders in Indonesië, in Suriname, de West-Indische eilanden, en door het Afrikaans niet uitgesloten is, en aandacht verdient.

---

[1]) *Verz. Taalk. Opstellen* II, blz. 107—110.

I

DE MIDDELEEUWEN EN DE ZESTIENDE EEUW

Sedert de oudste tijden zal het verkeer ter zee de kustbewoners van de Noordzee met elkaar in aanraking gebracht hebben, zodat wederzijdse invloed op het taalgebruik aannemelijk is, maar van nationale talen is dan nog geen sprake, en eventuele leenwoorden zijn dus moeilijk na te gaan. Het woord *boot*, in de veertiende eeuw al opgetekend, geld als ontlening uit het Middelengels, maar kan reeds ouder zijn. Ook ontleningen als *loods*(man), *dreg*, *kenning* (gezichtsgrens op zee) zijn wellicht al oud. Ook *ale* (een biersoort, bij Kiliaen vermeld als *eel*) moet uit de Middeleeuwse periode dagtekenen.

Opmerkelijk is het, dat in de Middelnederlandse woordvoorraad nauwelijks Engelse woorden aan te wijzen zijn, in tegenstelling met de vrij sterke omgekeerde invloed. De wederzijdse betrekkingen waren veelvuldig en van verschillende aard: huwelijken tussen grafelijke en adellijke geslachten, tijdelijke of duurzame vestiging, handelsbetrekkingen, vooral met Vlaanderen, werving van troepen, vestiging van arbeiders, polderwerkers, handwerkslieden en kooplieden. Dat de taal van de *Merchant-Adventurers*, die zich in de Nederlanden (Middelburg en Utrecht) vestigden, veel sporen nagelaten heeft, is niet aan te tonen [1]). Wel vermeldt Blok in zijn *Geschiedenis ener Hollandsche stad* (II, 195) dat in de vijftiende eeuw woorden als *bill* en *factor* in het Hollands ingang vonden. Kooplieden en handwerkers hadden trouwens van de Engelsen niet veel te leren: omgekeerd waren onze gewesten de leerschool voor het oeconomisch nog achterlijke Engeland. Het Engels was hier te lande zo weinig bekend, dat enige Engelse boeken uit de nalatenschap van gravin Jacoba in 1444 hier geen kopers konden vinden, daar bijna niemand die taal kon lezen. Van rechtstreekse Engelse letterkundige invloed is niets te bemerken: de stof van de Britse romans bereikte ons door Franse bemiddeling. Dirc Potter heeft in Engeland vertoefd en zou dus het werk van Chaucer gekend kunnen hebben. Zijn *Mellibeus* komt overeen met Chaucer's *Tale of Mellibeus*, maar bij onderzoek is gebleken dat beide op een Franse bron teruggaan [2]). Dirc van Delf gebruikt het woord *huusbant* (= echtgenoot), dat nergens elders in het Middelnederlands voorkomt, en dat dus wellicht van Engelse oorsprong is. In de tweede helft van de vijftiende eeuw werkte de beroemde drukker William Caxton te Brugge. Door zijn vertaling *The History of Reynard the Fox* (1481) baande hij de weg voor een reeks Nederlandse volksboeken. Zijn Engels is gemengd met veel Neerlandismen.

---

[1]) Zie Dr Z. W. Sneller: *Walcheren in de 15de eeuw*, blz. 120 vlg. en de daar aangehaalde werken.

[2]) Zie het proefschrift van B. Overmaat (Nijmegen 1950), blz. 36.

Bekende Antwerpse drukkers als Gerard Leeu en Jan van Doesborgh bezorgden Engelse vertalingen van Vlaamse volkslektuur .Dat omgekeerd de *Elckerlijc* naar de Engelse *Everyman* bewerkt zou zijn, is onjuist gebleken. Ontlening van Engelse woorden heeft dus in deze periode door vertalingen niet plaats gehad.

Dat geldt ook voor de zestiende eeuw: werken van Jan van der Noot, van Marnix werden in het Engels vertaald, maar de Engelse letterkunde drong hier te lande nauwelijks door.

Aan persoonlijke aanraking met Engels-sprekenden heeft het in de zestiende eeuw niet ontbroken. De betrekkingen op handelsgebied worden vermenigvuldigd. Naast de schippers en matrozen in de havenwijken komen nu ook de huursoldaten. Engelse legeraanvoerders, waaronder mannen van grote betekenis — men denke aan Sir Philip Sidney en Ben Jonson — komen in de oorlog met Spanje krijgservaringen opdoen. Leycester met zijn volgelingen vestigen zich in Utrecht en mengen zich in de binnenlandse politiek. Een merkwaardig bewijs dat vertrouwelijke omgang door gebrek aan kennis van het Engels niet altijd vlotte, hebben we in Hooft's *Historiën*, waar meegedeeld wordt dat de Landvoogd slechts in het Engels kon antwoorden, zodat „geen volkoome mondtgemeenschap met hem te houden was, oft men hadde juist moeten Engelsch kennen, 't welk zelden onder de Neêrlanders gebeurde."

Tegen het einde van de eeuw, in 1581, vestigde zich de puriteinse sekte van de Brownisten te Middelburg. Hun geestverwanten kwamen niet lang daarna naar Leiden, waar ze als wolkammers en bombazijnwerkers in aantal toenamen. Brewster, een boekdrukker, maakte zich verdienstelijk door studenten les in het Engels te geven. Hun invloed zal van tijdelijke aard geweest zijn, omdat de meesten als „Pilgrim-fathers" in Amerika een nieuw vaderland gingen zoeken.

De vraag doet zich nu voor of er ook lexicografische gegevens zijn voor de binnengekomen Engelse woorden tijdens de oudste periode. Vroeger veronderstelde ik, dat die wellicht te vinden zouden zijn bij Kiliaen. Immers, deze lexicograaf geeft herhaaldelijk de herkomst van ongewone woorden aan, en naast *germ.* en *sic.* vindt men ook de aanduiding *angl.* Of het woord *eel* (een biersoort) inderdaad ontleend is, blijft onzeker; daarnaast is ook opgemerkt dat hij *okshooft* in verband brengt met *hogshead*, maar een steekproef bij de letters A en B toonde aan, dat bij Kiliaen de toevoeging *angl.* alleen wijst op een overeenkomstig, etymologisch verwant Engels woord [1]). Een onderzoek naar de Engelse woorden bij Kiliaen belooft dus geen of een schrale uitkomst.

---

[1]) Onder de B kan men b.v. naslaan: *baey-tere, bancke, barsie, bleye, bleyne, blouwe, bluyster, bluysteringe, boetser, bout, brabbelinghe, brokel,* alle met een Engels aequivalent, maar geen Engelse ontleningen.

II

DE ZEVENTIENDE EEUW

In volkskringen, onder schippers, matrozen, soldaten, handwerkers heeft menig Engels woord geklonken. Al zullen de vreemdelingen min of meer onbeholpen het Nederlands te pas gebracht hebben, omgekeerd namen de Hollanders sommige Engelse woorden over. Als ze Engelse zeelui tot klant kregen, hebben ze al gauw het woord *money* leren verstaan en gebruiken. Het W.N.T. citeert uit Hooft's gedichten:

Overmaet van moony baet
Om te worden meisjens maet [1]).

In de door Scheurleer uitgegeven bundels *Van Varen en Vechten* kan men Engelse woorden aantreffen als *gentlemans* en *ferding*, staaltjes van gebroken Engels (III, 84) en soms een verhaspelde uitdrukking in een matrozenliedje (III, 128):

Wanneer vraeght ghy dat lieve man
Omdat de molen malen kan
Met winde en met water
Dat's de mater.

In de Antwerpse volkstaal kende men *'t stiaert*, door Huygens in zijn *Trijntje Cornelisz* bewaard, waarin Eymael het Engelse *steward* herkende. Ook zeemanswoorden als *bas* (scheepsgeschut, en *lens* (harpoen) zijn in deze periode ontleend, terwijl *praaien* reeds in Winschooten's *Zeemanswoordenboek* (1681) voorkomt. Zulke woorden zullen niet licht in hogere kringen doordringen. Opmerkelijk is daarom het ww. *killen* = doden, dat bij de Amsterdammers Spieghel, Hooft en enkele tijdgenoten voorkomt, en in 1737 nog, met de gewijzigde betekenis beetnemen in ruwe taal, bij Lonius aangetroffen wordt. Het woord zal dus uit lagere taal opgedoken, later niet meer verstaan zijn en dus uitgestorven. Een aardig voorbeeld van het oorspronkelijke gebruik levert een lied in de bundel *Van Varen en Vechten* (I, 423): „als Kill him 't woort sal sijn van onsen Waterleeuw". Er zijn ook woorden voor algemeen verspreide artikels, door de etymologen als „internationaal" gekarakteriseerd en alleen tot hun gemeenschappelijke afkomst nagegaan [2]), maar die hier te lande mogelijk of waarschijnlijk met

---

[1]) IX, 1075, waar ook nog plaatsen uit Rotgans en Van Halmael aangehaald worden, met de spelling *monni* en *moni*.

[2]) Zie Karl Lokotsch: *Etymologisch Wörterbuch der europäischen Wörter orientalischen Ursprungs* (Heidelberg 1927) en Ph. Motley Palmer: *Der Einflusz der Neuen Welt auf den deutschen Wortschatz* 1492—1800 (Heidelberg — 1933).

hun Engelse naam ingevoerd zijn. De klankovereenkomst tussen *koffie* en Eng. *coffee*; *kerrie* en Eng. *curry*; het zeventiende-eeuwse *toeback* en Eng. *tobacco*; de gelijke afkorting *port* uit *portwijn* (Eng. *port* uit *portwine*) wijst op nauw verband. Ook *rum* kregen we door Engelse bemiddeling, Bij een woord als *tee* is bemiddeling van het Franse *thé* mogelijk, maar niet stellig, want de oude Engelse uitspraak was *tay*: bij Pope (*Rape of the Lock*) rijmt *tea* op *obey*. In 1679 (*Biecht der Getroude*, 42) is reeds sprake van „warme kolkskoek en heete *keeks*". In verband met *toeback* verdient aandacht dat het oorspronkelijke toeback zuigen of drinken vervangen is door *smoken*, wat reeds bij Anslo voorkomt. Nu is *smoken* reeds uit het Mnl. bekend, maar al is de stamboom rasecht, de Engelse overneming is onmiskenbaar.

Ook in de vaktalen zullen Engelse handwerkslieden eigen termen gebruikt hebben, die voor het grootste deel later voor de Nederlandse moesten wijken. Een aardig voorbeeld leveren de Goudse pijpmakers, die nog altijd spreken van *kasten* (to cast), *tremmen* (to trim), *weier* (wire), erfenissen van de eerste Engelse pijpmakers die zich te Gouda vestigden. Het bewijs levert het Poortersboek; in het jaar 1633 werd „Willem Renals, Engelsman, toubackspijpmaecker, poorter gemaeckt". Deze Renals werd door anderen gevolgd, zodat deze in 1641 verzochten zich tot een gilde te mogen verenigen. Zulke vaktermen zal men in zeventiende-eeuwse geschriften waarschijnlijk vergeefs zoeken. Dat kan dus licht ook gelden voor de lakenindustrie: in de grote steden hadden zich in deze tijd Engelse lakenfabrikanten gevestigd.

Ook in andere kringen kon men Engels horen spreken. Het aantal Engelse studenten te Leiden was niet gering. Engelse theologen kwamen de Synode van Dordrecht bijwonen. Toneelliefhebbers konden nu en dan de voorstellingen van rondreizende Engelse troepen bijwonen, die tussen 1585 en 1613 de voornaamste Hollandse steden bezochten. Dat ze zoveel succes hadden blijft bevreemdend: om een Engelse tekst geregeld te kunnen volgen moet men toch tamelijk vertrouwd geweest zijn met de vreemde taal. Bij een zangspel kan men door zang en dans bekoord zijn; een „spektakelstuk" is enigszins door de handeling te volgen, maar meestal komt het toch ook op de tekst aan. Prof. Swaen schreef mij indertijd dat hij de mogelijkheid niet uitgesloten achtte dat de Engelse toneelspelers die Nederland bezochten, enigermate althans, met onze taal bekend waren. Telkens en telkens weer ontmoet men Hollandse namen, woorden, liedjes zelfs gesprekken in de toneellitteratuur van het einde der 16de en het begin der 17de eeuw; inderdaad de kennis van 't Hollands in Engeland in die tijd was veel algemener dan die van 't Engels ten onzent.

Er zijn echter aanwijzingen dat hier te lande de belangstelling voor het Engels en de vertrouwdheid daarmee toenemende was. In Zeeland was dat al in de zestiende eeuw begonnen; de uitgeweken Protestanten die in Engeland vluchtelingenkerken opgericht hadden, zullen bij hun terugkeer stellig de nodige kennis van de Engelse taal meegebracht hebben. In 1579

vestigde zich een Engelse drukker, Richard Schilders, in Middelburg. Ook andere Middelburgse drukkers gaven Engelse boeken uit. Het is natuurlijk mogelijk dat deze boeken uitsluitend voor de te Middelburg wonende Engelsen bestemd waren, maar men vraagt zich toch af of ze wel uitgegeven zouden zijn als daarvoor buiten de toch altijd kleine kring der Zeeuwse Engelsen geen belangstelling zou zijn geweest [1]). Opmerkelijk is ook het feit dat de oudste Engelse kranten in 1620 en 1621 te Amsterdam bij Nederlandse drukkers verschenen zijn [2]).

Onder de letterkundigen was kennis van het Engels niet zeldzaam. Cats bracht een hele zomer in Engeland door; hij hoorde er Perkins preken en waarschijnlijk ook Hall [3]). De volkseigen taal van zijn verzen laat echter niet toe dat daarin Engelse woorden of wendingen doordringen. Dat hij in zijn *Spiegel van den ouden en den nieuwen tijd* Engelse spreekwoorden citeert, bewijst weinig, want hij citeert er ook Turkse. Andere Zeeuwen, als Willem Teelinck, Abraham van der Mijle kenden Engeland.

De Dordtse vriend van Cats, de medicus Joh. van Beverwijk, onderstelt bij zijn lezers kennis van het Engels, wanneer hij in zijn *Schat der Gesontheyt* (blz. 74) een aanhaling geeft van Robert Burton, zonder vertaling.

Constantijn Huygens had te Leiden al Engels geleerd en daarmee in Engeland zijn voordeel gedaan. Zijn bewondering voor John Donne door zijn vertalingen ook op anderen overgebracht, is bekend. Het is dus niet te verwonderen dat men bij hem anglicismen aantreft: in *Hofwijck* (vs. 689) noemt hij de natuur Gods *Handmeid*. A. Beets heeft nog gewezen op *veldiep* (Eng. skindeep), *Aalmoeshuis*, *Lichthiel* en de uitdrukking *Bij dat licht* [4]).

Bij Vondel en Hooft kan men niet spreken van biezondere belangstelling voor het Engels: al veronderstellen wij dat ze die taal enigszins verstonden, in hun werk is daarvan niet veel te bespeuren. Vondel heeft les gehad in het Latijn van de Engelsman Matthew Slade, maar daaruit volgt niet, dat hij voldoende Engels kende om letterkundig werk te verstaan. Dat hij in *Protector Weerwolf* spreekt van Milord en Gentelmans bewijst niets. De verhaspeling van de eigennamen in *Maria Stuart* doet eer het tegendeel veronderstellen. Bij het feit dat hij ongeveer dertig zuivere Shakespaeresonnetten gedicht heeft, kan ook bemiddeling van andere navolgers in het spel zijn.

Hooft's *Granida* heeft wellicht iets te danken aan een Engels voorbeeld, maar rechtstreekse invloed blijft onbewezen. Onder zijn bekenden waren wel liefhebbers van het Engels, nl. Magdalena Baeck, tot wie haar vereerder Reyer Anslo zich richtte met de aansporing:

---

[1]) Zie P. J. Meertens: *Letterkundig leven in Zeeland*, blz. 157 vlg.; 418—419.
[2]) Zie het artikel van J. B. Williams in *The Nineteenth Century* 1913.
[3]) P. J. Meertens, a.w. blz. 247.
[4]) *Ts. v. Ned. T. en L.* LVI, 56.

ô Magdaleen, verlaat nu eens 't vermaak
In Engelandts verwarde mengelspraak [1]),

Van Brosterhuizen is een interessante uitlating bewaard, waarin hij zich bij een vertaling rekenschap geeft van zijn moeilijkheden om het Engels volkomen weer te geven: „Ik twijfel niet, of ik zal al een deel woorden niet wel vertaald hebben, want ik heb geen Dictionaire gehad en de manier van spreken zal boven Engelsch-Duitsch niet wezen; omdat het Engelsch, het Duitsch zoo gelijk zijnde, lichtelijk zijn overzetter (als hij wat lang achtereen daarop toeft) tot de Engelse manier van spreken vervoert" [2]). De oudste Nederlands-Engelse woordenboeken verschenen nog in dezelfde eeuw, nl. van J. G. van Helderen (1675) en van H. Hexham (1678). Ook die uitgaven zijn een bewijs van toenemende belangstelling en behoefte.

Dat Jan Jz. Starter van Engelse afkomst was, is algemeen bekend, maar eveneens dat hij volkomen vertrouwd was met de taal van zijn nieuwe vaderland. Als Engels woord valt alleen te vermelden *wachtheil* (Eng. wassail) voor drinkgelag, en het anglicisme *leven* = wonen, maar dat hij zijn Engels niet vergeten was, blijkt uit de volgende, door De Hoog aangehaalde „boertigheden":

En gij, O noble English soldiers,
Die gaarne zien een pretty wench
O Gentlemen! wiens sterke schouders
Het Nederland diende voor een trench

Bovendien gebruikt hij *bravery* en *braaf* in eigenaardige betekenis [3]).

Bij de ijdele Theodoor Rodenburg krijgt men de indruk, dat hij na zijn zesjarig verblijf in Engeland, waar hij Sidney's *Defence of poetry* leerde kennen, met de vreemde woorden pronkt, als hij b.v. *vlock* gebruikt voor kudde, en spreekt van *overwelmen*, *de zon zal zetten*, terwijl ook voorgeplaatste genitieven (b.v. *zielens blijheid*) op stilistische Engelse invloed wijzen.

Bij Bredero mogen we slechts geringe kennis van het Engels verwachten: als vreemde naam voor een dans vindt men in zijn geschriften *quins parlement* (Queen's Parliament?)

De Deventer apotheker en dichter Jan van der Veen († 1659) laat Meester Jems (Mr James) o.a. zeggen: „wit Inglis souldjers feyn".

In het begin van deze eeuw was in Antwerpen een geboren Engelsman, ijverig werkzaam, namelijk de „polemist der contra-reformatie Richard Verstegen. Het is niet te verwonderen dat in zijn geschriften duidelijke sporen van zijn Engelse afkomst merkbaar zijn. Waar hij Franse woorden gebruikt, valt het op dat dezelfde woorden ook in het Engels bestaan en, „dat Verstegen bijgevolg niet aan het Frans, maar aan zijn moedertaal,

[1]) H. H. Knippenberg: *Reyer Anslo*, blz. 152, vgl. blz. 165.
[2]) Aangehaald door Van Vloten in de *Nederlandsche Volksalmanak* van 1858.
[3]) Zie het verband in Van Vloten's uitgave, blz. 244.

het Engels, dacht" (b.v. accidenten van Hostiliteyt, insolentien van rebellen), maar hij schrijft ook revenghe, miserheyt (Eng. misery), bragade (Eng. to brag), allegeren (Eng. alleadge), terwijl ook syntaktische anglicismen niet ontbreken [1]).

Behalve de reeds genoemde schrijvers hebben zich verscheiden andere bezig gehouden met vertalingen uit het Engels, o.a. Johan de Brune Jr., die ook in zijn *Wetsteen der Vernuften* (1643) herhaaldelijk „opwekt tot de studie der Engelse letterkunde, voornamelijk van de sonnetten van Spenser, Sidney en Donne; Abraham van der Mijle, Westerbaen, de Dordtse conrector Lambert van den Bosch, J. H. Glazemaker [2]). Vooral de puritanistische stichtelijke lektuur was door talloze vertalingen in brede lagen van ons volk bekend geworden. Joh. de Swaef vertaalde de *Help to true happiness* van de Puritein Paul Baynes en eveneens verhandelingen van twee andere puriteinse theologen, Byfield en Cotton [3]). Zeer geliefd was de vertaling van Bunyan's *Pelgrimsreize*. In hoeverre al deze vertalers onder invloed van de taal van het origineel gekomen zijn, zou nog nagegaan moeten worden.

Van de zeventiende-eeuwse kluchten die met Engelse overeenkomen, o.a. bij Isaac Vos en J. van Arp, is het twijfelachtig of ze wel rechtstreeks op Engelse teksten teruggaan [4]).

Tegen het einde van de eeuw trokken ook de Engelse filosofen hier te lande de aandacht. Opmerkelijk is, dat van Locke, die lang in ons land verbleef, reeds in 1698, vijf jaren na het origineel, een vertaling van zijn *Thoughts concerning Education* van de pers kwam [5]).

Enige bekendheid met het Engels kan ook voortkomen uit de omgang met hier te lande gevestigde Engelsen. Dat geldt dus ook voor gemengde huwelijken, al ligt de aanpassing daarbij voor de hand en zal het verstaan van Engelse woorden niet licht tot navolging leiden. Een aardig staaltje daarvan is bewaard in Asselijn's blijspel het *Kraambed of Kandeelmaal van Zaartje Jans*. De kwaker Reinier Adriaansen keert na een Engelse reis terug, getrouwd met „Meestris Maery" Zij kan heel goed in Holland aarden. Diwertje zegt: 't Is om een jaartje of twie te doen, daarmee selse de spraak en de Manieren wel wat beter leeren kenne". Opmerkelijk is, dat opnieuw over het Engels, als een zonderling mengsel beschouwd, zo geringschattend gesproken wordt. „De Engelse taal — zegt Reinier Adriaansen — is van natuur, dat die deselve wel verstaat, verstaat van alle talen wat". Maar er blijkt ook dat Asselijn, die in de *Stiefmoer* het Westfaals met zeker gemak

---

[1]) Edw. Rombauts: *Richard Verstegen* (1933), blz. 240—241. Zie meer voorbeelden van anglicismen in de aantekeningen van W. J. C. Buitendijk bij de tekst van *Een cluchtich verhaal van een gepredestineerden cappuyn* (*Het Calvinisme in de Spiegel van de Zuid-nederlandse Literatuur der Contra-Reformatie* (1942), blz. 350 vlg.).

[2]) De Hoog, a.w. II blz. 61, 72, 109, 117.

[3]) Zie P. J. Meertens, a.w. blz. 426 en vgl. blz. 170 en 206.

[4]) Zie De Hoog, a.w. II, blz. 68.

[5]) De Hoog a.w. II, 123.,

hanteert, van het Engels niet veel heeft kunnen afluisteren, en dus zijn „Meestris" maar enkele woorden in de mond kan leggen, als „Jis, jis, onderstend een littel"; „een littel boy", faire goed"; „may littel boy, ay leev jou toe al may hart".

In Amsterdamse burgerkringen is dus het Engels nog weinig doorgedrongen.

III

DE ACHTTIENDE EEUW

Sedert het begin van de achttiende eeuw stijgt het gezag van de Engelse kultuur. Staatkundig was het overwicht van Engeland voor goed gevestigd: de republiek had voortaan te volgen, in plaats van het Europees evenwicht te bewaren. Geleidelijk dringt het inzicht in de grote betekenis van de Engelse letterkunde door; er ontwaakt in brede kringen een levendige belangstelling. Voorzover men zelf geen Engels verstaat, komen de vertalingen bemiddelend te hulp. Franse uitwijkelingen, bij wie Van Effen zich aansloot, banen de weg voor Engelse geschriften door die in het Frans te vertalen. Nederlandse vertalingen van letterkundig werk, spectatoriale vertogen, godsdienstige geschriften, romans en gedichten verschijnen in lange rij. Aan de opsomming bij De Hoog ontlenen wij de volgende, welsprekende reeks namen van vertalers, titels en jaartallen. In 1712 werd Sidney's *Apology for Poetry* — vroeger door Rodenburg bewerkt — door J. de Haas vertaald; in 1728 en 1730 volgen twee vertalingen van Milton's *Paradise lost*, door J. van Zanten en L. Paludanus. *Gulliver's Travels* werden vertaald in 1727. P. de Clerc vertaalde tussen 1739 en 1744 *Spectatoriale geschriften*. Richardson's *Pamela* (1742), *Clarisse Harlowe*, *Charles Grandison* (1752—1766) vonden een vertaler in Ds Stinstra; *The Vicar of Wakefield* (1766) in Simon de Vries, die propaganda maakte voor Engelse taal en letteren en zelfs „te Oxford met het doctoraat in de wijsbegeerte vereerd werd". Lublink de Jonge vertaalde Thomson's *Jaargetijden* (1768 en 1787) en Young's *Nachtgedachten* (1766). Betje Wolff vertaalde werken van Blair (1764), Craig (1770), Pope (1772 en 1783), Smollet (1782), terwijl van Ossian reeds in 1793 een vertaling verscheen. Ook Hume's *History of England*, Droddridge's preken en een groot aantal toneelstukken werden in het Nederlands overgebracht [1]).

Belangstelling in het Engels werd ook bevorderd door de bekende grammaticus en taalkenner Willem Sewel (1654—1720), kleinzoon van een uitgeweken Brownist. Hij gaf lessen in Amsterdam en stelde een verdienstelijk *Groot Woordenboek der Engelsche en Nederduitsche talen* samen. Bovendien gaf hij ten bate van Engelse gebruikers een *Korte Wegwijzer der Nederduytsche Taal* uit, gevolgd door *Samenspraaken, Brieven en Wisselbrieven* en als derde deel een *Woorde-boekje*. In 1747 verscheen daarvan nog een derde vermeerderde druk. Hoewel het Engels voorop gaat, zal deze uitgave ook aan Nederlanders goede diensten bewezen hebben.

De achttiende-eeuwse Nederlanders waren dus in staat, ook als ze de taal niet verstonden, een belangrijk deel van het Engelse geestesleven te

---

[1]) Zie voor de laatste de lijst in Worp's *Drama en Tooneel* II, blz. 333.

volgen. Onze beste auteurs, Van Effen en Betje Wolff, waren, bij al hun Franse beschaving, doortrokken van Engelse geest. Tegelijk had de vertaalde Engelse letterkunde een publiek helpen vormen, dat hun proza naar waarde wist te schatten. In *De Denker* van 1770 komt een brief voor van een Gelderse dame, met een Amsterdammer getrouwd: zij leest bij voorkeur Franse boeken, want de Hollandse zijn zonder smaak, de Engelse „als die van Dodridge, Young, Hervey, Bennet", te melankoliek; maar haar man verdiept zich 's avonds „in zijne Hollandsche en Engelsche bibliotheek" [1]).

De persoonlijke betrekkingen tussen Engelsen en Hollanders zijn sedert de zeventiende eeuw niet verminderd. De roem van onze oudste universiteit trok nog steeds vreemdelingen: niet minder dan 2000 Engelsen hebben in de achttiende eeuw te Leiden gestudeerd, waaronder mannen van naam, als Fielding en Goldsmith [2]). Omgekeerd werd de opvoeding van menig voornaam Hollander voltooid door een reis naar Londen. Wel zijn er aanwijzingen dat de Engelsen in deze tijd geringschattend op de Nederlandse taal en beschaving begonnen neer te zien. Hartog vermeldt een uitlating van een Engelsman, die Nederlands beschouwt als „een bedorven dialekt van het Hoogduits, dat alleen gesproken werd door het gemene volk, aangezien fatsoenlijke lieden Frans of Engels spraken" [3]). Goldsmith noemde in *The Traveller* (1764) Holland minachtend „A land of tyrants, and a den of slaves" [4]).

In het maatschappelijk leven zien we de Engelse mode en gewoonten, konkurrerend met de Franse, veld winnen. In Langendijk's *Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden* zegt de oude Ernst verwijtend: „Men doet toch alles op zijn Fransch", waarop Kwistgoed plagend antwoordt: „Neen, op zijn Engelsch ook". Engelse woorden dringen door in de conversatie. Mauricius getuigt in 1766 dat woorden als *rosbief*, *nonsens*, *monny* in gebruik zijn. De Spectatoriale geschriften komen dat bevestigen. In 1774 draagt een dame, naar de laatste smaak gekleed, „Engelse of Franse schoenen, met Engelse of Franse steenen gespen versierd, Engelse of Franse hoepelrokken". Verder lezen we van „haar memorieboekje dat uit Engeland is overgewaaid", „van propre Engelsche looplaarsjes", terwijl de heren een „lange Engelsche rotting" dragen en bij de harddraverijen gekleed zijn in een „Engelsche rok". „Engelsch schoensmeersel was in die dagen het non plus ultra, in den vorm van tabletten" [5]). In 1774 schreef Simon Stijl; „Men zegt dat er Hollanders zijn, die zich een tand of twee doen uitbreken, om den Engelschen tongval volkomen magtig te worden" [6]). In 1776 klaagt *De Vaderlander* zelfs over een ware anglomanie:

---

[1]) Aangehaald door J. Hartog: *Spectatoriale Geschriften*, blz. 71—74.
[2]) De Hoog, a.w. II, 149.
[3]) t.a.p. blz. 209.
[4]) Zie het gehele citaat bij De Hoog, a.w. II, blz. 150.
[5]) Hartog, a.w. blz. 70, 100, 165, 180, 181.
[6]) *Opkomst en Bloei der Verenigde Nederlanden* [3], blz. 377—378.

„Een goed burgerman mag immers niet minder dragen dan een Engelsche hoed, een Engelsch (Manchester) kamizool en broek, en een Engelsche lakensche rok met Engelsche stalen knoopen in den winter, en in den zomer een pakje van goed Engelsch grein, een paar Engelsche kouzen met Engelsche gespen aan de knieën en op de schoenen, en kan men geen Engelsche schoenen krijgen, ook die moeten in naam en fatsoen te minsten Engelsch wezen — bij luiden van hooger rang is alles Engelsch aan het ligchaam niet alleen, maar ook op de tafel en in huis" [1]).

Op grond van het bovenstaande zou men onderstellen dat een groot aantal overgenomen woorden met die anglomanie zouden samengaan, ten minste met betrekking tot de mode. Dat is geenszins het geval. Dat ze er geweest zijn en verloren gingen, is moeielijk aan te nemen: daarvoor hebben we in de Spectatoren te nauwkeurige waarnemers. In het algemeen blijft het aantal Engelse woorden in de achttiende eeuw gering in aantal. Bij Van Effen vindt men als vertaling *nieuwspapieren* en *honingmaand* (Holl. Spect. No 295, in een noot als vertaling naar het Engels verklaard), bij Langendijk en elders de metaalnaam *pinsbek* en in zijn burleske *Eneas* (boek IV): Askaan, zijn *littelbooi*; in een klucht de naam *flip* voor een drank [2]). Prick van Wely vond in een boekje van 1738 de woorden *podding*, *Virginietabak*, Engelsche *pippings* (een appelsoort) en *chestersche* kaas. Wolff en Deken kennen de dansnaam *Hornpipe* (later vervormd tot *horlepijp*) en de *Vauxhal*, die de Schoolmeester tot *foksaal* zal vervormen. Verder is blijkens de spectatoriale geschriften *koffiehuis* in de achttiende eeuw gevormd van het nu verdwenen Engelse *coffeehouse*. Verder dient men ook rekening te houden met de mogelijkheid dat sommige woorden tegelijkertijd of achtereenvolgens uit het Frans en uit het Engels overgenomen kunnen zijn. *Maatschappij* werd b.v. tegen het einde van de eeuw door *Societeit* vervangen, en dat geschiedde misschien nog meer onder Engelse dan onder Franse invloed [3]). Dat kan ook gelden voor woorden als *Magazijn* (= tijdschrift), *park*, enz. Evenzo kan *sjees*, in de zeventiende eeuw aan het Frans ontleend, in de achttiende eeuw opnieuw uit het Engels overgenomen zijn: men denke aan de samenstelling en de spelling van *Postchais*. In de zeemanstaal is het bezwaarlijk naar tijdsorde te schiften, maar het W.N.T. maakt het aannemelijk dat het woord *brik* in deze periode overgenomen werd.

---

[1]) Aangehaald door Hartog, a.w. blz. 180.

[2]) Van Vloten *Ned. Kluchtspel* III, blz. 313; misschien ook *'t Engels viertje* (een dansnaam?) aldaar III, blz. 325.

[3]) Hartog, a.w. blz. 191.

IV

DE NEGENTIENDE EEUW

Tijdens de revolutiejaren en in de Napoleontische tijd heeft de Engelse invloed hier te lande een laagtepunt bereikt. De politieke en oeconomische omstandigheden beletten zowel verkeer als persoonlijke aanraking. Een uitzondering vormt Bilderdijk, die door de jaren van ballingschap in Engeland de taal en de letterkunde van dat land grondig leerde kennen. Toch zal men in De Jager's verhandeling *Over den invloed van Bilderdijk's Dichtwerken op onze taal* vergeefs naar een groot aantal Engelse woorden of anglicismen zoeken. Behalve het zonderlinge woord *kroot* (een Oud-Keltisch snareninstrument, Eng. *crowd*), in het W.N.T. opgenomen, vond ik bij hem slechts het woord *brink* („op den brink van 't gapend graf"). Na 1815 is de Engelse invloed bij oudere dichters als Tollens en Staring slechts oppervlakkig: enkele gedichtjes werden vertaald bekend gemaakt. Maar weldra krijgt de Engelse humor, de Engelse romantiek vooral, ook voor onze jongere auteurs grote bekoring. Jacob Geel introduceert Sterne bij het Nederlandse publiek: van hem is de vertaling *hobbelpaard* (hobby-horse), later in stokpaard getransformeerd. Byron leert men eerst kennen in Franse vertaling, maar het duurt niet lang of vele jongeren gaan zich toeleggen op het Engels om Scott en Byron in het oorspronkelijk te kunnen lezen en rechtstreeks of in vertaling bekend en beroemd te maken. De Amsterdammers juichten in 1829 de beroemde Engelse toneelspeelster Smithson toe; de *English Literary Society*, in 1830 opgericht door de Engelse boekhandelaar-uitgever Nayler, werd gesteund door de hoogleraar N. G. van Kampen en de jonge Jacob van Lennep. De voordrachten van Engelse poëzie trokken o.a. de aandacht van Potgieter. Een stroom van vertalingen in tijdschriften, almanakken en afzonderlijke uitgaven wekte levendige belangstelling. Onze jonge dichters getuigden in hun eerstelingen van levendige bewondering voor de Engelse romantische voorgangers; onze romanschrijvers volgden Scott na, of leerden het dagelijkse leven weergeven in de trant van Dickens. De studenten Kneppelhout en Nicolaas Beets pronken met Engelse woorden. De eerste spreekt van een *groom*, een *Newfoundlands-dog*, *the fat boy*, „ik zag zelden meer *uncomfortabels* [1]); de ander, in zijn *Camera Obscura*, van *every inch gentleman*; een tijdgenoot schrijft in 1842 over de *fashionableste* honden, de *would-be* Dominé's steek.

In vertalingen sluipen anglicismen binnen. Geel maakt daarvan de jonge Potgieter een verwijt bij de beoordeling van zijn Hazlitt-vertaling [2]). In zijn vertaling van Lamb's *Proeven van een humorist* vindt men o.a., „een

[1]) *Studententypen*, eerste druk, blz, 150, 153, 242, 352.

[2]) Zie *De Gids* 1906 III, 420.

lepeltje en nog wel een *plated*", en *ratelhoofdig* als weergave van Eng. rattleheaded. Naar Engels model vormde hij ook het woord *tweelicht* voor schemering. De Genestet spreekt in zijn *Fantasio*–periode van *sweet-heart* en *honey-moon*, later van *spleen-ziek*, Huet schrijft in een opstel over Disraeli: „men *tift* met graven" (= ruzie maken), en elders over *dissolving views*, „de eischen der „*respectability*" vervullen", in een artikel noemt hij Jacob Cats een „godvreezende *moneymaker*". J. van Lennep gebruikt nog *blue-stocking* (1854), evenzo Mevr. Bosboom-Toussaint. Alberdingk Thijm, die herhaaldelijk Engelse aanhalingen geeft, gebruikt nog in 1884:: mijne *better half*, *failure*, *gentlemanship*. Vosmaer gebruikt *trumpetting oneself* in plaats van: eigen lof uitbazuinen, en de *swells* der jeunesse dorée".

Van Koetsveld: een weinig *fashionable* buurt, de *fashionable* wereld (1863), Keller: een *maiden-novel* (1858), Multatuli: Amerikaansche *smart*. Van Vloten, de ijverige taalzuiveraar, waarschuwt in 1853 tegen „het geheel noodeloos en ijdeltuitig gebruik van uitheemsche uitdrukkingen" en haalt als afschrikwekkend voorbeeld proeven uit Chonia's boek over Kamphuyzen aan; „zij zijn van *sterner stuff*"; „immers, *his heart was there*"; „*at home*"; „gij waart de *vulgar crowd*, den grooten hoop, vooruit". De criticus zinspeelt blijkbaar op Potgieter, als hij zegt dat deze „gemaakte schrijfmanier" in de mode gebracht is door „een begaafde hoofdwerker in den *Gids*". Dit verwijt kan echter niet slaan op anglicismen. Potgieter, zeer vertrouwd met Engelse letterkunde is overrijk in aanhalingen, maar — gelijk Jac. Smit opmerkt — „zijn taalgebruik is veelal merkwaardig eigenzinnig". Hij beschikt over een grote woordvoorraad en gebruikt niet licht Engelse woorden in Nederlands zinsverband. Een woord als *leader*, dat ik eenmaal aantrof, is dan een uitzondering. „Anglicismen die Potgieter (uit zijn jonge jaren) bijgebleven zouden zijn, komen niet voor". [1]).

De invloedsfeer van het letterkundig taalgebruik strekt zich trouwens niet ver uit. Meestal zijn de daarin voorkomende vreemde woorden te individueel om gangbaar te worden.

Evenwijdig met de sympathie voor de Engelse letterkunde vertoont zich omstreeks 1840 een opkomende Engelse mode, die geleidelijk de Franse verdringt. Een symptoom daarvan is de naamgeving. F. Nagtglas [2]) vertelt dat men omstreeks 1825 de vaderlandse meisjesnamen nog bij voorkeur verving door Franse en men dus hoorde van Mini's, Jacqueline's en Margo's, maar toen een twintig jaren later de Engelse letterkunde meer invloed kreeg, kwamen er Mary's, Betsy's en Nelly's. Met mannennamen is het, hoewel minder opvallend, evenzoo gegaan". De jongelui gaan geuren met Engelse woorden. Terwijl in de *Camera Obscura* tante Stastok nog spreekt van een „Engelsch hemd" — zonder de Engelse naam — spreekt Hildebrand van een *cloak*, een *macintosh*, *everlasting*-schoenen, *spencer*, *waterproof* en *Bath-papier*. De rijtuigen die Hildebrand in de Hout ziet verschijnen, dragen behalve de *tilbury* bij voorkeur Franse

[1]) Jac Smit: *E. J. Potgieter*, blz. 178.

[2]) Wat het was en wat het werd (1894), blz. 25.

namen, maar Klikspaan kent al een *drosky* en weldra verschijnen de *brik*, (break), *brougham*, *phaeton*, *dogkar* (dogcart) en de *victoria*. Klikspaan spreekt nog voluit van een *Newfoundlands-dog* (*Stud. Typen* I, 242), maar later Piet Paaltjens van *zijn New-Foundlandsche hond* (*Sn. en Gr.* „*Immortellen* XVI).

Het toenemende gebruik van Engelse woorden is geen speciaal Nederlands verschijnsel. In Duitsland — hoewel iets later — wekte het de ergernis van Hermann Dunger, geuit, in zijn brochure *Engländerei in der deutschen Sprache* [1]), die verderop nog ter sprake zal komen. Over de Engelse mode in Frankrijk, die minder diep doordrong, vindt men gegevens bij Ed. Bonnafflé: *Dictionaire étymologique et historique des anglicismes* (1921 [2]).

Er zijn vrijwat Engelse woorden die ook in de vertrouwelijke omgangstaal gewoon beginnen te klinken. Bij de studie van de Franse woorden in het Nederlands heeft Salverda de Grave de stelling verkondigd: „Hoe persoonlijker het begrip is dat door het vreemde woord wordt uitgedrukt, des te krachtiger is het bewijs dat het levert van de Franse invloed ten onzent [3]). Dat geldt ook voor het Engels. Zulke „niet-technische" Engelse woorden ontbreken nog vrijwel in de achttiende eeuw. Wij zien ze ± 1840 opkomen; ze zijn ± 1880 niet schaars meer en leven voort tot op onze tijd. Vaak bezitten ze een onvertaalbare nuance, als *spleen* (met de samenstelling *spleen-ziek*), *sneer*, *humbug*, *blunder*, *puzzle*, *dandy*, *snob* (met snobbisme en snobbistisch), door Lindo indertijd onjuist met „ploert" weergegeven, *would-be*, dat reeds in 1842 voorkomt, maar ook *comfort* en *comfortabel*, *fashionable*. Weer later hoort men van een *beauty* (vroeger alleen het Franse *beauté*), *spirit* („daar zit spirit in die jongen"), *down* (ik voel mij nog wat down vandaag), *fit* (hij is fit), *plenty* (er is plenty). Het W.N.T. vermeldt nog *hiep* (zwaarmoedig: wat ben je hiep vandaag), maar dat is, voorzover ik kan nagaan, weer buiten gebruik geraakt.

De grote massa van geïmporteerde Engelse woorden dienen echter beschouwd te worden tegen de achtergrond van kulturele invloed. Na de Franse tijd werden tal van betrekkingen met Engeland hernieuwd. Handel en verkeer herleefden. De Engelsen werden onze leermeesters en leveranciers; de industrie richtte zich naar Engels voorbeeld; Engelse wetenschappelijke standaardwerken werden als toongevend aanvaard en bestudeerd. Terwijl omstreeks 1840 de kennis van het Engels nog een voorrecht was van weinigen, was omstreeks 1880 een geslacht opgegroeid, dat door een opleiding op Gymnasiun en Hogere Burgerschool evenveel van de Engelse taal wist als hun grootvaders van het Frans. Ook de belangstelling voor andere Engels-sprekende gebieden ontwaakte, vooral voor Noord-Amerika. Het aantal woorden dat men langs allerlei wegen en op velerlei terrein kon

---

[1]) Uitgave van de Allgemeine Deutsche Sprachverein. Zweite Auflage, Berlin, 1909.

[2]) Delagrave éditeur. Hij noemt o.a. *bifteck*, *boxe*, *détective*, *ticket*, *comfort*, *flirt*, de vertaling *bas-bleu* en ook valse anglicismen.

[3]) *De Franse woorden in het Nederlands*, blz. 35.

leren kennen nam steeds toe. Bij het bestuderen van dit verschijnsel moet men niet de fout begaan, als een lexicograaf, al die woorden op één lijn te stellen. Slechts een deel dringt rechtstreeks in de algemeen-gesproken of geschreven taal door. Veelal geschiedt de opneming langs een omweg en behoren ze aanvankelijk, of blijven ze voor altijd behoren tot een groepstaal. Aard en omvang van die taalgroepen en hun betekenis voor de gehele volksgemeenschap zijn zeer verscheiden, hun vermogen om de algemene taal te verrijken dientengevolge zeer ongelijk. Met termen die betrekking hebben op algemeen gebruikte verkeersmiddelen, op industrieën die artikels van dagelijks gebruik leveren, met benamingen van maatschappelijke of wetenschappelijke aard, waarmee het persoonlijk belang gemoeid is, raakt ieder Nederlander min of meer bekend. Maar talrijker zijn daarnaast de technische termen waarmee alleen de ingewijden vertrouwd zijn, en die voor anderen verklaring behoeven: als vaktaal vereisen ze vakkennis. Het totstandkomen van het spoorwegverkeer in het midden van de eeuw maakte b.v. Engelse woorden als *wagon*, *tender*, *lorrie*, *rails*, *buffer*, het *stoppen* van een trein algemeen gangbaar, maar termen als de vuur*box* van de lokomotief, het *schiften* van de rails (to shift) bleven voornamelijk bij het spoorwegpersoneel bekend. Daarvan zullen meer voorbeelden ter sprake komen, wanneer wij de onderscheiden groepstalen in verband met het algemeen taalgebruik zullen behandelen. Het zou bezwaarlijk gaan, deze behandeling binnen dit hoofdstuk tot de negentiende eeuw te beperken: daarvoor geschiedt de overgang tot de twintigste eeuw te geleidelijk: in de periode van ± 1850—1950 bemerken wij een doorlopend, maar steeds in intensiteit toenemend gebruik van Engelse woorden. Een alfabetisch gerangschikte lijst van het beschikbare materiaal — hoe leerzaam en nuttig als algemeen overzicht — geeft een onvoldoende voorstelling. Een groepering naar de verschillende invloedsferen bewaren wij dus voor een afzonderlijk hoofdstuk. Vooraf geven wij nog enige algemene beschouwingen over de laatste vijftig jaren.

V

DE TWINTIGSTE EEUW

Wie de laatste vijftig jaren beleefd heeft en getuige is geweest van de ingrijpende veranderingen en wereldschokkende gebeurtenissen, zal zich niet verwonderen over de wassende invloed van het Engels op onze taal. Daarbij heeft men immers niet alleen rekening te houden met Engeland, en de Dominions, maar vooral met het machtig geworden Noord-Amerika, dat zich sedert de twee wereldoorlogen in Europese aangelegenheden steeds meer doet gelden en waarvan de industrie en de kultuur door velen als voorbeeldig beschouwd worden. De in vroegere eeuwen oppermachtige Franse kultuurinvloed, die in onze taal zulke diepe sporen nagelaten heeft, is aan het tanen; de sterke afneming van germanismen na de laatste oorlog wijzen op het dalend prestige van het Duits. Daarentegen is het te verwachten dat het sterk gestegen gezag van het Engels geen tijdelijk verschijnsel is, maar veeleer een voorspel.

Van Nederlandse zijde beschouwd, verdienen ook enige bevorderende factoren onze aandacht. Sedert de beweging van Tachtig, dus in de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw, is de bewondering en navolging van de Engelse letterkunde niet van zoveel invloed op het taalgebruik geweest. De taalvernieuwende dichters en schrijvers hebben soms wel bewust of onbewust uit de Engelse woordvoorraad geput. Carel Scharten noemde in 1910 het werkwoord *wonderen* (zich verwonderen) in poëzie „een veldwinnend anglicisme" [1]). Herman Robbers gebruikt *twinkeling*. In de Shakespeare-vertalingen van Jac. van Looy behoeft men niet lang naar Anglicismen te zoeken. In de taal van journalisten treft men dan reeds letterlijk vertaalde Engelse woorden en wendingen aan, b.v. De Turken hebben drie bruggen in de lucht *geblazen*. Een man als Kuyper, *geïnformeerd* als geen ander. De *gestrande* Hollanders in Zwitserland. De *man* (= korrespondent) van de „Daily Telegraph". Belangrijk is de grote uitbreiding van de sportbeoefening, die tot allerlei kringen doordrong en aanleiding gaf tot allerlei veelgelezen sportbladen met uitvoerige verslagen van talrijke wedstrijden. Datzelfde geldt voor de film en de radio, waarbij weldra de televisie zich zal aansluiten. Het bioscoopbezoek versterkt weer de belangstelling in sensationele Amerikaanse en Engelse verhalen, in vertalingen verspreid, die met de vreemde toestanden en daarmee verbonden woorden vertrouwd maken. De snelle ontwikkeling van de luchtvaart wekte een begrijpelijke levendige belangstelling.

De grootste invloed is wel toe te schrijven aan de dagbladen, weekbladen en tijdschriften die zich met aktuele vraagstukken bezig houden en

---

[1]) *De Gids*, Mei 1910.

het publiek voorlichten. De journalisten, de medewerkers aan tijdschriften putten hun gegevens voor een groot deel uit Engelse bronnen. Ze zullen zich vaak zozeer daarin verdiepen, dat ze soms onbewust Engelse woorden en wendingen overnemen, ook al ligt de Nederlandse uitdrukking voor de hand. En wanneer er een over de brug is, volgen er meer, zodat de lezer zich er niet meer over verwondert of er aan ergert. Juist in de veelbewogen tijden die wij beleven, kunnen ze rekenen op een uitgebreid publiek, dat met spanning de wereldgebeurtenissen volgt of behoefte heeft om de moeielijkheden in eigen land nauwkeurig te leren kennen.

Hoofdstuk VII en VIII hebben wij bestemd voor alfabetisch gerangschikte lijsten van het belangrijkste beschikbare materiaal, hoofdstuk IX voor een gegroepeerd overzicht, ingedeeld naar de gebieden waarin de Engelse woorden doorgedrongen zijn en waar ze zich min of meer kunnen handhaven.

Het bleek ondoenlijk, een splitsing te maken tussen woorden die in de negentiende eeuw en die in de twintigste eeuw overgenomen zijn. Daarvoor lopen de perioden te zeer ineen. Met weglating van woorden die stellig of waarschijnlijk reeds vroeg ontleend zijn, kunnen wij dus als begrenzing voor deze lijsten ongeveer 1850—1950 aannemen. Toch hebben we nog een splitsing gemaakt bij ± 1945, om de volgende reden. Het komt ons voor dat juist in de laatste vijf jaren zeer veel woorden te voorschijn gekomen zijn, die daarvoor in Nederlandse omgeving of geheel onbekend òf zeer zeldzaam waren. Juist zulke woorden heb ik uit allerlei geschriften opgetekend, zoveel mogelijk in zinsverband. Het leek mij leerzaam, die in een afzonderlijke lijst bijeen te brengen en die te doen volgen op een lijst, berustend op de waarnemingen van vroegere onderzoekers en van hedendaagse lexicografen, die gewoonlijk met hun waarneming niet veel verder gegaan zijn dan ± 1947.

Voordat wij echter overgaan tot een overzicht van alle gegevens, lassen wij nog een korte beschouwing in over oorzaken en motieven, die tot gebruik en misbruik van Engelse woorden leiden.

VI

OORZAKEN EN MOTIEVEN BIJ HET GEBRUIK EN MISBRUIK VAN ENGELSE WOORDEN

Onmiddellijke aanraking met een vreemde taal krijgt men door een verblijf in het vreemde land. Alle nieuwe indrukken van de omringende toestanden, zaken en personen worden rechtstreeks geassocieerd met de vreemde woorden. In brieven en reisverhalen zal men daar de weerklank van vinden. Wanneer b.v. S. Vissering in zijn *Herinneringen* (1847) van zijn Engelse reizen vertelt, dan vindt men daarin, kursief gedrukt, o.a. de volgende Engelse woorden: *claret, gig, pony, pleasure-grounds, beafsteaks, comfort, abbey, gallery, keepsake, penny-magazine.* Wie verslag doet van een Londense reis, zal onwillekeurig de geldswaarden in *pounds* en *shillings* uitdrukken; hij zal Engelse titels niet trachten te vertalen; hij zal spreken van de *underground,* en wanneer hij soms woorden gebruikt als *breakfast, dinner, ticket, police-man,* waarvan hij de Nederlandse aequivalenten bij de hand heeft, dan kan de bedoeling zijn voor dit ogenblik een Engelse tint aan zijn verhaal te geven. In normale omstandigheden wijken zulke woorden weldra terug voor de inheemse. Alleen bij zeer langdurig verblijf kan het eigen woord in het bewustzijn teruggedrongen worden; dan spreekt men van verengelsing.

Begrijpelijk is, dat het uitheemse woord aanvankelijk — of wellicht blijvend — in de eigen taal opgenomen wordt, wanneer dit gebonden is aan een nog vreemde zaak of begrip. Dan is dit het enige middel om zich verstaanbaar te maken. In zekere zin geldt dat ook voor degenen die zich met de Engelse geschiedenis, letterkunde of wetenschap bezig houden. Soms is dan de Engelse term onmisbaar, soms zal hij geen Nederlandse vertaling willen geven, omdat het Engelse woord een eigenaardige betekenisnuance of gevoelswaarde heeft, die bij vertaling te loor zou gaan. Aan *home rule* verbindt hij dan zoveel historische herinneringen, dat *zelfregering* hem door vaagheid volstrekt niet voldoet; bij *suffragette, jingo* denkt hij aan speciaal Engelse toestanden, die met andere woorden wel te benaderen, maar niet volledig aan te duiden zijn.

Dan is dit het enige middel om zich verstaanbaar te maken. In allerlei groepstalen, vooral wanneer de sprekers Engels kennen, in de kringen van technici, sportliefhebbers, in society-kring zal het Engelse woord welig tieren.

Een andere oorzaak is de vertrouwdheid met Engelse woorden, door deelneming aan internationale kultuur of wetenschappelijke gedachtenwisseling; door dagelijkse lektuur van dagbladen, weekbladen, algemene of vaktijdschriften. Overvloedig materiaal ter toelichting kan men in onze verzameling vinden.

Een minder te waarderen oorzaak is overhaasting, waartoe b.v. journalistiek werk licht aanleiding geeft. Men neemt dan vaak genoegen met het zo juist gelezen Engelse woord, zonder op te merken dat er een gelijkwaardig Nederlands aequivalent bestaat. Aan een dergelijke overhaasting maakt zich de slordige vertaler schuldig, die meent dat zijn lezers het Engelse woord ook wel zullen verstaan. In een kritiek op een uit het Engels vertaalde roman las ik onlangs de volgende voorbeelden van onvertaald gelaten woorden: *yell* en *call* (kreet), *stretcher* (veldbed), *tinnetje* (busje), *fixt* (klaarspeelt), *gemixt* (vermengd), *blister* (achteruit).

Anderzijds kunnen modezucht, behoefte aan distinctie, pronkzucht en aanstellerij de aanleiding zijn tot een ruim gebruik van Engelse woorden; soms ook van ingelaste zinnen [1]). In de kringen van *high-life*, van de *upper ten* geldt het dan als kenmerk van biezondere deftigheid, te spreken van een *groom* — of nog liever van de *buttons* — een *nurse*, een *boy*, van *lady-like* en *gentleman-like*, van een *ladykiller* en een *globetrotter*, van *home* en *hobby*. Het zijn de kringen waar men zich graag *quite-English*, *tip top* kleedt, *clean shaven* is, *tennist* en golft, *flirt* en *teat* en al wat *shocking* is verafschuwt. Dat leidt tot een anglicisme uit aanstellerij, waarop de taalzuiveraars terecht hun pijlen richten, en waarmee Charivarius de draak stak in het volgende Ruizerijm:

Rule, rule Brittania! 't is de *fashion* bij die modegekken,
Hun taaltje met — slecht uitgesproken — Engels te doorspekken:
„*All right!*" — „*Thanks!*" — „*Sorry!*" — „*Never mind!*" — „*Dear me!*"
„*Bye-bye!*" — „*Old chap!*"
Fast, *after-dinner*, *Christmas card*, *week-end* en *handicap*.
Dull, *garden party*, *button-hole*, *home*, *postbox*, *safe* en *ticket*.
De juf heet *nurse*, dat vindt men *smart*, maar malligheid noem ik het.
Cash-down, *all-round* en *overall*, *drink*, *standing*, *border*, *tip*,
Society, *shirt*, *morning-coat*, *show*, *evening-dress* en *trip*.
Zo telkens — en 't is wijs, hier wèl de nadruk op te leggen —
Wanneer ze 't net precies zo goed in 't Hollands konden zeggen,
Als *match* en *stick* en *business* en *baby*, *daddy*, *case*,
Tip, *partner*, *well-to-do*, *well-off*, *fun*, *spirit*, *brains* en *race*.
Ze prutsen in hun koeterwaals de dolste bastaard-namen,
De „*Blue band–vers gekarnd*", de „*Zandvoort Boys*" — je moest je schamen!
Wien Neerlands bloed in d'aadren vloeit, van vreemde smetten vrij,
Weet nu het woord waarvan ik boven sprak — aanstellerij.

Als pendant in proza laten wij daarbij aansluiten een latere passage uit de *Java-Bode*, waarin eveneens het misbruik van Engelse modewoorden in Indische society-kringen als ijdelheid en aanstellerij gehekeld wordt:

„We geven candle-light dinners in de lobby — met twee bands! — gaan naar film-producties met unieke stars en schlagers — uitgebracht

[1]) Als voorbeeld noteerde ik uit een verhaal in *De Gids* (April 1948): „Ga zitten, *and have a smoke*, sprak Dr Melchior".

door Gamisch — of wel, we begeven ons naar een tea-party of een bridge-drive — in dinner jacket met onze ladies, die vanishing cream op de cheeks hebben. Alles in de car met grote acceleratie en carrosserie — niet cash down betaald! — en de boy past 's avonds op de babies. Ons haar wordt gesneden bij coiffeurs en alle winkels waar we toiletten en suits koopen zijn maisons (first class!). In de grillrooms nemen we voor dinner een plat du jour tegen gereduceerd tarief en cocktail na. We zitten in een dancing, hebben een swimming pool, dragen shorts en smokings, koopen loudspeakers — „middels" afbetaling — en de dames shoppen, nemen een appéritif of een andere consumptie in een lunchroom en als de bill niet betaald kan worden, zeggen we; tu l'as-voulu, George Daudin! We spreken van shocking, sorry, please, pokerface, nice complexion, sexappeal, smart, een long drink voor onze standing, en we zijn down en geïndigneerd als er misère komt in de struggle for high life, omdat men zoo gaarne behoort tot de upper ten. Want such is life..... En dat gaat maar zoo voort; we schamen ons gebruik te maken van onze moedertaal, die blijkbaar uit de mode raakt en een ieder maakt er zich bewust of onbewust aan schuldig."

Het is echter ook mogelijk dat de keuze van het Engelse woord welbewust, weloverwogen geschiedt en zelfs van een fijn taalgevoel getuigt. Soms voelt men dan behoefte tegenover de lezer of hoorder rekenschap te geven, door de mededeling dat het woord onvertaalbaar is, d.w.z. dat er òf geen overeenkomstig Nederlands woord bestaat, òf dat het Engelse schakeringen van betekenis, van gevoelswaarde bezit, die in het schijnbaar gelijkwaardige Nederlandse ontbreken. Dat geldt b.v. voor *snob*, door Lindo onjuist vertaald met *ploert*, voor *spleen*, *sneer*, *cant*. Potgieter spreekt b.v. over „*cant* van allerlei aard — och, wij Hollanders hebben zoo goed als de Engelschen die kwaal, al ontbreekt er ons het volkomen woord voor!" [1]), terwijl hij in *Salmagundi* op de onvertaalbaarheid van dit woord terugkomt: „Geef er een hollandsch woord voor", vroeg Huibert. — „Het is zoo gemakkelijk niet," antwoordde oom, „Chasles heeft heel wat woorden noodig gehad om het te omschrijven: „Ce n'est pas le calvinisme, ce n'est pas l'hypocrisie, ni la religion, ni l'affectation, ni la pruderie, ni l'anglicanisme, ni le puritarisme, ni la regularité; c'est un peu de tout cela".

Merkwaardig is ook, hoe Potgieter in zijn *Gedroomd Paardrijden* (strofe 62—64) achtereenvolgens het Franse, Duitse en Engelse volkskarakter typeert door één onvertaalbaar woord: „Het Frans heeft zijn *esprit*, het Duits *Gemüth*

> En 't Engelsch *fancy*; — 't geen verbeeldende behaagt,
> Uitsluitend eigendom dier stijf gescholden natie, —
> Dat zich aan humor huwt, dat gaat gepaard met gratie.

---

[1]) *Kritische Studien* III, 151.

Vroeger hebben wij reeds melding gemaakt van enige dergelijke opmerkingen bij belangrijke auteurs: Allard Pierson wees op de onvertaalbaarheid van *puzzling*; Busken Huet schreef over Thomas Carlyle: „In hooge mate bezat hij *la bosse du respect*, of wat de Engelschen met het onvertaalbare woord *reverence* bedoelen"; Frederik van Eeden schreef, naar het juiste woord zoekend, in zijn *Studies* (I, 30): „Het boek is hinderlijk, ergerlijk, stuitend — *shocking!* — juist shocking — dat is het woord". Terwijl ieder zonder bezwaar *business* met zaken meent te kunnen weergeven, beweert M. C. van Mourik Broekman, in een boek over Amerika: „Business, een onvertaalbaar woord, is een onvertaalbaar begrip. Alleen de geboren Amerikaan kan het bij intuïtie verstaan en de diepte er van peilen. Het is het inbegrip van alle nationale grootheid en persoonlijke voldoening".

Daarbij sluiten zich nog een paar voorbeelden aan uit de latere jaren. H. Roland Holst schrijft in haar boek over *Kinderjaren en jeugd van R. N. Roland Holst* (1940): „Cees en hij waren wat de engelsche taal „chums" noemt; dat is nog weer wat anders dan kameraden; ik weet er geen equivalente hollandsche uitdrukking voor". Daarop volgt dan een nadere verklarende omschrijving.

Aardig is ook het volgende geval: nadat ik bij een schrijver *overdone* als een bekend woord genoteerd had („Hij is een tikje „overdone") las ik bij Greshoff over formuleringen „welke men het beste met het Engelsche woord „overdone" kan kenschetsen", maar een derde auteur, die het woord blijkbaar niet wilde missen, trachtte het omschrijvend te benaderen: „Het is „overdone", gelijk de Engelsen dit noemen, te dik opgelegd, te schril, te schetterig". Een dergelijke poging tot benadering van een onmisbaar woord trof ik aan bij Rispens: „Dit werk is in de eerste plaats wat de Engelse taal noemt „haunted", waarvoor ik in onze taal niet een omvattend woord kan vinden; het is van een magische, astrale bezetenheid".

Een ander motief voor opzettelijk gebruik van Engelse woorden is dat men ze als aardig, als tekenachtig beschouwt. In plaats van wisselvallige omstandigheden zegt men dan *ups and downs*, in plaats van rijken en armen: *have's and have-nots*; men spreekt van de *happy few*, de *sweet seventeen*. Andere voorbeelden zijn: De Engelsen hebben voor dit gedoe een aardig woord: *problem-grinders*. — Wat de Engelsen zo aardig „*wishfull thinking*" noemen. — De wereld is waarlijk geen *merry-go-round*, die alleen draait omdat het zo leuk is."

Ten slotte kan men, ter wille van eufemisme, zijn toevlucht nemen tot een Engels woord. Het bekendste voorbeeld is de *W.C.* (water-closet). Vroeger kende men ook het precieuse gebruik van *inexpressible* voor broek. Ook *tipsy* [1]) en *in high spirits* voor dronken zijn weer in onbruik geraakt.

---

[1]) De betekenis schijnt nu verschoven te zijn. Jongeren gebruiken het voor: niet goed wijs.

VII

LIJST VAN ENGELSE WOORDEN, IN NEDERLANDS VERBAND OPGENOMEN EN IN HEDENDAAGSE NEDERLANDSE WOORDENBOEKEN VERMELD EN VERKLAARD.

In de *Inleiding* is reeds vermeld hoe wij bij de samenstelling van deze lijst te werk gegaan zijn. De verzameling in de *Studiën* van W. de Hoog kon niet eenvoudig overgenomen worden, maar vereiste schifting. Hij gaf een lijst van aan het Engels ontleende, d.w.z. aanvaarde woorden (I, blz. 222—232), gevolgd door een reeks „afkeurenswaardige" woorden, maar die wij „heden ten dage (d.w.z. in 1909) voortdurend in gesprekken hooren of in boeken aantreffen" (blz. 234), een opsomming die voor ons doel verdient geraadpleegd te worden. In de eerste lijst kunnen een aantal woorden verdwijnen: 1° omdat ze niet, of waarschijnlijk niet van Engelse afkomst zijn: *ampel*, *durk*, *fiets*, *sommer*, *tuien*, *giegauw* en *robijntje*. 2° omdat ze speciaal betrekking hebben op Engeland (*covenanter*), *foksaal* (in de Gedichten van de Schoolmeester vervormd uit *vauxhall*). *guinje*, *homerule*, *rondkop*, *tattersall*, *bedlam*, *lovelace*. Twijfel kan bestaan over opneming van namen voor mode-artikels, die sindsdien verdwenen zijn, en dus buiten gebruik (*cardigan*, *chesterfield*, *dollond*, *hansom*, *kits*, *pamela*, *sliptrain*, *wellington*), omdat moeilijk na te gaan is welke nog in gebruik waren toen De Hoog ze optekende, en hoe lang ze zich gehandhaafd hebben.

Ook bij woorden die wij uit hedendaagse Nederlandse woordenboeken overnamen, kan men aarzelen of ze daar geplaatst werden als verklaring behoevende, nog geheel vreemde woorden, dan wel als woorden, die men in de omgang of bij lektuur herhaaldelijk ontmoetend, min of meer als vertrouwd geworden beschouwde.

Verder rijst de vraag of er in deze enigszins chaotische verzameling van materiaal, hoofdzakelijk uit de twintigste eeuw, een andere groepering mogelijk zou zijn dan de alfabetische rangschikking. In het negende hoofdstuk zal men daartoe een poging aantreffen, namelijk een schifting naar de gebruiksfeer, dus een zakelijke indeling van de stof. Maar zou binnen de vijftig jaren die deze lijst bestrijkt, ook nog een chronologische schikking mogelijk zijn, m.a.w. zouden wij bij benadering kunnen vaststellen, wanneer bepaalde woorden in de omgang of in geschriften voor het eerst in gebruik gekomen zijn? Een verband op te sporen tussen woorden en zaken zou dan vereist worden. In sommige gevallen zal men kunnen vaststellen wanneer een bepaald artikel voor het eerst uit Engeland ingevoerd is, wanneer een ontdekking, een gebruik, een instelling via Engeland hier te lande het eerst bekend geworden is, wanneer een soort spel, een soort sport naar Engels voorbeeld hier in zwang gekomen is, van wanneer

een Engelse mode dateert, enz. Aan een dergelijk tijdrovend onderzoek, met twijfelachtige uitkomst, hebben wij ons niet gewaagd.

Er is nog een ander middel, hoewel minder betrouwbaar, tot chronologische ordening. Wij bespraken reeds de lijst van Engelse woorden in het Nederlands, die W. de Hoog in 1909 samengesteld heeft. Deze hebben wij, na zuivering van onjuiste en overbodige woorden, naast de onze gelegd en hierin met een sterretje getekend wat reeds bij De Hoog voorkwam. Om de vermeerdering na te gaan zou dit een bruikbare grondslag leveren, mits De Hoog's lijst volledig was. Dit is niet het geval, omdat hij niet de gedragslijn gevolgd heeft, door de latere bewerkers van Koenen's Woordenboek en door Van Haeringen gekozen. Zijn beschouwing was daarvoor te puristisch. Achter zijn lijst, op blz. 234, geeft hij namelijk nog een aantal verwerpelijke anglicismen, al moet hij erkennen dat het woorden en uitdrukkingen betreft „die wij heden ten dage voortdurend in gesprekken hooren of in boeken aantreffen". Daartoe behoren, naast Engelse woorden die men zelden meer hoort, o.a. ook *blunder, body, garden party, high-life, home, lunch, match, puzzle, race, reporter, would-be, selfmade man, shampooing, upper-ten, up to date, last not least,* die men in deze lijst zou moeten opnemen om een parallel te trekken tussen 1909 en 1945.

Interessant kan het ook zijn, de lijst van Engelse woorden in Koenen's Woordenboek in de opeenvolgende drukken sedert de elfde van 1916, toen de lijst samengesteld werd, te vergelijken. Als proeve gingen wij na, welke woorden in de 18de druk (1937) nog ontbreken, die in de 22ste (1948) opgenomen zijn, nl. *caddie, cafeteria, cold-cream, copyright, crash, crooner, cross-country, curling, featherweight, folder, gear, gentlemen's agreement, jamboree, job, jungle, kilt, mastiff, mate, new look, official, pantry, paravane, planning, pool, portable, pump, revival, royalty, scrip, singlet, sit down, standing, stop watch, stowawage, suit-case, tailor-made, toss, tweed, windjacket.* Natuurlijk betekent het opnemen van deze woorden niet, dat ze vóór 1937 nog onbekend waren, maar wel dat ze door veelvuldiger optreden in Nederlands verband eerst nu de volle aandacht van de lexicograaf getrokken hebben.

Wij hebben het onnodig geacht, bij alle woorden van deze lijst een verklaring, eventueel een Nederlands overeenkomstig of gelijkwaardig woord op te geven. Alleen waar de betekenis niet dadelijk duidelijk was, of waar misverstand mogelijk was, gaven wij een aanduiding en verwijzen wij voor nauwkeuriger omschrijving naar de woordenboeken, terwijl men voor mogelijke vervanging de brochure *Taalzuivering* van het *Algemeen Nederlands Verbond* kan naslaan, die wij ook bij de samenstelling van deze lijst geraadpleegd hebben.

A

accountancy (inrichten en bijhouden van boeken en balans)
accountant (vakman op dit gebied)
afnokken (na beëindiging van het werk naar huis gaan Suppl. W.N.T.)
after dinner (fijne sigaar)
afternoon tea (namiddagthee)
airhostess (hofmeesteres in een vliegtuig)
* ale (pale —) (Engels bier)
* allehens (— aan dek)
all right (sportterm)
arrowroot (pijlwortelmeel)
axminster (soort tapijt)

B

baby
babybox (looprek)
back (voetbalterm)
bacon (speksoort)
* bakzeilhalen
band (muziekkorps, jazzband)
* bar (buffet)
barrel (vat van 36 gallons)
* bas (scheepsgeschut)
base ball (sportterm)
* bat, batten (cricketterm)
battle-dress (militaire term)
bestseller (boek met buitengewoon debiet)
* biefstuk
* biscuit
* black (drukkersterm: lettersoort)
* blauwkous
blazer (kleding)
* blekhol, blakhel (deel van een schip)
blokkade
blunder
bob-slee (slee met stuurinrichting)
* body
* boksen
* bombast
* bookmaker (houder van weddingschappen
* bôom (sterke prijsstijging)
border (bloemenrand)
* bottel (fles)
* bowl (kom; zomerdrank)
* bowlen (cricketterm)
boy
* boycot, boycotten
boyscout (padvinder)
box (brievenbus, looprek)
box calf (fijn kalfsleer)
brand (ingebrand merk op kisten)
brandy
* break (brik) (licht rijtuig)
bridge, bridgen (kaartspel)
* brits (voor de brits geven = slaan)
broadcasting (radio-uitzending)
browning (soort revolver)
* buckskin (stofnaam)
* budget (begroting)
buffer
bugel (blaasinstrument)
buggy (rijtuig)
* bulb (bloembol)
* buldog
bulk (hoop)
bumper (autobuffer)
bungalow (landhuis)
bunker (kolenruimte, militaire term)
bushel (korenmaat)
business (zaken)
butler (chef-huisknecht)

C

* cab (rijtuig)
caddie (jongen die slagstokken draagt bij golfspel)
cafeteria (restaurant met zelfbediening)
cake (gebak)
cakewalk (dans)
* calico (katoenen stof)
candle light (kaarsverlichting)
* cant (schijnheilig gefemel)
canvas (grove stof)
cape (kledingstuk)
captain (cricketterm)
caravan (woonauto)
cash (gereed geld)
* cheque
cheer (gejuich)
cherteparty (vrachtcontact)
* cheviot
city-bag
claim (verkregen recht)
clan (familiestam)
claxon (toeter)
clearing (verrekering)
clip (knijper, haak)
cloak (kledingstuk)
close-up (filmterm: beeld van nabij)
* closet (water closet, W.C.)
* clown
* club
clubbist
coach (trainer)

cockpit (stuurhut in vliegtuig)
cocktail (drank)
coldcream (toiletzalf)
* cokes
combination (kleding)
* comfort (gemak)
comfortable
compost (mengmest)
compound (samengesteld)
concern (handelszaak, onderneming)
copyright (kopijrecht)
corned beef
corner-kick: hoekschop (voetbal)
* cosy (tea-) (theemuts)
cosy-corner (gezellig hoekje)
cottage (buitentje)
cowboy (veedrijver)
crack (eerste-klas-speler)
crash (ongeval. Luchtvaartterm)
crawl (borst-) (zwemslag)
* cricket(ten)
crooner (neuriënd zanger)
cross-country (tocht met paarden)
curling (balspel)

D

dancing (danszaal)
* dandy
darling (lieveling)
dashbord (instrumentenbord in vliegtuig)
davits (zeeterm: stang voor sloepen)
dealer (handelaar)
debater
* debatingclub
* detective-roman
dickey-seat (kattebak in een rijtuig)
dimmen (de koplampen verduisteren)
dissolving view
* dog
dogcart (tweewielig rijtuig)
* donkey (stoomlier)
doping (bij paardensport)
down (terneergeslagen)
dreadnought (slagschip)
* drillen (in rijen zaaien)
drops (lekkernij)
drum(band) (trom)
dry (van dranken gezegd)
dumdumkogel (militaire term)
dumping (door prijsverlaging de markt veroveren)
dunlopband (luchtband)

E

easy-chair (luie stoel)
efficiency (doeltreffendheid)
essay(ist) (korte verhandeling)
evening dress (officiële kleding)
everlast(ing): keperstof
eversharp (vulpotlood)

F

fading (radio term: geluidsverzwakking)
failure (tekortkoming)
* fair
* familieschaal
fan (verkorting van fanaticus)
fancy artikelen (modeartikels)
fancy-prijs
* fancy-fair (liefdadigheidsbazaar)
farm
far west (West-America)
fashion (mode)
fashionable (naar de mode)
featherweight (papiersoort)
ferry-boat
film(en) (met samenstellingen)
* finish (eindpunt. Sportterm)
fit (fris, gezond)
* fitter (gaswerker)
fitting (monteringsartikel)
flat (woning)
* flens (ijzeren kraag)
* flintglas (hardglas)
flirt(en) (hofmakerij)
flirtation
floodlight (licht uit sterke lampen op gebouwen)
folder (vouwblad)
* folklore (volkskunde)
forward (voetbalterm)
foxterrier (hond)
fraise (frees): geplooide dameskraag, werktuig (scherpgetande schijf)
frame, freem
free-kick (voetbalterm)
free-trade (vrijhandel)
free-wheel (vrijwiel)
full speed (met volle kracht)

G

* gallon (maat)
game (spel)
gangster (bendelid)
gear (onderstel van een vliegtuig)
gearing (versnelling)
* gentleman
gentleman-like
gentlemens agreement (afspraak tussen gentlemen)

* giek (boot)
* gijn, gijnen (scheepsterm. Zie W.N.T.)
gipsy (zigeuner)
girlscout (padvindster)
globetrotter (wereldreiziger)
goal(-keeper) (voetbalterm: doel)
* golfspel
* gonje (stof voor zakken)
goodwill (gunstige stemming)
grapefruit (grote tafelvrucht)
* grog (drank)
groom (rijknecht)

H

halfback (voetbalterm)
halftime (voetbalterm)
hall (vestibule)
* handicap(pen)
handle (handvat)
* hansom (rijtuig)
happy ending
heat (sportterm: enkele loop)
* heilsleger
heilsoldaat
herrie
high life (voorname kringen)
hint (zinspeling)
hobby (stokpaard)
* hockey (sport)
* hog(gen) (bezem)
hole (golfterm)
home (tehuis)
homespun (stofnaam)
* horlepijp, hornepijp
* humbug
* humor
humorist
hurdle race (horden-wedren)
hutspot

I

ice cream (roomijs)
insider (ingewijde)
* interview(en) (vraaggesprek)

J

* jam
jamboree (padvinders-samenkomst)
jazz-band (muziekgezelschap)
jeep (militair voertuig)
jersey (trico-buis)
* jingo (patriot)
job (baantje)
jobber (knoeier, speculant)
* jockey (voorrijder)
jumper (kledingstuk)
jungle (wildernis)
* jurie
jute (stofnaam)

K

* karsaai (wollen stof)
* kasten (vormen. Pijpmakersterm)
keeper (voetbalterm)
* kennel (hondentroep)
* kerrie
kick—off (voetbalterm)
kidnapper (kinderrover)
kilt (Schots rokje)
klipper (snelzeilend schip)
knock-out (boksterm)
* kodak (fototoestel)
koffie
koken (naden in ijzer dicht maken)
* koker (plaatwerker)
* kotter (vissersvaartuig)
* kroot (snareninstrument. Zie W.N.T.)
* kwaker (godsdienstige sekte)
* kwast (citroendrank = lemonsquash)

L

label (adreskaartje)
ladykiller (Don Juan)
ladylike
lapel (omgeslagen bovenrand)
last not least
lavatory (W.C. met toilet)
* lawn tennis
leader (hoofdartikel)
* lemonsquash
* lens (harpoen)
liberty (modeterm)
* lift (hijstoestel)
liftboy
liften (kosteloos meerijden)
* lilliputter
limerick (grappig versje)
* lock-out (uitsluiting)
lodger (kamerbewoner)
lolly (snoepgoed)
longroom (officierskamer op een schip)
* loods
looping the loop (kringduikeling met vliegtuig)
loudspeaker (luidspreker)
lounge (gezelschapszaal)
lunch(en)
lunchroom
lynchen (eigenmachtig terechtstellen)

M

macadamweg (verharde weg)
* mackintosh (regenjas)
* maidenspeech (eerste redevoering)
* mail (boot)
make-up (toiletterm)
manager (bestuurder)
man in the street (iedereen)
Maryland (tabak)
* mary-stuart (soort van kraag)
mastiff (bulhond)
match (wedstrijd)
mate (eerste stuurman)
meeting (vergadering)
methodist (sektenaam)
mimicry (nabootsing van omgeving in de dierenwereld)
mistletoe (maretak, bij het Kerstfeest in gebruik)
mixed pickels (ingelegde groente en vruchten)
* molton (stofnaam)
money (soms vernederlandst)

N

* nabob (rijk geworden kolonist)
Newfoundlander (hond)
nonsens
non stop-vlucht (zonder onderbreking)
nurse (kinderjuffrouw)
nursery (kinderkamer)

O

official (sportterm)
oilskin (gewaste taf)
okshoofd (vochtmaat, zes ankers)
outcast (verworpeling)
outsider (buitenstaander)
overall (kledingstuk)

P

* pace(n) (gangmaken)
pacemaker (gangmaker)
paddock (omheinde plaats)
paddel (blad van een roeiriem)
* paketboot (snelvarend stoomschip)
pantry (provisiekamer)
paravane (toestel om mijnkettingen door te knippen)
partner (deelgenoot)
partnership
paying guest (betalende logé)
peardrops (lekkers)
Penclub (vereniging van letterkundigen)
penalty-kick (voetbalterm)
penny-a-liner (broodschrijver)
permanent wave (toiletterm)
permit (geleidebiljet)
phlox (bloem)
* pickles (augurken etc. in het zuur)
* pic nic (buitenpartij)
pick pocket (zakkenroller)
pick-up (toestel om de klank van grammofoonplaten op te nemen)
* pier
pilo (stofnaam)
puncher (jachthond)
* ping-pong (spel)
pinkzout (beitsmiddel W.N.T.)
* pinsbek (soort gemengd metaal)
pitchpine (houtsoort)
* plaid (kledingstuk)
planning (opstellen van een arbeidsplan)
* pleet (soort metaal)
plenty (overvloedig)
plumpudding (spijs)
plunger (zuiger van een perspomp W.N.T.)
plus-four (pofbroek tot over de knie)
* podding (pudding)
pointer (patrijshond)
poker (soort kaartspel)
* pollak (soort wijting)
* pons (punch)
pons(en) (met een pons gaten boren in metaal)
* pony (paardje)
* pony (hoofdhaar)
pool (potspel; voetbalpool)
portable (schrijfmachine)
* portland-cement (metselspecie)
posset (drank; hete melk met wijn)
* praaien (ontmoeten en aanroepen op zee)
professional (beroepsspeler bij sport)
propeller (voortstuwende schroef)
* prijspotloden (bekroonde potloden)
* puddelen (indopen in roeroven)
Pullmancar (treinverkeer: luxe-wagon
pullover (kledingstuk)
pump (schoen)
purser (betaalmeester op een schip)
push ball (sport)
push ball (balspel te paard)
puttee (beenwindsel)
puzzle (raadsel)
puzzelen (bevreemden)

Q

Quaker (sektenaam)

R

race(n) (sport)
racket (tennisterm)
racketeer (afperser)
raglan (mantel)
ragtime (gesyncopeerde muziek)
* raid (vijandelijke inval)
* rail
rally (auto-wedstrijd)
ranch (veefokkerij)
rancher (veefokker)
* raygras (straalgras)
ready (sportterm)
* reces (vacantie van parlement)
recital (solo-uitvoering piano)
* record slaan (overtreffen)
* reeling, railing (ijzeren hek)
* reilen (zoals 't reilt en zeilt)
* reiltop (vlaggestok)
relief (steun)
reporter (verslaggever)
review (tijdschrift)
revival (herleving)
rink (vloer voor rolschaatsen)
roastbeef
robber (bij whist)
* robber (werktuig)
* robijntje (roodborstje)
roll-mops (spijs)
Rotary (internationale club)
Rotarian
royalty (percentage voor auteur)
rubber
rugby (sport)
rum (drank)
rumsteak (spijs)
run (toeloop)
rush (voetbalterm)

S

safe (adj.)
safe (subst.) (bankterm)
safe-loket
sandalwood (stofnaam)
* sandwich (brood met vlees)
sandwich-man (man met reklameborden)
scooner (schoener) (schip)
* score(n) (sportterm; punten maken)
scratch (streep. Sportterm)
scrimmage (voetbalterm)
scrip (bewijs van storting)
sculler (roeiboot)
* scullingboot
sealskin (zeerobbont)
select (uitgezocht)
selfhelp
selfmade man
service (bediening)
* serving (presenningdoek)
setter (patrijshond)
settler (kolonist)
shag (tabak)
shampooing(-en) (toilet)
share (aandeel)
shelter (schuiltent)
* sherry (wijn uit Xeres)
shirt (kledingstuk)
* shirting (stof)
shocking (aanstootgevend)
short story (kortverhaal)
show (vertoning)
showroom (toonkamer)
shrapnel (militaire term)
singlet (kledingstuk; nethemd)
sit-down staking (langzaam-aan st.)
* sjaal (shawl)
* skating-rink (rolschaatsenbaan)
skiff (schip)
skyscraper (wolkenkrabber)
slang (taalsoort)
sleeping-car (slaapwagen)
* slem (whistterm voor: alle slagen)
slip (verlies van kracht, bij werktuig)
slip of the pen (ondoordachte uiting)
slip-over (mouwloos wollen vest)
slipper (dwarsligger)
* sliptrein (die wagens los kan laten)
slogan (leuze)
slum (achterbuurt)
slump (beursterm: plotselinge koersdaling)
smoking (kledingstuk)
smokken (handwerkterm)
smokwerk (handwerk)
* snapshot (instantanee)
sneer(en) (honende grijnslach)
* snob (ploert)
so easy (lorgnet)
society (hogere maatschappelijke kringen)
sok (verbindingsstuk. W.N.T.)
solutie (oplossing van rubber)
sounder(en) (klankgever)
speaker (parlementaire term)
* speech(en)
* spencer (kledingstuk)

spirit (kracht, fut)
* spleen (zwaarmoedigheid)
split (whiskey-soda)
* sport(sman)
sprint (wedstrijd op de korte baan)
sprinter (snelrijder)
* spurt(en) (kracht bijzetten)
squatter (kolonist)
stand (uitstalling)
standing (hoge positie)
* start(en) (sportterm)
stayer (lange-afstand-rijder)
steamer (stoomboot)
* steeple-chase (wedren met hindernissen)
* stemgember (gember aan stokjes)
stencil(len) (stempel voor vermenigvuldiging van letters)
steuren (in voorraad houden W.N.T.)
steward (hofmeester op een schip)
stewardess (bij de luchtdienst)
stock(boek) (magazijnboek)
stock-exchange (effektenbeurs)
stockjobber (beursspeculant)
* stoppen (stilhouden)
stopwatch (stophorloge)
store (voorraad, magazijn)
* stout (drank)
stowawage (het stouwen)
strietsen (scheepsterm: strak aanhalen W.N.T.)
strike (staking)
strips (een pak slaag)
struggle for life (biologische term)
stunt(en) (kunst, toer)
stuntvlieger (kunsten uitvoerend)
suit-case (plat koffertje)
suggestie (ingegeven denkbeeld)
sulky (tweewielig karretje)
superdreadnought (groot oorlogsschip)
supporter (toejuicher bij een wedstrijd)
survival of the fittest (overblijven van de krachtigste)
sweater (wollen trui)
sweating (uitbuiting)
sweepstake (soort wedren)
sweetheart (liefste)
swell (grote meneer)

T

tab-kaart (rubriekkaart)
tailor (kleermaker)
tailormade (aangemeten)
talkie (spreekfilm)
* tandem (fiets voor twee personen)
tank (ijzeren reservoir)
tank (gepantserde wagen)
tape (strook papier, aan telegraaftoestel koersbericht)
taper (kaars)
teacosy (theemuts)
teaën (op theebezoek gaan)
tearoom
teakhout (stofnaam)
team (groep, ploeg)
teddy-beer (speelgoed)
* teetotaller (geheelonthouder)
* tender (kolenwagen)
* tennis(sen)
* terrier (hond)
test(en) (toetsing, keuring)
thriller (sensatieroman)
ticket (biljet)
tilbury (rijtuig)
time-keeper (tijdopnemer)
tip (wenk, inlichting)
tip(car) (kipkar)
tipsy (dronken)
tiptop (uitstekend)
tjokvol (boordevol)
tjompen (springen W.N.T.)
toast (brood)
* toast(en) (toespraak)
toddy (soort grog)
toffee (lekkers)
tomaten ketchup (spijs)
topic of the day (onderwerp van gesprek)
* toss(en) (sportterm)
touring-car (auto voor uitstapjes)
* Toynbee-work (maatschappelijk werk)
trade mark (handelsmerk)
* trainen (-er) (oefenen)
training
* tram
tramp (vrachtzoekend schip)
trapper (pelsjager)
trawl (sleepnet)
* trawler, treiler (vaartuig voor visserij)
trawlnet
* tremmen (fatsoeneren)
trick (kunstgreep, slag)
trip (uitstapje)
trolley-bus (bus met bovengeleiding)
truck (draaibaar onderstel)
truck-stelsel (gedwongen winkelnering)
truisme (gemeenplaats)
trust (samensmelting van grote ondernemingen)
trustee (beheerder van een trust)

tube (ondergrondse spoorbaan)
* tumbler (bekerglas)
tune (jazz melodie)
* tunnel (ondergrondse doorgang)
turf (renbaan)
turtle-soep (schildpadsoep)
tweed (grof weefsel)
twinset (blouse met bijpassend jasje)
* twist (soort drank)
twist (katoengaren)
two-seater (tweepersoons-auto)
two-step (stapdans)
typen (tikken)
type-writer (schrijfmachine)
typhoon (wervelstorm)

U

* ulster (overjas)
unfair (onbehoorlijk)
university extension
upper ten (hoogste standen)
ups and downs (wisselvalligheid)
up to date (modern)
* utopie (ideale staat)

V

varsity (studenten-roeiwedstrijd)
velvet (stofnaam)
velveteen (stofnaam)
* verandah (uitbouw aan de gevel)
* victoria (rijtuig)
volley-bal (sport)
* voorman (meesterknecht, voorwerker)

W

waiter (bediende)
warrant (volmacht)
* waterproof (regenjas)
watertank (reservoir)
* watjekow (oorvijg)
wedgewood (soort aardewerk)
weekend (weekeinde)
* weespijp (spuipijp van warmwaterbak)
* weir (ijzerdraad, bij pijpmaken)
* wellington (soort laars)
westinghouse-rem (spoorwezen)
* wherry (roeiboot)
whipcord (soort kamgaren)
* whisky (drank)
* whist(en) (kaartspel)
* wicket (cricketterm)
winch (windas)
wind-jacket (kledingstuk)
Woodbrooker (religieuze vereniging)
would-be (quasi)

Y

yacht (pleizier-zeiljacht)
yacht-club (zeil- en roeivereniging)
yankee (Amerikaan)
yel (kreet. Padvindersterm)
yoghurt (gegist melkgerecht)

Z

* zuurzak (zuurboom)

VIII

LIJST VAN ENGELSE WOORDEN IN NEDERLANDS VERBAND AANGETROFFEN, GEDURENDE DE PERIODE 1946—1951.

De volgende Engelse woorden zijn door mij aangetroffen in dagbladen, weekbladen, tijdschriften en boeken. Ze werden grotendeels reeds gepubliceerd in *De Nieuwe Taalgids* XXXIV—XLIII, maar sedert nog vermeerderd. De bonte verzameling, ongeschift alfabetisch gerangschikt, kan dienen als grondslag voor verder onderzoek. Mijn bedoeling is niet, te kennen te geven dat al deze woorden reeds ingelijfd zijn bij de Nederlandse woordvoorraad. Dat zal in volgende hoofdstukken nog nader toegelicht worden. Ongetwijfeld zijn er woorden bij die door verschillende oorzaken een vluchtig bestaan hebben, en ook nu nog zeldzaam zijn; andere lokken uit tot modieuse navolging; weer anderen hebben levenskansen òf in de oorspronkelijke vorm, òf min of meer vernederlandst, òf door vertalende overneming. Op grond daarvan nu reeds voorspellend een schifting te maken, zou een hachelijke onderneming zijn. Dat laten wij aan de toekomst over. Wie weer vijf-en-twintig jaar later deze lijst zal raadplegen en vergelijken met het taalgebruik van zijn eigen tijd, zal herhaaldelijk onverwachte ervaring opdoen. Men zal in deze lijst veel woorden aantreffen die in de vorige ontbreken, omdat ze volgens de lexicografen nog te jong import waren of wellicht eerst in de allerlaatste tijd doordrongen; men zal ook woorden opgenomen zien die te voren reeds voorkwamen, maar die hebben we niet altijd geweerd, omdat uit die herhaling blijkt dat ze zich tot nu toe gehandhaafd hebben. Evenmin als de voorafgaande lijst, is deze volledig: tal van speciale vakwoorden, tot nu toe in zeer kleine kring gebruikelijk of bekend, hebben we ter zijde gelaten.

De optekening van deze woorden geschiedde dus tussen 1946 en 1951, en zoveel doenlijk noteerden wij ze in zinsverband. Om praktische reden kozen wij opnieuw de alfabetische volgorde, maar blijkens inhoud en betekenis zijn ze uit zeer verschillende sfeer afkomstig. Voor het overgrote deel zal men ze nog niet in verklarende Nederlandse woordenboeken aantreffen.

after all: als stopwoord gebruikelijk
Het *air-conditioned* Spanje. —
air-conditioning: scheepsventilatie en air-conditioning
airliner: lijnvliegtuig
air-minded: Nederland is het meest air-minded volk ter wereld
airstrips: „de aanleg van zogenaamde „airstrips", dat zijn landingsplaatsen voor luchttaxi's. Wie weet een goed Nederlands woord?"
agreement (*gentleman's* —)
after dinner: een after-dinner-stemming

all-round: een all-round sportsman. In een advertentie gevraagd: all-round draaiers. Adverbiaal: all-round geschoold zijn.

appeasement: Een compromis dat de deur naar „appeasement" open zet. Een politiek van „appeasement".

approach: De ambtenaren, die moeilijk een zodanig appraoch zouden vinden dat op hun kennis een beroep kon worden gedaan. — „Nieuwe cultuurhistorische wegen, nieuwe approaches, om een in America geliefde term te gebruiken" (Locher). — De voorzichtige, pragmatische „approach" in de politiek.

auto-rally: zie rally

auto-skooter: vermaak in een kermistent.

baby-talk: allerlei troetelnamen en babytalk te gebruiken (Marnix Gijsen).

babysitter: vertaald met „oppas", meisjes die in de avonduren zich aanbieden voor verzorging van de baby. Soms ook voor jonge mannen gebruikt. Vgl. „babysitting".

backbencher: een backbencher van de Labourpartij.

barman: de bar-man die de shaker hanteert.

bareboatcharters — huur ,— periode
„Voor het lezen van een toelichting op de begrotingsstukken van het Scheepvaartfonds — schrijft de N.R.C. — moet men enigszins in de Engelse taal thuis zijn".

background: veel der nieuwere machthebbers vinden daar hun politieke background. — Met zulke gegevens als background (= achtergrond)

back-pay: Engels backpayment: achterstallige betaling.

Bailybrug: militaire brug, aangelegd door de genie.

balance of power = staatkundig evenwicht. De Engelse balance-of-power-politiek. — Om met een klein aantal zetels de „balance of power" in handen te krijgen.

ball point pen: vertaald met: kogelpuntpen

bargaining power = koopkracht. Nederland helpen aan een voldoende bargaining power.

barter = ruilovereenkomst.

basic dress: dit is mijn basic dress (uit een modeblad).

basket-ball (sport)

beach-head: Op het Euraziatische continent is West-Europa niet meer dan een beach-head.

Beauty-parlour: opschrift van een zaak voor aangezichtsverzorging.

behaviorist: aanhanger van een Amerikaanse filosofie.

betona-bungalow: optrekje van beton-ijzer (gewapend ijzer).

Big-bosses: de Big-bosses die proberen het geval te „settelen".

big-business: vriendjes van de „big-business".

black out: de plotselinge „black out" op het terrein der voorlichting. — De strenge black out waarin de Atlantische conferentie gehuld wordt.

block-booking: het systeem van de zogenaamde „block-booking". d.w.z. gedwongen afneming van de jaarproduktie bij de filmindustrie.

blurb: de blurb zegt terecht van dit boek .... (aanprijzing van een boek op de omslag).

boobytraps: mijnen en boobytraps. — Een zending zogenaamde boobytraps (een soort vuurwerk).

boom: de „booms" en de „slumps" van een stuurloze volkshuishouding (plotselinge prijsstijging en -daling); de grote „boom" van de eerste jaren na de oorlog. — voldoende boom-elementen.

bootlegger: een Amerikaanse bootlegger = (drank)smokkelaar.

borstcrawl: bij zwemsport.

bottle neck: Utrecht is rijk aan dergelijke bottle necks (d.w.z. nauwe verkeerswegen) Oeconomische factoren als een bottle neck voor verdere doeleinden. In de N.R.C. werd als vervanger knelpunt gebruikt.
Bowser: achtwielige tank-auto.
boy-scout: vervangen door padvinder.
brain-trust: de „brain-trust" van het Instituut.
brave new world: een geur van brave new world. Ontleend aan de titel van Huxley's roman *The brave new world* en dus oorspronkelijk een literaire toespeling.
bread and butter sciences: degenen die alleen in „bread and butter sciences" belangstellen.
bridge-drive: bridge-partij.
bridge-home: ook bestemd voor les in het bridgen.
bufferzone. Vgl. bufferstaat.
bulldozer: (landbouwwerktuig): Bulldozers, tractors en een dragline werken op de Peelgronden. De bulldozers zigzagden over het terrein.
bump: als vliegterm: remousklap. Ook als term bij de roeisport.

camera-crew
candle-light: kaarslicht op tafel bij feestviering.
cheaps = goedkope boeken: Tachtig millioen cheaps.
chum = kameraad.
civil spirit: gemis aan „civil spirit."
claim: een claim leggen op een gebied. — De kerk zal niets in de wereld zonder haar claim mogen laten.
clan: uitgeweken Brabanders, een clan vormend temidden der Hollanders.
clinch: Beide boksers zochten voortdurend de clinch. Figuurlijk gebruikt: toen wij indertijd in de clinch lagen met Prof. P.
close-shop: bepaling blijft gehandhaafd = winkelsluiting.
close-up: term bij de film: opname van dichtbij.
coaching. bij radiosprekers valt met enige „coaching" veel te bereiken.
coaster: kustvaarder: Eerste coasters in Indië aangekomen.
cocktail-party.
cold-wave-proces: kappersterm.
columnist: De First Lady (Mevrouw Roosevelt) behoorde tot de voornaamste columnists.
come-back: de come-back van het A.B.C.-cabaret. — „Politici die ter wille van hun eigen come-back politieke spanningen veroorzaken" = weder optreden.
common cause: „Wat nodig is, is een „common cause", een allen verenigend besef van een waarlijk gemeenschappelijk belang."
coming man: Mansholt werd beschouwd als de coming man in de landbouw-politiek — de brede schare van de „coming men".
common man: een zege van de „common man", van een nieuwe sociale klasse.
common sense: „common sense" en juistheid van oordeel.
common understanding: tussen speler en hoorder is een common understanding.
community singing: een soort gemeenschappelijk gezang.
containment: een politiek van „containment", dat is tegenhouden.
copywriter: opleiding tot copywriter bij een reclame-bureau.
coveren: bedekking aanbrengen op autobanden.
crack: een athletiek-crack. De cracks bij een bridge-drive.
crackpot: voldoende elementen van de crackpot.
crackploeg: ploeg van eerste-klas-spelers.
crew: scheepsbemanning.
crisper: aluminium lade in een koelkast.
crooner: een jazz-term voor een neuriënde zanger.

crusher: pletter, stamper.
cutting: „De „cutting", een term aan de filmindustrie ontleend".

daynursery = kinderbewaarplaats in een grote Amerikaanse stad.
deadlock: indien ten slotte een deadlock bereikt zou worden. Ziedaar de politieke deadlock. — berichten die ten onrechte van een deadlock spraken.
deadlock-situatie = impasse, doodgelopen besprekingen: er is op dit ogenblik een deadlock-situatie ontstaan.
deadpanstijl: „Toch ligt hem deze „deadpanstyle", een koel noteren van feitelijkheden, welke toch een sterk bewogen gevoelsinhoud moeten suggereren, niet helemaal".
deadweight: inerte massa, drukkende last.
dealer: schilderstukken aan de direktie aangeboden door de dealers (= kunsthandelaars).
dickey-seats: dickey-seats en luchtige pakjes.
die-hard: onverzoenlijke, starre konservatief.
displaced persons: in oorlogstijd verdrevéne of gevluchte mensen.
down: term bij bridgen.
down-staan: dat zijn bank al voor een millioen „down" stond.
down = terneergeslagen.
down-hearted: „Waarom zo downhearted?"
dragline: landbouwwerktuig. Zie bij bulldozer.
draw: Die voetbalclub verdiende meer dan een draw (d.i. 0—0). Figuurlijk bij Karel Jonckheere: een *draw* Holland—België —(onderhandelingen zonder resultaat).
drawback: nadeel, bezwaar.
drive-in-theater: openlucht-theater waar auto's binnen kunnen rijden.
droppen: neerwerpen. Bij Jos. Muls: de bommen die ze *neerdropten.*
dropping: de zeer geslaagde dropping van een parachutist. — fooddroppings op Urk.
drum, drummer: tromslager bij een band.
dual pricing = tweeërlei prijsbepaling: Het verdwijnen van de zogenaamde „dual pricing".
duck: inzinking: Er is een duck geweest.
dummy: Deze vorm bleek slechts een dummy te zijn.

emotional thinking: De rapporten zijn getint met wat men noemt „emotional thinking".
entertainment: Haar boeken zijn meer „*entertainments*", ontspanningslektuur, dan hoge kunst.
evergreen: herbarium.
eyewash: geruststellende formulering: Deze zinsneden zijn bedoeld als eyewash.

fact-finding tour: Amerikaanse journalisten, uitgezonden op een „fact finding tour".
fade-out: de beelden sterven langzaam in een fade-out weg.
failure: wij zouden geen enkele failure kunnen noemen.
fair-minded: Het Engelse volk is in wezen fair-minded.
fair-play: hij is geen model van fair-play. — De vriendschap die alleen op een bijna dramatisch wederzijds fair-play is kunnen tot stand komen.
fan: (afkorting van fanatiek): een voetbal-fan, filmfan, jazz-fan.
Fashion-parade (opschrift).
feather-cut-kapsel (toilet).
fed-up: hij is „fed-up", hij heeft er genoeg van.
feeling: 't was moeilijk om feeling voor deze ideeën te krijgen.
fellow: „Jaarlijks worden enige honderden „fellows" uitgewisseld" (d.w.z. studenten met studietoelage. Vgl. Rockefeller-fellow).

fellow-travellers: achterna vertaald met: „meelopers".
field-work van een folklorist.
fifty-fifty: op gelijke voet.
*film, filmen — busyness, — producer, show*film, *cowboy*film, *gangster*film. Afleiding: *filmisch:* een filmisch beeld van Dante's leven en werken.
fine frenzy: De „fine frenzy", die de dichter meesleept, was niet zijn deel.
finger in the pie: vinger in de pap: Een behoorlijke „finger in the pie" krijgen. — Hoe de Regeringen de finger in the pool zullen houden.
finishing-bedrijf.
finishing touch: er was nog slechts een finishing touch nodig.
first-class.
fighting spirit: Hoe de fighting spirit reeds vóór de oorlog leefde.
flap: boekomslag, omslagblad.
flapper boekomslag: de flapper van de omslag.
flat, flatgebouw, flatje.
flock-weefsels.
folder: vouwblad.
fooddroppings: Zie *dropping.*
forecast: voorspelling.
forktruck: werktuig.
fototips: wenken voor amateurs-fotografen.
frame: in Nederlandse spelling *freem* bij P. H. Ritter Jr : „zich opsluiten in een freem van beeldspraak en gevoelsuiting".
free-enterprise-systeem.
free lances: Deze cinomatografen waren individuele werkers, „free lances".
front-page-news: een voorval dat in de Amerikaanse pers een tijdlang front-page-news werd.
full-dress-debate: een geniale repetitie van een full-dress-debate. De Franse Nationale Vergadering hield een full dress debate.
full employment: een politiek van full employment, een eis van „full employment".
fullfledged: Het gaat niet zo zeer om een „fullfledged" ministersconferentie.
full-time betrekking: Een assistentschap is niet bedoeld als een full-time-betrekking.

garden-club: „garden clubs" in Nederland.
garden-party.
geïnformeerd: geïnformeerd zijn als geen ander.
gepoker: stug gepoker.
glamour: Zij heeft iets unieks, een ideale „glamour". — De Sowjet-artisten hebben niets van die „glamour", die kunstmatige glans.
glamourgirl: De naargeestige schittering der „glamour girls" (d.w.z. filmsterren)
golflinks: terrein voor het golfspel.
good-will: een goodwill-commissie uitzenden. — De goodwill-reis van Prins Bernhard naar Argentinië. — De good-will van de naam De Gaulle.
go-slow-staking, -campagne. Verderop: langzaam-aan actie genoemd.
gossip: de gehele zaak zakte tot het peil van „gossip". — de gossip en de „at homes" (ontvangdagen) van de Engelse society.
grill-room: eetzaal waar vlees geroosterd wordt.
groggy-slaan: boksterm.
groggy: dronken, onvast op de benen. Figuurlijk: De Russische zone is groggy.
ground-hostess: bij de K.L.M.
groundman: op de tennisbaan.

handicap, handicappen: in hoeverre zal dat een handicap zijn.
happy few: „de happy few en de gedweeë massa" (R. Herreman, 1932).

happy-go-lucky-manier. Een zekere handigheid, een happy-go-lucky-manier van vertellen.
hard-boiled: een „hard-boiled" roman over goudzoekers in Australië.
haunted (als moeilijk vertaalbaar woord aangehaald)
have's en *have-nots:* rijken en armen.
he-man: zich als de „he-man" voelen.
head-line: hoofdartikels met head-line.
head-liner: daarnaast: opmaker (bij dagbladpers) voor de man die de opschriften van de artikels verzorgt.
hearing: Er zullen openbare audities („hearings") gehouden worden aangaande de politiek. — De toewijzingscommissie houdt nog steeds hearings. — Bij de hearings zal men o.a. het bedrijfsleven horen. — Zich door middel van hearings op de hoogte stellen.
highbrow: Een exclusieve club van highbrows. Ook adjektivisch: Een inleiding, op sommige plaatsen „highbrow" (d.w.z. te geleerd). — Is New York te highbrow? — Kringen van wat men tegenwoordig high brows noemt.
Vgl. *middle-brow en low-brow.*
high-light: Het aantal politieke „high-lights" dat het Parlement te behandelen kreeg.
high-life: De Frans sprekende high-life in België.
hint: een hint geven, *Een gentle hint* o.a. in opschrift.
hit: een bepaald nummer (van een programma) tot een „hit" trachten te maken.
Hobby Club: vereniging van jongeren, waar ieder zijn „hobby" kan beoefenen.
home: tehuis. *home-maker:* de vrouw als home-maker. Vogels die hun home gevestigd hebben.
home-care: een goede home-care voor het gebit bevorderen.
home-made: thuis vervaardigd. Ook wel figuurlijk: van eigen maaksel.
hot dog: broodje met vlees.
hot news: Het probleem Rusland als „hot news" op de achtergrond gedrongen. — Iets als „hot news" aan de lezers voorleggen.
hot stuff: De ontsnapping is wat de Amerikaanse journalisten „hot stuff" noemen.
human interest: Of het geval niet aan „human interest" en dramatisch karakter inboet. — Het noodzakelijk element van „human interest" ontberen.
human side: Belangstelling voor de „human side", de persoonlijke anecdotische voorvallen.
hurry (in een —)

in- en *outgroup* als sociologische termen.
inner circle. Deze minister behoort tot de „inner circle" van het ministerie. — De inner circle van de Kerk.
indoor-sport zoals tennissen, boksen, wielrijden.
in-door-training
inside-information: iemand die beschikt over veel inside-information.
insider. In „Taalzuivering" onvoldoende vertaald als ingewijde.
interlockje (kledingstuk). Naar de stofnaam *interlock:* interlock hemden, interlock-ondergoed.

jet-vliegtuig = straalvliegtuig.
jigsaw-puzzle: Het Kabinet, als een jigsawpuzzle in elkaar gepast.
job: het geven van jobs (= baantjes).
joy-rijden: misbruik maken van gestalde auto door het personeel van de garage (joyriding).
jungle: dat de wet van de jungle regeert.

keep smiling: Een soort van psychologische keep smiling.

key-men: de keymen en de beheerders van het publiciteitsapparaat.
kissproof: een lippenstift die niet „kissproof" is.
knock-out slaan: boksterm.

lady-crooner: vrouwelijke crooner (neuriënde zanger).
landslide: „Landslides" zijn bij verkiezingen een Engels, helaas geen Nederlands verschijnsel.
lay-out: aeronautische kwaliteiten, lay-out en uitbreidingsmogelijkheden van een vliegveld. — Kennis van fabrieksplanning en lay-out (advertentie) —
lay-out-man: de man die bij de pers voor de „opmaak" zorgt.
leisure: Zelden bezorgt een Nederlands publiek een waarlijk groot auteur de leisure die hij behoeft. — Hij kan zich niet genoeg „leisure" gunnen om zich in die problemen in te werken.
leisured class: Daar vindt men de leisure class, die zich dag in dag uit vermaakt.
lend-lease: een materiaal dat wij op een basis van lend lease zullen kunnen ontvangen.
Liberty-schepen: in de begroting van het Scheepvaartfonds.
likes en dislikes: Vroeg of laat zullen de *likes* en *dislikes* wel eens onderzocht worden (Prof. P. Geyl).
linktrainer: de zogenaamde linktrainer op Schiphol voor „droogvliegen".
lipservice: meer lipservice dan wezenlijke steun.
long run: on the long run = op den duur.
long-time-basis: het reeds begonnen werk voort te zetten op een long-time-basis.
loss of face: afgezien van het voorkomen van verder loss of face (d.i. prestige-verlies). In de N.R.C., vertalend: het is een strijd tegen *gezichtsverlies* in optima forma.
luchttrampvaart: wilde luchtvaart. Vgl. *tramper.*

make-money-systeem.
make-up: vaak reeds figuurlijk gebruikt: „de koel beredeneerde make-up van dit gedicht" (verderop: „deze opmaak") — De enorme ijdelheid van G. B. Shaw behoorde onverbrekelijk tot zijn „make-up". — *Make-up-stemmen* in de radio. — Dat behoeft geen make-up.
manager: zijn zaakgelastigde, zijn manager. De managers van gesocialiseerde bedrijven.
man-in-the-street.
man-power: de inzet van materiaal en man-power.
master-planning: een soort master-planning.
masters voice (his-): figuurlijk gebruikt: om his masters voice te doen klinken.
meeting of minds: gedachtenwisseling: Geen overeenstemming doch een „meeting of minds".
merry-go-round: een soort draaimolen: De wereld is waarlijk geen merry-go-round, die alleen draait omdat het zo leuk is.
middle-brows: „half ontwikkelden, zogenaamde middle-brows" (vgl. high-brow).
-minded: eerst in verbinding met Engelse woorden: Schotten zijn broadminded; openminded; peasible minded; het publiek dental-minded maken. Dan ook: *air-minded, radio-minded, sculptuurminded, jaarbeursminded* maken van de stad Utrecht, het *food-minded* maken van de student. De bloemenhulde aan het slot van de Vierdaagse van *wandelminded* Nijmegen.
missing link: de ontbrekende schakel.
mixen: hij goochelt met talen die hij door elkaar mixt.
mixers: „allemansvrienden, die men tegenwoordig met een afschuwelijk amerikanisme goede mixers noemt" (J. Greshoff).
moral uplift: geestelijke prikkel.
motor-carrier: fiets werd aangereden door een motor-carrier (= bestelwagen).
multi-propose project: Het plan (van een stuwdam) is een multipropose project.

narrow escape: ontsnapping ter nauwer nood.
new-comer: De Indonesische newcomers (d.w.z. ondernemers van nieuwe zaken. — Overmoedigheid aan new-comers eigen.
new look (mode 1947).
nonprofit basis: op een volstrekte nonprofit basis (geheel belangeloos).
non-stop muziek (bij de jazz).
nose dive: (vliegterm): duikvlucht.
nylon, Nylon-kousen. Soms uitgesproken: nielon of nieuwelon (met bijgedachte aan nieuw?).

off-day: De schakers zeiden dat ze een „off-day" hadden gehad.
off-set: een procédé dat dichter bij stencillen dan bij drukken staat: een boek gedrukt in off-set.
old-finish meubels. Figuurlijk: dit old-finish geval is hinderlijk.
old-timer: lastige „old-timers".
openminded: omdat opleiding en aanleg hem „openminded' genoeg gemaakt hebben.
outcast: Is de dichter een „outcast?" Nietsnutters en outcasts. — Vandaag de dag zijn de meeste dichters outcasts. — Slauerhoff, de grootste „outcast" onder onze modernen.
outsider naast *insider.*
overall: een *overall-plan,* een *overall argument* van psychische aard. Wij pleiten voor een *overall-regeling.* Voor de kostenverdeling geldt een *overall-percentage* voor alle gepensionneerden.
overdone: Hij is hierin een tikje „overdone". — formuleringen welke men het beste met het Engelse woord „overdone" kan kenschetsen (J. Greshoff). — „Het is „overdone", gelijk de Engelsen dit noemen, te dik opgelegd, te schril, te schetterig".
overlappen: met aanpassing van klank (*a*) uit Eng. to lap over.
overstatement: een geschrift, mislukt door wat de Engelsen, naar ik meen, „overstatement" noemen.
overthere: Een geboren Europeaan, die „overthere" nimmer heeft kunnen aarden.
overtip: zogenaamde „overtips" (d.w.z. meer dan normale fooien).

paddock: een hek om de paddock.
pantry (vliegterm): een modern ingebouwde pantry tussen de cockpit en de cabine. — Wij werken niet zoveel met pantries, zoals onze vrienden aan de overzijde van de Noordzee.
palmbeachstof.
partner: de Westelijke partners = bondgenoten; gelijkgerechtigde partners = deelgenoten.
partnership: Wilt gij een partnership? ken dan uw partner.
pedegree: Nog belangrijker is een goede pedegree (afstamming).
pendelteam: verpleegsters die als pendelteam dienst doen op een schip.
pin-up-home permanent (kappersterm).
planmindedness: Het bedrijfsleven moet worden opgevoerd tot planmindedness.
plastic. Ook als adjektief. Vernederlandst tot: plastiek.
platform: het overheersende platform (= regeringsprogram). — Een verkiezingsstrijd voeren op een platform.
plot: de „plot" van het drama.
plural society: Indonesië vertoont het beeld ener plural society, om de karakteristiek van J. S. Furnall te gebruiken. Het beeld ener meervoudige maatschappij.
point (*to the* —): Dierbaar en zalvend en niet to the point.
poker face: effen, strak gezicht. Spelen de Russen niet met een pokerface?
pool: voetbalpool, steenkool- en ijzerpool, een zogenaamde dollarpool.

poolen.

pooling: pooling van de produktie van kolen en staal. — Een hongersnood is enkel door de „pooling" van de voorraden te voorkomen.

potboilers: populaire boeken te schrijven, „potboilers" waar de schrijver zelf niet achter staat.

praktisch: hij is er practisch zeker van dat hij slaagt.

prefabricated huizen (afgekort: prefab): Figuurlijk, Israel is een gloednieuwe prefabricated staat.

pressure cooker: de zogenaamde presure cooker (een soort snelkoker).

prim: prim als een stijve nuf.

priming the pump: Amerikaanse crediethulp kan slechts dienen als „priming the pump".

privacy: deze Israëlische kolonie kent geen „privacy" (= privaat bezit).

problem-grinders: De Engelsen hebben voor dit gedoe een aardig woord: problemgrinders.

prominent: de prominente satiricus.

proof: communist-proof: West-Europa „communist-proof" te maken, kissproof (vgl. waterproof).

public spirit: een gemis van „public spirit" bij brede lagen van ons volk.

publicity-stunt: vgl. reclamestunt, propaganda-stunt.

public utilities: openbare nutsbedrijven (b.v. gasfabrieken, waterleidingsmaatschappijen, electriciteitsbedrijven). — Vooral als beursterm gebruikelijk voor: aandelen in public utilities.

puk (hondennaam).

punch (boksterm): Terwijl Vogt over een betere punch beschikt.

pushball: Een pushball-wedstrijd (voor paardrijders).

pushing power: een opvolger met wetenschappelijke ervaring en pushing power. Er was geen pushing power te bemerken.

puzzlen: dingen die de Russische regeerders puzzlen. Vooral de oorlog puzzelde hem.

rags-to-riches story: Een geschiedenis die men in Amerika een rags-to-riches story noemt.

ragtime: muziek in gesyncopeerde maat.

rally: autorally, tulpenrally (in de N.R.C. tulpenrit).

rank and file: Tendenties, levende in „the rank and file" van de partij. Dat de „rank and file" van de massa meer en meer wordt uitgedreven.

recital: Bergmann gaf een recital (pianovoordracht).

red-hunting: Het gevaar van een niets ontziende „red-hunting", een jacht op alles wat het praedikaat „rood" verdient.

red tape: „slang"-term voor sterke drank. Ieder die een hekel heeft aan „red tape".

research: Vereniging voor Psychical Research.

researchwerk: daarnaast: speurwerk.

reshuffle: Later kan een reshuffle (in het Kabinet) geschieden (d.w.z. verschuiving van functies).

revival: een literaire „revival".

ropespinning: een soort volksdans.

royalty: Tweeduizend gulden is een lage royalty (honorarium). De olieroyalties voor Iran (vertaald met: vergoedingen).

rubbing: afdruk met potlood van oude boekbanden, door De Vreese vertaald met wrijfsel.

rubbish: Expressionistische kunstuitingen zijn allemaal rubbish.

run: on the long run: Men voelt zich on the long run gelukkig — op de lange duur. — Een blijspel dat een „long run" heeft gekend.

runner bij het sleepbootbedrijf.
running: alle in running zijnde candidaten. Rotterdamse clubs nog in de running.

safe: Dat hij als priester niet honderd procent safe is.
salemanship: de moderne opvatting van „salemanship".
scientific management: De „scientific management" speelt een zeer belangrijke rol in de bedrijfsvoering.
scientific manpower: De vraag hoe groot onze „scientific manpower" moet zijn.
scooter: een „scooter" met zijspan, voor de Wegenwacht van de A.N.W.B.
scoren: Figuurlijk: dat de Veiligheidsraad dit winstpunt heeft kunnen scoren.
scramble: een scramble order bij manoeuvres van de luchtmacht.
script-book-stijl: De script-book-stijl der cineasten.
scriptgirl: een cameraman en een scriptgirl.
self-advertising: Bernard Shaw's „self-advertising".
self-consciousness: Een karakteristiek voorbeeld van de Engelse self-consciousness.
self-control: Het werd nu zaak dat hij zijn „cautious self-control" verscherpte.
self defense: zijn theorie was een self defense.
self display: een moment van self display.
self-indulgence: De sentimentaliteit die voert tot „self-indulgence", tot het goedpraten van eigen egoïste impulsen.
self-supporting: het selfsupporting zijn der havens. Rusland is self-supporting. Welke bladen selfsupporting zijn.
service: goede service van een bedrijf.
shake hands: shake hands met de veteranen.
shaker: de barman hanteert de shaker om de cocktail te mixen.
shock: shell-shock: de chauffeur kreeg een lichte shock. In een shock-toestand verkeren.
shock-therapie: De toepassing van „shock"-therapie.
shoppen: winkelen.
short: kledingstuk. Oorspronkelijk alleen in meervoudsvorm: *shorts.*
short story: kortverhaal.
show: modeshow.
show-artikel: als showartikel verpakken.
showcart: reklamebiljet.
show-down: 't open neerleggen van kaarten. Figuurlijk: blootleggen van plannen.
show-film.
show-propaganda: opzichtige propaganda.
showmanship: De Amerikanen weten van showmanship on the air. Het showmanschap waarmee hij een zaal vol mensen in de hand heeft.
showy: hij was wat showy.
sightseeing-car, —trip: Er zullen sightseeing trips georganiseerd worden.
single-market economy: „waar het Nederlands bij mijn weten geen woord voor heeft".
sit-down-staking: vertaald tot: langzaam-aan-staking.
skyline: horizon.
sleepair: vliegtuigligstoel.
slip: lijst voor uitbetalingen bij de administratie.
slipstream: vliegterm.
slow starter: iemand die moeilijk aan de gang kan komen.
slum: achterbuurt: Een rijke stad: hier zijn geen slums, geen achterbuurten.
slump: een katastrofale slump. — Het Amerikaanse pessimisme verwachtte een „slump".
slumpwerk bij het Leger des Heils: werk in de achterbuurten.
slumppost „ „ „ „ „ : post in de achterbuurten.
snackbar: snel-lunchgelegenheid.

snapshot: momentopname. Figuurlijk bij J. Daisne: „'t Zijn snapshots van een uitgerafeld hart".

sneeren: soms gespeld met *ie*: De snierende refereinen van de Rederijkers (M. Beversluis).

Social Case Work: nieuwe psychologisch georganiseerde richting in maatschappelijk werk.

sophisticated (kunstmatig): Isfahan, een stad zo sophisticated als Volendam. Vgl.: Geen krant, boek, film, zelfs de meest gesofisticeerde blocnote.....

speakable terms: on speakable terms zijn met iemand.

speedwaybaan: de Rijswijker speedwaybaan.

spirit: „civil spirit". — Heeft het oude Europa nog „spirit", heeft het nog geestkracht? — fighting spirit.

sponsored programma; in de bioscoop, als advertenties.

spot-light: (in het Utr. Nieuwsblad vernederlandst tot *spotlicht.*) detailverlichting. Aldus vertaald in de N.R.C., waar tussen haakjes toegevoegd is „spotlight".

sprint: sportterm: wedloop, wedstrijd op korte afstand.

sprinten: op korte afstand zo snel mogelijk lopen — of roeien.

squatters: indringers in een arbeidskamp.

stand-by-plaats: in het vliegtuig.

start, starten, startschot, startsein. Figuurlijk: thans is de vereniging gestart — een startschot voor dat werk. Vgl. *slow starter*

startling news: daarvoor is meer nodig dan „startling news".

steeperarm: mechanische kunstarm.

sten-gun: militaire term voor een soort geweer.

step-in: een soort corset.

steppen: meerijden op de step van een fiets.

still going strong: als opschrift gebruikt.

stop press news: Dit werd dus „stop press news" reeds in de eerste dagen van de krant.

strip: bij televisie: Elke week een televisiestrip.

strip teaser: Zijn onthulling is die van een strip teaser.

strips: moord- en brandstrips in de dagbladen.

stronghold: sterke vesting. Figuurlijk gebruikt: voor de V.V.D. liggen de strongholds in Bloemendaal en Heemstede.

stunt, stunten: een propagandastunt, reclamestunt, „publicity-stunt". Dit concert was niet meer dan een vertoning, een „stunt". Verkiezingsstunts.

stunten: kunstvliegen.

stunten: listig ontvreemden.

stuntmen: bij filmproduktie, voor lieden die halsbrekende toeren voor hun rekening nemen.

stuntvlieger.

strip-tease: Maurice Chevalier in een (Amerikaanse) „strip-tease".

strubbles: deze strubbles over onze samenwerking.

suggestie: de suggestie van de voorzitter werd aanvaard.

supermarket: zelfbedieningswinkel.

superpower: de Verenigde Staten als „superpower".

supervorm: Twee schakers spelen in supervorm.

survey: de kosten van survey zijn voor rekening van de charterer (Begroting van het Scheepvaartfonds).

surveywerkzaamheid: uitvoerders van surveywerkzaamheid (ibidem).

swagger (kledingstuk).

sweet seventeen: De sweet seventeen in het Vondelpark. Daarnaast ook *bashful seventeen.*

swing: een moderne dans. *Swing-beschaving:* spottend voor wan-kultuur (vgl. jazz-cultuur).

swingen: „Swingden grootmoeders ook al?" d.w.z. deden grootmoeders al aan „swing"?
swing-music.

tabs: onderdeel van toneeltoestel.
tape-riter: een toestel dat de stenografie overbodig maakt.
tea-cosy: theemuts.
teamgeest.
teamspirit.
teamwork: teamwork verrichten — goed gecoördineerd teamwork.
telenews: nieuws per telex overgebracht.
televisie-set: toestel voor televisie.
testcase: deze kwestie wordt een testcase voor zijn optreden. — De behandeling van dit onderwerp kan een testcase worden. — Het gebeurde is een testcase.
testvlieger.
thrill: De Amerikaan houdt van enige sensatie, van „thrill".
thriller, -cultus, -achtig. De handeling doet soms wat thriller-achtig aan.
thunderjet: bombardeer-vliegtuig.
timen: het nauwkeurig „timen". — De plechtige viering was goed „getimed". — Kwesties die op seconden „getimed" dienen te worden. — Het nauwkeurig „timen" van een dergelijke explosie. — De uiteenzettingen zijn „getimed" met een bezoek van Nehroe.
timing: De timing van dit verzoek wordt als gelukkig beschouwd.
tip: De politie beloofde duizend gulden aan *tipgevers.*
top: in „top". — *topfiguur, topleiding, toppraestatie,* een *top secret order.* Een beroep op „*top secret*" wezen zij van de hand.
top-tune: eigenschappen van een lied om een top-tune te worden.
topic of the day: aktueel onderwerp.
topper: kort jasje.
tough school: „Schulberg behoort bij de zogenaamde tough school — d.w.z. zijn idioom is keihard".
tough stuff: De stijl van de schrijvers van „tough stuff".
touringcar-bedrijf.
tractor: bij de landbouw. Soms reeds vernederlandst: trekker.
tradeway. De Utrechtse Jaarbeurs als „tradeway" voor West-Europa.
training (*mental* —): De universiteit dient de studenten een algemene „mental training" te geven.
trend: het is veeleer de trend, die ik geschilderd heb. — Een algemene trend is niet vast te stellen. — De „trend" is onmiskenbaar. — In een grafiek vertoont de „trend"-lijn een stijging.
tricky-footwork: term bij de bokssport.
trimmen: besnoeien. Een boomkruin zo getrimd, dat de heersende winden er langs glijden. — Ook gebruikt voor honden knippen en mooi maken.
trip: een trip naar Europa maken — het maken van trips per autocar. — Ligging ideaal voor dagtrips.
trusteeschap: beheer van de gevolmachtigde bewindvoerder.
tumbling: een volksdans.
tune: Het N.V.M. krijgt een tune, of beter gezegd een herkenningsmelodie.
twin set: dubbel kledingstuk.

underdog: sociale „underdogs" d.z. oorlogswezen of kinderen die door de oorlog veel geleden hebben. — verdrukten. De vroegere ferociteit van deze „underdog" (d.i. het oude economische regime)

understatement: de klassieke woordkunst werkt in dat geval als „understatement". — „Understatement wordt in het Engels wel bijzonder gecultiveerd, waarop het gebruik van de Engelse term in het Nederlands en Duits wijst" (A. A. Prins). — De typisch Engelse behoefte aan understatement.

unspeakable terms: met welke unspeakable terms iemand als Slauerhoff zulk gedoe zou hebben gekarakteriseerd.

unspoiled: Dat Bloem „unspoiled" is. — men merkt dat in zijn proza al heel vlug op.

uplift: een enorme moral uplift (= veredelende invloed).

ups and (en) downs: het leven van de mens met zijn ups en downs.

uppercut: boksterm. Figuurlijk gebruikt: die uitlating is een oratorische „uppercut". (Jan Schepens).

utility-goederen: utility-goederen of standaard-industrieprodukten. Vgl. *public utilities.*

usher, chef-usher: helpster bij internationale conferenties.

volley-ball: bal die teruggeslagen wordt, eer hij de grond raakt.

vorm: in vorm = Eng. in good form: in goede conditie (sportterm), maar ook figuurlijk: op dreef: Minister Lieftinck was beter in vorm dan verleden maand.

wait and see-systeem. Tevoren: „de kat uit de boom kijken" genoemd.

walking-time-vergoeding voor de arbeiders.

walk over: een walk-over van enige sprints (sportterm) — dat de commissie òf niet aan bod komt, òf een „walk over" heeft.

war-mongers: „optreden als war-mongers, als oorlogshitsers".

waterproof: vernederlandst tot waterproef: een waterproef regenjas.

way of life: De gemengde bevolking van Israël is er nog niet in geslaagd een eigen „way of life" te vinden. De Amerikaanse way of life.

way out: uitweg: De Nederlandse regering hoopt een way-out te vinden.

weasel: kleine amphibie-auto als voertuig door moerassen.

well-to-do-people: Hollands well-to-do-people = welgesteld, welvarend — well-to-doe zijn. — Engeland dat meest redelijk welvarend en soms zeer well-to-do is geweest.

wellfare-werk verricht door *wellfare werksters* onder een *wellfare-leidster* (vertaald als welzijnsjuffrouw!). Het Rode Kruis heeft het wellfare-werk ter hand genomen. (nl. de patiënten in ziekenhuizen of gevangenissen werk verschaffen. Het wellfare-werk voor militairen.

window-shopping. Vgl. *shoppen* = winkelen. Het is window-shopping, zoals de Engelsman dat noemt.

wishfull thinking (vg. *emotional thinking*). Wat de Engelsen zo aardig „wishfull thinking" noemen. (verderop in dit artikel weergegeven met wensdromen. — Een typisch staal van wishfull thinking.

witchhunter: vooraf verklaard als: propagandist voor een wereldoorlog.

workable system: dat er geen systeem, althans geen workable system bestaat. — Men men kan dan nooit een „workable system" creëren.

working-paper: ter voorbereiding van een conferentie. Een document dat als working paper ter tafel zal verschijnen. — Een aantal working-papers zijn opgesteld voor de conferentie.

working seminar: Een working seminar van Kerk en Wereld.

Wild West-romantiek.

yakardraaien: een volksdans.

IX

SOCIOLOGISCHE GROEPERING VAN ENGELSE WOORDEN TIJDELIJK OF BLIJVEND IN NEDERLANDS VERBAND GEBRUIKT

Inleidende opmerkingen.

Aan de poging tot splitsing van het opgesomde, alfabetisch geordende materiaal laten wij nog enkele algemene opmerkingen voorafgaan, die zich aansluiten bij de uiteenzetting in het zesde hoofdstuk. Wie spreekt van opneming van Engelse woorden in *het* Nederlands moet bedenken dat de invloedsfeer, tenminste aanvankelijk, beperkt blijft tot een gedeelte van de Nederlandse taalgemeenschap. Men moet zich telkens de vraag stellen; behoort het woord krachtens zijn aard tot een vaktaal, tot een bepaalde taalkring en welke betekenis heeft dat vak, die kring ook voor degenen die er niet in engere zin toe behoren? Er zijn termen die voor de gemiddelde Nederlander deskundige technische toelichting vereisen, die mogelijk tot zijn passief taalbezit, maar stellig niet tot zijn actief taalbezit zullen gaan behoren. De produkten, ingevoerd met Engelse namen, staan ook niet op één lijn; ze kunnen van algemeen gebruik zijn, maar ook voor zeer speciale kringen bestemd. De verbreiding van Engelse woorden is ook afhankelijk van de taalkennis van de gebruikers: hun vertrouwdheid met een uitgebreide woordvoorraad, hun belezenheid, hun voorkeur. Bij intellektuelen, bij letterkundig geschoolden en wetenschapschapsbeoefenaars maken vreemde woorden een goede kans wegens de behoefte aan nauwkeurigheid van uitdrukking. Ook standsonderscheiding speelt een rol, gelijk reeds opgemerkt werd toen wij gebruik en misbruik van society-woorden ter sprake brachten. Deze kunnen dan of met wisselende „mode" een kort leven hebben, òf door navolging afdalen en algemener worden. In het laatste geval kunnen ze als bestanddelen van de algemene omgangstaal beschouwd worden en klinken ze soms minder „deftig" als Nederlandse synoniemen. *Body* klinkt meer familiaar als lichaam. Iemand voelt zich b.v. *down* (= neerslachtig) of *fit* (levenslustig); hij houdt een *speech* (toespraak), gebruikt zijn *lunch* (noenmaal), bezoekt een *dancing* (danszaal)

Er zijn woorden die nog uitsluitend behoren tot de sfeer van „high life", als *fashionable, lady-like, select, evening-dress, five o'clock tea, shopping, nurse, paying guest,* meer andere zijn reeds lang in breder kring bekend geworden, b.v. *pick-nick* en *fancy fair*. Woorden als *bombast, humbug, blunder* worden nauwelijks meer als vreemde woorden gevoeld, terwijl jongere ontleningen als *puzzle, handicap, suggestie,* een *tip* en een *hint, fair* en *unfair, home,* steeds meer in de gewone omgangstaal in gebruik komen. Meisjesnamen als *Jenny* en *Kitty* doen nog „modieus" aan, maar *Nelly* en *Mary,* jongensnamen als *Willy* en *Bob* klinken niet meer zo Engels, als toen ze, vele jaren

geleden, de Franse voornamen verdrongen. Juist de opneming in de algemene omgangstaal levert het bewijs van diepgaande en duurzame invloed.

Een splitsing van het verzamelde materiaal volgens dit principe: algemeen gangbaar of in speciaal gebruik is bezwaarlijk. Ook in de vooropgeplaatste groepen die betrekking hebben op het huiselijk en maatschappelijk leven, zal men beiderlei woorden aantreffen. De laatste soort is uiteraard talrijk in de groepen van de vaktalen die de reeks besluiten. Het ligt niet in de bedoeling *alle* woorden uit de beide lijsten in deze groepen in te delen; wij bepaalden ons tot de voornaamste woorden, die men uit de lijsten aan kan vullen. Er zou nog aan een andere indeling gedacht kunnen worden, nl. in Europees-Engels, koloniaal-Engels en Amerikaans-Engelse woorden, maar ook dat zou niet gemakkelijk zijn. Er zijn wel duidelijk-Amerikaanse voorbeelden aan te wijzen, als: *gangster*, *lynchen*, *kidnappen*, en *rancher*, *squatter*, die nauwelijks een plaats verdienen onder „ontleende woorden", al kunnen ze in een verhalende of beschrijvende Nederlandse tekst voorkomen, maar moeielijk is het uit te maken of nieuwe uitvindingen, geïmporteerde produkten met hun benamingen rechtstreeks uit Amerika of via Engeland tot ons gekomen zijn.

Eetwaren en dranken

Biefstuk en *rosbief* (roastbeef) zijn al vernederlandst, doch *corned beef* wordt in volkskringen al met veranderd accent vernederlandst tot kornèt-bief, maar heeft onder ontwikkelden nog zijn Engelse vorm evenals *bacon*. *Podding* is de oude volksnaam voor *pudding*, dat daarnaast opnieuw naar het Engels gevormd werd, ook in *plumpudding*. Verder: *sandwich*, *toast*, *cakes*, *jam*, *marmelade*, *custard*, *Grahambrood*, *arrowroot*, *mixed mais*, *mixed pickels*, *kerrie*, *pepermunt*, *peerdrops*, *lolly*, *toffee*, *grapefruit*, *maggi*, *tomatenketch-up*, *turtlesoep*, *stemgember*, *yoghurt*.

Als dranken noemen wij: *pons*, weer verengelst tot *punch*, *rum*, *grog*, *brandy*, *cherry-brandy*, *sherry*, *sherry cobbler*, *whisky*, *toddy*, *bowl*, *flip*, *twist*, *cocktail* en nog andere „American mixed drinks", aan de „bar" verkrijgbaar. Verder biernamen: *stout*, *ale*, *pale ale*, *porter* en als onthoudersdrank *kwast* (uit *lemon-squash*).

Kleding en stofnamen

Met de kleding zijn ook de namen van kledingstukken aan mode onderhevig en dus vergankelijk. Zolang Parijs de toon aangaf, overheersten de Franse benamingen, maar in de negentiende eeuw kwamen als concurrenten de Engelse te voorschijn. De eerste verschijnselen dagtekenen uit de tijd van de romantiek. De jonge Potgieter spreekt van een „gele garrick" (overjas). Beets moet „na vijftig jaar" voor lezers van zijn *Camera Obscura* een verklaring geven van woorden als *spencer*, *mackintosh*, *cloak*, *chinchilla*. Dat in de lijst van De Hoog namen voor modeartikelen voorkomen die in zijn tijd al aan het verdwijnen waren, en die nu vergeten zijn,

is hiervoor reeds in ander verband meegedeeld. Het aantal oudere Engelse woorden op dit gebied, die zich tot nu toe gehandhaafd hebben, is gering. Bekend gebleven zijn: *cape, front, shawl* (meestal met de Nederlandse spelling: *sjaal*), *ulster, waterproof*. De stortvloed kwam eerst in de twintigste eeuw, gelijk blijkt uit de volgende opsomming, in bonte rij: *jumper, shirt, singlet, sweater, pull-over, overall, jersey, kilt* (Schots rokje), *blazer, mackintosh, liberty, windjacket, eveningdress, raglan, topper*, een *tailor-made* costuum, *pump* (damesschoen), *puttee* (beenwindsel), *anklet* (enkelsokje). Uit de laatste tijd dagtekent de *new-look*, een *cocktail*-avondjapon, die op een „*Fashion-show*" vertoond werd. Bij de kapper zorgt men voor *shampooing*, voor een *permanent-wave*, of nog liever; *pin-up-home permanent*, voor *cold wave*-behandeling. De heren-mode kan daarmee nog niet wedijveren: zelfs de *smoking* is maar quasi-Engels: de Engelsman gebruikt het woord *dinner-jacket*.

Talrijk zijn ook de Engelse stofnamen, die hier te lande in gebruik gekomen zijn. Naast de oudere, als *jute, molton, gonje, pilo* komen vele andere, b.v. *velvet, velveteen, bukskin, tropical, tweed, singlet, shirting, cheviot, everlasting, homespun, moreen, sealskin, oilskin* en *axminster*-tapijt [1]).

Andere stofnamen en huishoudelijke artikelen

Oudere stofnamen zijn *plate* (al vroeg gespeld: pleet), *rubber, teakhout, portland cement, sunlightzeep*; Jongere: *sandelwood, pitchpine, wedgewood* (aardewerk), *plastic* (ook als adjektief), *flintglas*, als tabaksnamen: *Maryland, shag*, vloerzeilen en *inlaids*, eiken en oakly. Artikelen die met Engelse namen in de handel werden gebracht zijn o.*d*. een *tumbler* (glas) *blocknotes, label, stopwatch* (voor het oudere chronometer), *type-writer* (reeds vervangen door schrijfmachine) *vacuum-cleaner* (reeds vervangen door stofzuiger), *baby-box* (tot looprek herdoopt), *teacosy* (reeds verdoopt tot theemuts), het quasi-Engelse *city-bag, pressure cooker* (een soort snelkoker) *kodak* (foto-toestel), *eversharp* (vulpotlood) *suit-case* (valiesje).

Verkeer

De oudere Engelse woorden voor het treinverkeer kwamen reeds ter sprake. Evenals *trein* afgekort werd uit spoortrein, verkortte men *tramway* tot *tram* (meestal gesproken: *trem*, maar soms ook met spellinguitspraak), waarvan weer het werkwoord *trammen* gevormd werd. Mogelijk werd ook de verkorting van autobus tot bus bevorderd door het Engelse voorbeeld. In elk geval is de verbinding *trolleybus* weer Engels. Verbetering van de wegen bracht de *Macadam*-weg en de *tunnel*, die niet tot bergstreken beperkt bleef. Technische spoorwegtermen zijn nog *blok* en *bloksysteem*; *bloktrein* is voornamelijk in Zuid-Nederland gebruikelijk. Daar kent men ook *wattman* voor wagenbestuurder van de elektrische tram.

---

[1]) Zie ook de lijst van Liberty-termen die Van Ginneken in zijn *Handboek der Nederlandsche Taal* (I, 358—359) afdrukt. Ook *smok* en *smokken* zijn waarschijnlijk ontleend aan Eng. *smock* = vrouwenhemd.

Het rijwiel, als Engels import, kwam in ons land met de Engelse namen *bicycle* en *safety*, die geheel verdrongen zijn door het originele woord *fiets*. De naam *tandem* daarentegen heeft zich gehandhaafd. Als onderdelen zijn *free-wheel* [1]) en *step* niet vernederlandst tot vrijwiel en opstap, maar men hoort niet meer spreken van *toeclips*, *trouserclips* (broekhaken) of *gearing* (versnelling). Daarentegen is het woord *handle*, bij de motorfiets weer ingeburgerd en vaak als *hendel* geschreven, en is *frame* bekend gebleven.

Een omwenteling in het verkeer bracht de luchtvaart. De behoefte aan een groot aantal nieuwe woorden leidde, vooral in het begin, tot overneming uit het Engels, al werden ook Franse en Duitse woorden gebruikt, en werd *vliegtuig* weldra algemeen gangbaar. Van 1930 dagtekenen al klachten over „Taalbederf bij het vliegwezen". Uit een artikel in de N.R.C. halen wij de volgende zinnen aan: waar Engelse woorden wisselen met germanismen: „Soms heeft men verschrikkelijk veel last van „*remous*" en „*bumps*", en loopt het verkeerd, dan volgt een vette „*crash*", sla je met je hoofd tegen het „*dashbord*" en heb je aan je meegenomen „ersatzdeelen" niets. Als de wind niet „afflauwt", is ook je *top speed* aan den lagen kant. En ben je „*underpowered*" of vlieg je sterk „*gedrosseld*", dan kom je er helemaal niet. In de tegenwoordige sportvliegerij is het „kleinvliegtuig" een populair bezit van den „*private-owner*", maar ze zijn soms verre van „*fool proof*", deze vliegbabies. De „*stuntvlieger*" is werkelijk een hele knaap. Hij draait „*loopings*" en „vrilles" en „tonneaux" en „kurven", hij „stallt" en „*side slipt*" en maakt „*nose-dives*", dat het een lust is." Verder wordt in dit artikel nog melding gemaakt van de woorden *airminded*, *testvlieger*, *cockpit*, *supercharged*, *slipstream*, *non-stop* enz. Daaraan zouden nog toegevoegd kunnen worden de *hangar*, de *airhostess* en de *stewardess*, die van haar *job* spreekt, een *stand-by*-plaats in het vliegtuig, de zogenaamde *linktrainer* op Schiphol (voor het „droogvliegen") de zogenaamde *airstrips* (landingsplaatsen voor luchttaxi's). Een aardig woord is *moonliner* (voor vliegtochten bij nacht) naast het oudere *airliner*. Daarmee is de voorraad niet uitgeput. In de brochure *Luchtvaartwoorden*, onder redaktie van G. H. J. J. Schuurmans Stekhoven (Gorinchem 1938, 2de druk 1939), waarin Nederlandse equivalenten aanbevolen worden, vindt men 250 technische termen van vreemde oorsprong, waaronder vrijwat Engelse.

Handel en bedrijf

De bedrijfsleider, die soms (b.v. in advertenties) *manager* wordt genoemd, belooft zijn klanten goede *service*. Men specialiseert zich in *utility*-goederen en maakt reklame door middel van een *folder* (reeds vertaald: vouwblad) en stelt er een eer in een *all*-round koopman te zijn.

Wanneer in onze grote steden handelszaken en hotels Engelse opschriften verkiezen als *American Hotel*, *Bodega Company*, *British Store*, *American Shoe stores*, dan gebeurt dat niet alleen om vreemdelingen te trekken,

---

[1]) Het purisme heeft een kleine kans gehad blijkens de samenstelling *vrijwielnaaf*.

maar ook omdat het voornaam staat. Het staat „gekleed" een aanbevolen artikel een Engelse naam te geven, b.v. Verkade's *tapers* (d.i. aanstekers, eigenlijk kaarsen) de *blue band* margarine, of *full-cream* kaas, naast het Nederlandse *vol-vette* kaas. In de boekhandel wordt gesproken van *best-sellers*, van *cheaps*, van een reklame en inhoudsopgave op de *blurb*, de *flap*. Als papiersoort kende men in de vorige eeuw *Bath*-papier, nu o.a. *feather-weight*.

Ontspanning en spel

In de bioscoop, een internationaal woord voor een internationale instelling, blijkt de grote Americaans-Engelse produktie uit de Engelse woorden, met de *film* als middelpunt. Men spreekt van *verfilmen*, *filmtoestel*, *filmkeuring*, *filmster* enz., van *close-up* en *fade out*, van *showfilms*, *gangster-films*, *cowboyfilms*, en op z'n Amerikaans van een *talkie* (sprekende film).

De fotografie kent een *snapshot*, wat vroeger in het Frans een *instantané* heette.

Onder de *kaartspelen* was in mijn jonge jaren het quadrilleren nog in trek, met uitsluitend Franse termen als: *sans atout*, *misère ouverte*, *trois-carts* enz., maar het werd toen reeds opzij gedrongen door het Engelse *whist*, dat weer plaats moest maken voor *bridge*, dat in een *bridge-drive* beoefend wordt en waarvoor men geschoold wordt in een *bridge-home*, en waarbij men zich van een speciaal Engelse terminologie bedient.

Een kaartspel van Engelse afkomst is ook *poker*.

Bij het *schaken* wordt, evenals bij andere sport, gesproken van spelen in een *supervorm* of er wordt vermeld dat de schakers een „*off day*" hadden gehad.

Dansen: een dansgelegenheid heet, ter wille van de deftigheid, een *dancing* en verscheiden moderne dansen, die de vroeger overheersende Franse vervingen, dragen Engelse namen, als *fox-trot*, *cakewalk*, *two-step*.

In padvinderskringen kent men als namen voor volksdansen de *tum-bling*, het kunstige *yakardraaien* en de *ropespinning*.

Voor schaatsenrijden heeft men een *skating-rink*.

Reizen geschiedt tegenwoordig vaak in een *touring-car*. Door een *trip* heeft men gelegenheid tot *sight-seeing*.

Sport

Een gebied waar het Engels, meer dan enige andere taal, invloed gekregen heeft, is de sport. Allerlei soorten van sport werden het eerst in navolging van de Engelsen beoefend en de invoering werd begeleid door een stroom Engelse woorden. Men kocht het spelmateriaal bij Engelse firma's; men las reglementen en verslagen van wedstrijden in het Engels, en kreeg les van een Engelsman. Zelfs waar vertaling mogelijk was, handhaafde men in de hogere, meest Engels-kennende kringen waar deze sport beoefend werd, de vreemde termen. Hoe meer het spel inburgert, des te meer worden

die woorden als Nederlands eigendom beschouwd, naar klank en accent vernederlandst of vertaald.

Tot de oudste spelen behoort het *croquet*, met houten hamers en ballen gespeeld, dat in mijn jeugd reeds plaats moest maken voor *cricket*, waarbij woorden als *match*, *captain*, *umpire*, *wicket* enz. aanvankelijk uitsluitend in gebruik waren. Ik herinner mij niet dat destijds pogingen aangewend werden om de Engelse woorden door Nederlandse te vervangen, maar dat men in de sportwereld nog vertrouwd is met Engelse cricket-termen bleek mij onlangs in een wedstrijd-verslag over *Waardevolle captaincy van Brown*, waarin o.a. voorkwam: „Tegen de theepauze was de *pitch* opeens veel moeilijker geworden; er waren een paar *spots* en *bumps* ontstaan en Brown heeft zich niet bedrogen in de verwachting dat het *wicket* thans geknipt zou zijn voor Bedsers *legcutters* en Tattersall's *offspinners*. Maar daar hoorde prima veldwerk bij en dat heeft Ikin door twee prachtige vangen in de *slips* geleverd". Hoewel dit spel zich handhaafde, werd het overvleugeld door het populaire *football*. In de eerste tijd werd ook daarbij nog niet aan de volledige Engelse terminologie getornd; dat hoorde bij het spel en het klonk wel sjiek, te spreken van *goal*, *keeper*, *free kick*, *referee*, *back*, *half-back*, *forward*, *half-time*, *off-side*, enz. Intussen is het voetballen in volkskringen doorgedrongen en met het teloorgaan van de „voornaamheid" won het Nederlands veld tegenover het Engels, mede door de steun van puristische sportbladen, die in verslagen uitsluitend zuiver Nederlands wilden gebruiken, als *doel*, *doelverdediger*, *vrije schop*, *voorwaarts* enz. Maar veel van die termen behouden lang of voorgoed iets officieels: ze blijven dan taal-op-papier [1]). Omstreeks 1925 schreef een sportkenner: „Op het veld hoort men niet anders dan van „corner, keeper, back, offside" en zo voorts. En zelfs de jongen op straat, die een met touw omwonden prop papier tussen twee opgevouwen jassen doorschiet, weet van geen strafschop, maar wel van een „penaltie", „pelantie" of hoe hij het woord verder radbraakt". Op straat hoort men niet „doel", maar *kool*. Toch zijn volgens dezelfde zegsman, een aantal namen er goed ingegaan: *doel* hoort men naast *goal* en *scheidsrechter* heeft *referee* nagenoeg verdrongen.

Rugby is een spel dat in Nederland minder ingang gevonden heeft. Misschien zijn daardoor de Engelse termen meer gangbaar gebleven. Uit een verslag van een Rugby-wedstrijd tekende ik tegelijkertijd aan: *scrum*, *tossen*, *penalty-kick*, *supporter*, *try*, *cheers*, naast de purismen *doelschop*, *doelpunt* en *schot*. Het einddoel van de „taalzuivering": alle Engelse woorden te verbannen, ook als ze lang gangbaar zijn, zal wel onbereikbaar blijven.

Tennis, verkort uit het niet meer gebruikelijke *lawn-tennis*, is als meer gedistingueerd en duurder spel, tot gegoede kringen beperkt gebleven: een rechtgeaard tennisspeler spreekt niet alleen van *set* en *game*, maar moet

---

[50]) Een lijst van Engelse voetbaltermen met de verduitsingen vindt men bij *Dunger*, a.w. in Beilage II (blz. 90—91).

ook leren zeggen *fifty*, *forty*, enz. [1]). Een sportkenner zag tussen tennis en *golf* hetzelfde verschil in deftigheid als vroeger tussen voetbal en cricket. „Bij tennis, sedert lang druk gespeeld, dringt het Hollands, schoon langzaam, door; bij het nieuwe golf is er, zover wij weten, zelfs nog geen poging gedaan om Hollandse benamingen te vinden [2]). In plaats van *basketball* is al vroeg korfbal gangbaar geweest, maar *basketball* ziet men nu en dan nog opduiken.

Bij wedlopen en wedrennen kent men nog het *starten*, *racen*, *spurten*, *pacen*; de *pacemaker*, de *jockey*, de *turf* en de *bookmaker*, de *steeple chase* en de *cross-country*. Uit het verslag van een wedstrijd noteerde ik onlangs: „De eerste rit was een *walke-over* voor enige Nederlandse *sprints*." Elders over een wedloop: „Jan Lammers, de Friese *crack*, liep volkomen los een 200 Meter, waar *dash* in zat en overklaste Gabe Scholten".

Bij wedrennen krijgen de paarden, naar Engels voorbeeld, bij voorkeur Engelse namen: reeds in 1909 wist Dunger ook voor Duitsland een lange reeks te vermelden [3]).

Hondenliefhebbers zijn bij de Engelsen in de leer gegaan. Allerlei soorten dragen Engelse namen: *Newfoundlander*, *terrier*, *fox-terrier*, *bulliterrier*, *bull-dog*, *mastif* (bulhond), *collie*, *pointer*, *setter*, *pincher*, *spaniel*, *boxer*, *pup* (jonge hond), ook als eigennaam b.v. *black(ie)*.

Bij de watersport blijft men de boten meestal met Engelse namen noemen: *giek*, *skiff*, *glidingboat*, *scullingboat*, *ferryboat*, *werry*, *yacht* [4]). Engeland is dan ook „de bakermat van de roeisport", gelijk het genoemd werd in een verslag van een wedstrijd, waaruit ik nog optekende: *armen catch*, *coach*, *recover*, *finish*, *sprintcapaciteiten*, *start*, het racen mist „snap". Elders las ik over een crackploeg, dat „het bijna een *dead heat* werd, dat sommige nummers „old hands" waren". Zwemmers kennen o.a. de term *borstcrawl*.

De liefhebberij voor het *boksen* is eerst laat in ons land doorgedrongen. Velen zullen moeten raden naar de betekenis van „de *clinch* zoeken" of „over een betere *punch* beschikken", het *tricky footwork*, maar *knock-out slaan* wordt algemeen begrepen, terwijl *groggy slaan* meer technisch klinkt.

Zeemanstaal

Engelse invloed op de zeemanstaal kan — gelijk reeds opgemerkt werd — tot vroege tijden teruggaan, maar werkt in de negentiende eeuw tot in de moderne tijd door. Van Lennep's *Zeemanswoordenboek* toont er de sporen van. Door deze bemiddeling nam ook het *Woordenboek der Nederlandsche*

---

[1]) Een lijst van Tennis-termen met verduitsingen gaf Dunger (a.w. blz. 86—89) als Beilage I.

[2]) Zie het artikel *Sporttaal* in *Neerlandia* 1913. In hoeverre de toestanden sedert veranderd zijn, heb ik niet kunnen nagaan.

[3]) a.w. blz. 7.

[4]) Dit woord is van Nederlandse oorsprong, maar uit de spelling blijkt dat het uit het Engels teruggekeerd is.

taal de meeste op. Tot de vaktaal in engere zin behoren de woorden die op het schip betrekking hebben: *bakzeilhalen, praaien, blekhol* (black hole), *foksie, davit* (balk waaraan de sloepen gehangen worden), *gijn,* (takel) met de werkwoorden *gijnen, ingijnen* en enkele samenstellingen [1]), *hog* (bezem) en *hoggen* (to clean a ship's bottom with a hog), *kits* (een vaartuig), *klipper* (door S. Gorter nog gespeld: clipper), waarschijnlijk ook *log, loggen* met een groot aantal samenstellingen, o.a. *loglijn, reeling, reiltop, schoener, treiler* [2]).

Van jonger datum zijn: *mailboot, paketboot, tank-stomer* (*stomer* naast stoomboot is ongebruikelijk), *stoomtrawler* (een aardig voorbeeld van herhaalde ontlening, want trawler was te voren overgenomen als treiler!), *lijfboot* (life-boat), *voorlongroom* (o.a. bekend uit de schetsen van Werumeus Buning), *steward, winch* waarnaar het werkwoord *winchen,* evenals *bunkeren* van *bunker.* Jonge ontleningen zijn *coaster* = kustvaartuig, *tramp:* schip dat verschillende havens aandoet om vrachten te zoeken, *purser:* betaalmeester op een schip, en *mate:* eerste stuurman. Ook uitroepen en kommando-woorden werden uit het Engels overgenomen: *allehens* aan dek, *all right, ready, stop, full speed* (verhollandst tot *volspied*). Matrozenwoorden zijn waarschijnlijk ook *boddie, bottel* (volgens W. N. T een jonge ontlening), *brits* („voor de brits krijgen"; „op de brits geven"), *money* en het twijfelachtige *watjekow* (uit *what you call?*). De vletterlui in Den Helder en Rotterdam gebruiken — volgens Brusse— het woord *jumpen* (op een schip springen). Vervormd is het woord *cherteparty* voor charterparty (vrachtbrief). Ook het „*oppikken*" van schipbreukelingen doet aan het Engels denken. In de verbreiding van dranknamen als *brandy, grog, rum, whiskey* zullen matrozen wel hun aandeel gehad hebben. Wellicht is ook het woord *herrie,* dat omstreeks 1800 op komt duiken, langs deze weg in de algemene omgangstaal doorgedrongen. Door dubbele ontlening werd in deftiger kringen *hurry* in gebruik genomen.

Als letterwoorden kunnen nog vermeld worden *cif* (cost, insurance, freight) en *fob* (free on board).

Voor de taal van de Antwerpse schippers en havenarbeiders ontving ik in 1925 van Dr A. Jacob de volgende gegevens die, wel oud, maar nog wel niet verouderd zullen zijn: Men zegt *tugboot* (naast sleepboot), *full speed* rijden, *trimmen* en *trimmer* (figuurlijk *'nen trimmer* = straatmeid), de *pitroltangs.* Daarnaast uitdrukkingen als: „*loek out,* manneke!" = pas op, kerel; *loekedair!* = oppassen!; hij is *ganeweei,* mijne portemonnaie is *ganeweei* = weg; we zullen hem *knock-outen.* Eigenaardig is de koppeling *plenty beaucoup.*

Nieuwe gegevens over de Antwerpse haventaal staan niet tot mijn beschikking.

---

[1]) Zie W.N.T. i.v.,

[2]) Ten onrechte noemt De Hoog in deze reeks ook *presenning, durk, tuien, tui-anker* naar to tie. Vgl. het *Etym. Wdb.* van Franck–Van Wijk.

Militaire termen

Voor de tijd van de wereldoorlogen waren Engelse woorden in het leger zeldzaam. De naam *browning* voor een soort pistool is wellicht al ouder, maar door het oorlogsnieuws en later door de persoonlijke kennismaking met Engelse en Canadese troepen werd men in brede kring met Engelse termen bekend: de *bunker* en de *tanks*, maar ook de *sten-gun*, de *truck*, de *shrapnell*, de *dum-dum*, de *jeep* en de *Bayly-brug* waren niet vreemd meer. De *food-droppings* waren welkom. Men ging zelfs spreken van *fighting spirit*, en van een *battle-dress*. Ter zee leerde men *Dreadnought* kennen, en in de lucht in de laatste tijd een *thunderjet*. Bij oefeningen van de luchtmacht hoorde men van een „scramble order". Te voren wist men niet wat een *shell-shock* was.

Menig Engels woord uit de bezettingstijd is weer verdwenen of raakt buiten gebruik. Overdreven was de angst van *Neerlandia* [1]) dat b.v. de volgende woorden „in ons leger zouden binnensluipen": *headquarters*, *orderly room*, *movement order*, *stores*, *belt* (koppel), *anklet* (enkelstuk), *messtin* (etensblik), *permit* (verlof), *sleeping-out* (nachtvergunning), maar als er een West-Europees leger tot stand komt, zou men op duurzame invloed van Engelse en Amerikaanse bevelhebbers mogen rekenen.

Politiek en journalistiek

Parlementaire instellingen en zeden richtten zich hier te lande veelal naar Engelse voorbeelden en termen, al kan ook Franse bemiddeling van invloed geweest zijn bij woorden als *parlement*, *minister*, *debat*, *reces*, *motie*, *club*, maar rechtstreeks Engels zijn *budget* (soms met Frans accent budgét, maar grotendeels verdrongen door begroting), *leader*, *maidenspeech*, *meeting*, *debating-club*, *platform*. Het woord *lodger* (bewoner van eén huurkamer) is met de kieswet die het in zwang bracht, verdwenen. De benaming *whip* (vertaald als „zweep") is beperkt gebleven tot de Engelse politiek. Eigenaardig is dat de term *public spirit* in het begin van de negentiende eeuw — toen ook het begrip hier zo weinig bekend was — als onvertaalbaar gold: zo vinden wij het in Kinker's Herkaauwer (1815—1817): „Iets over het *Public Spirit*." Niet lang daarna gebruikte Groen van Prinsteren de Nederlandse weergave *burgerzin* (1829), maar de letterlijke vertaling „publieke geest" kreeg de overhand.

Op het gebied van de journalistiek vinden we, met accentverspringing *pamflet*, *reporter* (grotendeels verdrongen door verslaggever), *interview* met de afleidingen *interviewen* en *interviewer*. Het purisme vraaggesprek klinkt nog wat boekachtig.

Tegenwoordig kan men lezen van een *head-line*, *startling news*, *front-page news*, *stop press news*, *hot news*, en als journalisten over politiek spreken, gebruiken ze bij voorkeur termen als *dead-lock* (= impasse), *bottle neck*, *drawback*, *hearing*, *partnership*, *gentlemans agreement*, *propaganda-*

---

[1]) Jan.—Febr. 1946.

stunt, meeting of minds, loss of face, goodwill, zelfs quasi-Engels als *strubbles* en *on speakable terms.* In onze tweede lijst kan men daarvan nog meer staaltjes aantreffen, die voor een groot deel aan buitenlands nieuws in onze dagbladen en tijdschriften ontleend zijn, gelijk uit het aangehaalde verband meestal blijkt.

Sociale stromingen; Arbeidersbeweging

Ten gevolge van de arbeidersbeweging drongen met de begrippen ook de Engelse woorden in ons land door, als *strike, lock-out, boycot, meeting, sweater* en *sweating, truck-systeem, coöperatie.* Zolang economen en politici ze gebruiken, bleven ze Engels, maar in geschriften voor het volk of uit het volk moesten de meeste wijken voor Nederlandse: staking, uitsluiting, „zweet-stelsel", gedwongen winkelnering. Mogen we Cremer geloven — in zijn *Hanna de Freule* — dan gebruikten de arbeiders omstreeks 1870 nog het woord *strikken.* In de laatste tijd hoort men meer van een *sit-down*-staking, reeds vertaald als: langzaam-aan-staking, en van een *walking-time vergoeding.*

Ook de drankbestrijding gebruikte eerst Engelse woorden: *teetotaller, local option,* die moesten wijken voor: geheelonthouder en plaatselijke keuze. *Toynbee-work* wordt ook zelden meer genoemd. *Salvation Army* moest wijken voor de vertaling *Leger des Heils* of *Heilsleger,* maar men blijft daarbij spreken van *slump-werk,* van een *slumppost.*

Aan de Engelse oorsprong herinneren ook de benamingen *Christian Science* en *Rotary, Rotarian.* Een Amerikaanse richting in de wijsbegeerte draagt de naam *Behaviorisme.*

In de jeugdbeweging is de padvinderij van Engelse afkomst, wat aanvankelijk ook bleek uit de namen, maar *boy-scout* schijnt wel voorgoed door padvinder vervangen te zijn, gelijk ook *girl-scout* tot padvindster werd; ook overigens hecht men aan Nederlandse terminologie.

Wetenschap en Kunst

Verschillende wetenschappen bedienen zich van Engelse namen. De economie is reeds ter sprake gekomen. De *folklore* is eerst later omgedoopt in volkskunde. De folklorist spreekt van *survivals* en van een *clan.*

In de linguistiek (een internationale term) acht men het woord *slang* onvertaalbaar. Evenzo in de biologie het woord *mimicry* (zelfbescherming van dieren door aanpassing aan de omgeving). In de astronomie is *flash* een internationale term geworden.

Op letterkundig gebied is de letterlijke vertaling *blanke verzen* reeds verdwenen door de duidelijke naam: rijmloze verzen. Als populair genre zijn het *detective*-verhaal en de *thriller* in de mode gekomen. De *short story* wordt in de laatste tijd wel vervangen door kortverhaal, gelijk het reeds in het Afrikaans heet. Men spreekt van een *happy ending* en van een *plot* in een toneelstuk. Moeilijk vervangbaar is de term *essay.*

Populaire muziek levert de *band* met de *drum* en *jazz*muziek. Men

spreekt van een *non-stop*-programma, van een *crooner* (neuriënde zanger), *ragtime* (muziek in de gesyncopeerde maat).

In de bouwkunst kent men een *hall*, een *lift* en een *lounge*, in de grote steden een *skyskraper* (vertaald als wolkenkrabber) en een *flat*, buiten de steden een *cottage* en een *bungalow*.

Bij de tuinaanleg: een *border*, *ray-gras*.

Economie (beurs- en bankwezen)

Efficiency, *planning* en *research* zijn aan de orde van de dag, en iedere dagbladlezer raakt vertrouwd met termen als *dumping*, *clearing* (clearingverkeer, clearinghuis = vereffeningskantoor), *pool* (dollarpool, ijzer- en steenkoolpool) en *poolen*, *booms* en *slumps* (plotselinge prijsstijging en prijsdaling), *big-business*.

Algemeen bekend is de *postbox*, de *safe* (afgekort uit *safe deposit*) en de *cheque* (*postcheque*). De *banknoot* is echter reeds vervangen door een bankbiljet. Men spreekt van „een *run* op de Bank". Beurstermen zijn o.a. *share* (aandeel), *scrip* (bewijs van gedeeltelijke storting), *claim* d.i. coupon van een aandeel waarop men een nieuw aandeel tegen lagere koers kan krijgen. In zulke *claims* wordt ook handel gedreven: men spreekt dan van „claims Koninklijke", „claims Philips" enz. Een telegrafisch koersbericht onder beurstijd heet *tape*, en vooral in beursverslagen de op verschillende tijdstippen van de beurstijd vastgestelde koers („de eerste tape", „de tweede tape", enz.).

Bij ondernemingen zijn gangbare termen: *free-enterprise*, *full employment*, *self-supporting*.

Industrie

Sedert de negentiende eeuw worden voor allerlei industrie machines en werktuigen uit Engeland ingevoerd. Tengevolge daarvan vloeit de vaktaal over van Engelse termen, die veelal tot de kringen van het bedrijf beperkt blijven. Ieder kent en gebruikt de produkten van de drukkerij, de spinnerij, de weverij, maar zeer weinigen kennen de machinerieën van het drukkers- en textielbedrijf. Woorden als *black* (een lettersoort), *linotype*, *multiplate*, *autoplate* zijn raadsels voor niet-vakmannen. In de textiel-industrie wemelt het van Engelse woorden. In een Verslag van de Arbeidsinspektie komen o.a. de volgende termen voor: *hopperfeeder*, *lattice feeder*, *porcupine feeder*, *scutcher*, *slubbing frame*, *intermediate frame*, *rovingframe*, *selfactor*, *cop*, *bale breaker*, *waste breaker*, *willow*, *opener*, *lap*, *derby doubler*, *hoist*, *economiser*, *batching machine*, *licker in*, *frontdoor*, *sliver lap machine*. In hoeverre deze termen reeds een eigen Nederlandse term naast zich gekregen hebben, door de bedrijfleiders bedacht of onder arbeiders spontaan opgekomen, daarvoor bevat dit Verslag schaarse gegevens. Werkwoorden als *strippen* (*stripwals*) en *twijnen* (*twijnmachine*) zijn blijkbaar ingeburgerd. In plaats van *willow* wordt verderop het arbeiderswoord *afvalduwels*

genoemd; *fibre-extracting-machine* staat er alleen ter verklaring van *pluismachine*.

Zulke in klank of vorm min of meer aangepaste woorden komen in de metaalindustrie en andere bedrijven vrij veel voor, o.a. *puddelen* (ontkolen), *flens* (verbindingsrand van metalen buizen), *robber* (plaatsnijdersgereedschap), *weespijp* (Eng. waste-pipe: spuipijp van de warmwaterbak,) *koken* (caulking), *koker*, *dichtkoken*, *kooknaad*, *donkey-man*, *poelie* (pulley; draaischijf, waarover een draairiem loopt), *poeties* (puttees), *tjoeps* (tubes = buizen)

Door Prick van Wely werd ik nog opmerkzaam gemaakt op de volgende, vermoedelijk uit het Engels afkomstige termen: *weeststoom*, *pakkingbus* (packing-box), *bils-injectie* (bilge), *lap*, (lap), *wins* (winch), *kolentip*, *piekijzer* (pig-iron), *junkring* (junk), *brenpijp* (brinepipe), *plunjerpomp* (plunger), *grijper* (gripper), *plug*, *nippel*, *klutshandel* (clutch-handle), *tornwiel* (turn-wheel). In het W.N.T wordt *drolmachine* in verband gebracht met drawing frame).

Bij de vernederlandsing speelt soms ook de zogenaamde „volksetymologie" een rol. In *springslot* (naast *hang*-slot) is daardoor de Engelse afkomst verduisterd, want in *springlock* werd *spring* niet meer herkend als veer. Zo zal ook, *springmatras* en *springverenmatras* wel teruggaan op *springmattress*.

Als technische landbouwterm gaat *drillen* (in rijen zaaien) waarschijnlijk op Engels voorbeeld terug.

Verder werd mij nog gewezen op het werkwoord *wellen* (Eng. to weld: metalen heet aan elkaar lassen), *drilboor* (Eng. drill) en *tapkraan* (Eng. tap), waarbij het tweede deel verduidelijkend toegevoegd is.

Bij de gasfabriek is het woord *gasfitter* algemeen gangbaar geworden. Andere termen uit het gasbedrijf zijn o.a. *retort*, *main* (verzamelbuis, bij het werkvolk: de *mijn*) *scrubber*, *bijpas* (Eng. bye-pass), *fittings*, *nippels*, *sokken* (Eng. sockets), *huks* (Eng. husk), *baljuw* (verbasterd uit ball-joint), *juinen* (Eng. joints), *bries* en *cokesbries* (Eng. breeze), *vleermuisbrander* (Eng. batwing) [1]).

Uit de laatste tijd dagtekent de term *man power service*.

In het slothoofdstuk zal de Engelse terminologie in de industrie nog ter sprake komen in verband met het streven om die te vernederlandsen.

---

[1]) Zie voor de toelichting het artikel van K. Blokhuis: *Anglicismen in het gasbedrijf* in *De Nieuwe Taalgids* XII, blz. 174—177.

X

INBURGERING EN UITBANNING

Bij de aanhoudende instroming van vreemde woorden, deels tijdelijk of blijvend opgenomen, deels weer uitgestoten, is het moeielijk op een bepaald ogenblik uit te maken wat nog als vreemd gevoeld wordt en wat als deel van de Nederlandse taalvoorraad te beschouwen is. Een scherpe scheiding is niet te maken. Wel kan men enige kenmerken vaststellen voor vreemd en voor eigen.

Het Engelse karakter van het woord wordt bewaard door behoud van de idiomatische uitspraak en intonatie, waar het klanken betreft die het Nederlandse fonologische systeem niet kent. In veel mindere mate kan het behoud van de Engelse spelling beslissend zijn. Bij het schriftelijk gebruik valt te letten op het gebruik om het Engelse woord te cursiveren of te onderstrepen, en vooral om het tussen aanhalingstekens te plaatsen, waardoor het enigszins verwant is met een aanhaling, een inlassing, in een zin, die de schrijver voor het overige deel als hem eigen beschouwt. Bij het noteren van de aanhalingen voor de lijst van de jongste ontleningen heb ik steeds op die aanhalingstekens gelet, al merkte ik op, dat dit gebruik niet algemeen aanvaard was, en dus niet bij iedere schrijver als kenmerkend kan gelden.

Wil men te kennen geven dat een Engels woord nog ongebruikelijk of zelfs bij velen onbekend is, dan is de toevoeging „zogenaamd" kenmerkend. Vaak ook: „zoals men in het Engels zegt", „waarvoor de Engelsen een aardig woord hebben", of „zoals men het in Amerika noemt". Een afdoend middel om misverstand te voorkomen, als men veronderstelt dat de hoorder of lezer het woord niet of nauwelijks kent, is de voorafgaande of volgende verklaring, soms door een Nederlands aequivalent woord, soms door een min of meer uitvoerige toelichting. In het vorige hoofdstuk gaven wij reeds voorbeelden bij onvertaalbaarheid. Verscheiden andere vindt men in de bovengenoemde lijst. In de N. R. C. werd b.v. gesproken over detailverlichting voordat de term *spotlight* genoemd werd. Een duidelijker voorbeeld is: Er zullen openbare audities („hearings") gehouden worden aangaande de politiek". Hier wil de schrijver te kennen geven: als ik onverwacht *hearings* geschreven had, zou ik wellicht niet of verkeerd begrepen zijn. Vergelijk nog: „Dit concert was niet meer dan een vertoning, een „*stunt*". — Het verhaal en de intrige, de „plot", terwijl verderop rechtstreeks gesproken werd van: deze meester van de „plot". Gewoner is dat men de vertaling, omschrijving of verklaring onmiddellijk laat volgen. Daarvoor kan men in de lijst b.v. naslaan *common cause, containment, deadpanstyle, fellow-travellers, plural society, spirit.* Begrijpelijk is dat een technische term verklaring behoeft, b.v. „Het tricky footwork",

een term waarmee men in de bokssport het snelle misleidende voetenspel aanduidt.

Gedeeltelijke of volledige inburgering van het Engelse woord kan op verschillende wijzen blijken. Een eerste stap is de aanpassing aan de Nederlandse klanken, b.v. de *u* van *rubber*, *run*, *budget*, de *r* en de *w* aan het begin van een woord en het herstel van de *r* die in het Engels verdwenen is (b.v. *sport*). Dit laatste is een geval van spellinguitspraak, evenals *tram* met *a*, *wagon* met *a* en Nederlandse *g*. Vooral in kringen waar men geen Engels kent, zal dit veel voorkomen, b.v. *meeting* met *ee*, *sunlichtzeep spotlicht*. Opzettelijk grappig is *speeg* (speech). Verder gaande vernederlandsing is op te merken bij oudere ontleningen als *podding* en *pons* (later opnieuw ontleend als *pudding* en *punch*), in *biefstuk*. Daarbij sluiten zich weer de vroeger besproken woorden uit de techniek, zoals ze in de mond van de arbeiders vervormd zijn. Soms zijn ze nauwelijks te herkennen. Een aardig voorbeeld is het onlangs opgemerkte werkwoord *bietsen* = opscharrelen, aan het zeemans-Engels ontleend: een *beachcomber* is namelijk een zeeman zonder werk. Met betekeniswijziging begon *afbietsen* te betekenen: afzetten, aftroggelen [1]). In oudere aantekeningen vond ik ook het woord *pies* (Eng. piece) voor stukloon [2]). In de laatste oorlogsjaren was tijdelijk in gebruik: *stunten* = listig ontvreemden.

Een verwant verschijnsel is de vernederlandsing van de spelling, b.v. *pleet* (plate), *freem* (frame), *kaakje* (cake), *spiets* (speech). Ook accentverspringing kan kenmerkend zijn, b.v. cornéd-bief.

Een ander kenmerk is de aanpassing aan de Nederlandse vervoeging. Infinitieven namen al vroeg de Nederlandse uitgang *e(n)* aan, b.v. *stoppen* (van een trein), *trammen*, waarbij zich tal van sporttermen aansloten: *crocketen*, *cricketen*, *tennissen*, *racen*, *trainen*, *spurten*, *bowlen*, *keepen*, *scoren*, *tossen*, *peddelen*, enz., waarbij zich allerlei moderne gevallen voegen: *lunchen*, *bridgen*, *whisten*, *tea-en*, *shoppen*, *swingen*, *shampoo-en*, *permanenten*. Verder: *handicappen*, *kidnappen*, *timen*, *puzzelen*, *droppen*, *stunten*, *boycotten*, *testen*, *mixen* enz., *stencillen*, *typewriten*, *boeken* (plaatsbespreken), *bunkeren*, *speechen*, *interviewen*, *managen*, en met vernederlandsing: *overlappen*.

Minder talrijk zijn de deelwoorden: *gehandicapt*, *geluncht*, *getimed*, *geboycot*, enz., die soms in de spelling eigenaardig aandoen, als *tea-ende* dames, *sightseeënde* touringcars. Dat geldt ook voor de buigingsvorm van de verleden tijd, b.v. *racete* naast *racen*, waarbij in het schrift de half-Engelse spelling een bezwaar is, en *reeste* nog te vreemd aandoet.

Een derde kenmerk, waarop Van Haeringen reeds gewezen heeft, [3]) levert de meervoudsvorming van de substantieven op *e(n)*: „Bij ontleningen

---

[1]) *N. Taalg.* XL, 226.

[2]) *De Nieuwe Tijd*, 1901.

[3]) In de Mededeling over *De meervoudsvorming in het Nederlands* (Nieuwe reeks deel 10 Nr 5, 1947, blz. 21.

uit het Engels is ook de tegenstelling waar te nemen tussen meer ingeburgerde woorden met *–en* en jongere, meer als engels gewaardeerde met *–s*. Dat die uitgang in het Engels, in tegenstelling met het Frans, gesproken wordt, maakt zijn invloed te sterker. Zo zijn *bar*, *mail*, *truck*, *plaid*, *raid*, *jeep* nog niet voldoende vernederlandst om het *–en–* meervoud aan te nemen." Daar staat tegenover in minder beschaafde taal het dubbele meervoud *reelsen* (naast *rail*) en in opkomst zijnde meervouden op *–en* bij *cake(n)* en *cape(n)*, waar „de uitheemse spelling het meer inheemse meervoud niet altijd kan keren", bij *pier* (havenhoofd) en *film*.

Een vierde kenmerk is de samenstelling van een ontleend Engels met een inheems woord, b.v. *flatbouw*, *researchwerk*, *teamgeest*, *swing-beschaving*, *would-be-emigranten*. Matthijs de Vries noemde het indertijd een „onfeilbaar kenmerk" van inburgering „zoodra een woord in staat en gewoon is met Nederlandsche woorden in samenstelling te treden" [1]), maar ik betwijfel of dit voor het Engels onvoorwaardelijk opgaat. Van veel meer belang is het, te letten op de gevallen waarin het overgenomen Engelse woord „Nederlandsche voorvoegsels of uitgangen aanneemt om nieuwe afgeleide woorden te vormen", gelijk M. de Vries op dezelfde plaats als kenmerk aangeeft. Voorbeelden zijn o.a. *verfilmen* en *affilmen*, *neerdroppen*, het substantief *geflirt*, *gepoker* en met suffixen: een *tipgever*, *fitheid*, het verkleinwoord *flatje*, een *sightseeër*, een *filmisch* beeld, de comparatief en superlatief: *efficiënter*, *efficiëntste*. Van het bovengenoemde ontleende „plot" maakte dezelfde auteur een afleiding *plottéring*.

Een verwant verschijnsel is, dat in navolging van het Engels, het voorgevoegde *top* nadert tot een versterkend praefix: naast overgenomen geheel Engelse woorden als *topsecret* vindt men dan ook *topfiguur*, een *topman*, een *toppreastatie*, in *topvorm geraken*. Versterkend zijn eveneens de verbindingen met *all-round* en *first-class*. Invloed van het Engels is ook waarschijnlijk bij de toeneming van *super* als praefix, b.v. *supervorm*, Sanovite het *superbrood* en zelfs in omgangstaal een *super-vrouw*. Verder zou men kunnen denken aan verbindingen met *–minded*, te beginnen met zuiver Engelse als *openminded*, *broadminded*, *foodminded*, *radiominded*, maar dan, naar analogie: *sculptuurminded*, *jaarbeursminded* [2]).

Ten slotte is een bewijs van de toenemende vertrouwdheid met Engelse woorden, dat ze uit de oorspronkelijke beperkte gebruikssfeer van de groepstaal los geraken en ook figuurlijk gebruikt kunnen worden. Dat geldt vooral voor sporttermen. Men spreekt van een *gesprekspartner*, een *supporter*, ook bij geestelijke hulp, een *team* van wetenschappelijke werkers, van *trainingscentra* en *hertraining*, ook buiten de sport. Men kan lezen: Thans is de vereniging *gestart*; de slechte *start* van een nieuw tijdschrift; een *startschot* voor dat werk; in hoeverre zal dit een *handicap* zijn; hij

---

[1]) *Inleiding* op het *Nederlandsch Woordenboek* (1882), blz. 21.

[2]) Als Nederlandse vervanger kan gelden de nog zeldzame samenstellingen met *–gezind* of *–rijp* b.v. „het publiek literatuurrijp te maken, luchtvaartgezindheid te kweken".

is geen model van *fairplay*; dit winstpunt heeft hij kunnen *scoren*; alle *in running* zijnde candidaten; bij radiosprekers valt met enige „*coaching*" veel te bereiken; dat de dwang *knockout in de touwen* ligt; toen wij indertijd in de *clinch* lagen met Prof. P. (*clinch* is een boksterm voor het elkaar vastgrijpen), enz. Maar ook woorden uit andere groeptalen krijgen verbreiding door figuurlijk gebruik, b.v. *make-up*-stemmen in de radio; de koel beredeneerde *make-up* van dit gedicht; de enorme ijdelheid van G. B. Shaw behoorde onverbrekelijk tot zijn „make-up". Of bij J. Daisne, die van zijn gedichten zegt: „'t Zijn *snapshots* van een uitgerafeld hart".

De toevloed van vreemde woorden brengt vaak als reactie het streven teweeg om de eigen taal „zuiver" te houden. Engelse woorden worden dan gebrandmerkt als „anglicismen". Menigeen zal daarbij in de eerste plaats denken aan overijverige taalzuiveraars als Charivarius en Ch. F. Haje, de auteur van *Taalschut*, die door hun verwerpen van alle vreemde woorden als zodanig vaak tot overdrijving vervallen. Uit die sfeer zijn termen afkomstig als afstomping van taalgevoel, besmetting, verderf. Onlangs sprak P. H. Ritter nog van vergiftiging: „Publiek en krant gebruiken een taal welke door Engels is vergiftigd". Zulk een beschouwing is van taalkundig standpunt onhoudbaar. Invloed van vreemde talen — dat heeft de geschiedenis geleerd — kan op een kultuurtaal zowel verrijkend als verarmend werken. Hoe zou onze woordvoorraad verschrompelen als met een toverslag b.v. alle woorden van Romaanse afkomst konden verdwijnen! Dat het nationalistische purisme meer van politieke dan van taalkundige aard is, hebben wij vroeger uitvoerig betoogd [1]). Angst voor staatkundige overheersing, bezorgdheid voor overwegende kulturele beïnvloeding openbaren zich in afkeer van de vreemde taal. Vandaar de strijd tegen anglicismen in Zuid-Afrika en in het voor-oorlogse Duitsland, terwijl in de negentiende eeuw hier te lande vooral front gemaakt werd tegen germanismen, en — gelijk reeds opgemerkt werd — anglicismen nauwelijks ter sprake kwamen, en ook nu, in een tijd van vriendschap met Engeland, Canada en Amerika zelden alarm gemaakt wordt.

Een merkwaardige proeve van nationalistisch purisme is het degelijk gedokumenteerde boek van Hermann Dunger: *Engländerei in der deutschen Sprache*, in 1909 door de Allgemeine Deutsche Sprachverein (Berlin — F. Berggold) uitgegeven, en dat ter vergelijking met onze studie geraadpleegd verdient te worden. Het tweeslachtige van zijn standpunt blijkt b.v. uit het feit dat hij, als het „verdeutschen" van het Engelse woord niet slaagt, genoegen neemt met „eindeutschung". Het Engelse *bookmaker* is hem een gruwel; als hij er evenwel *Buchmacher* van maakt, dan staat er een Duitse vlag op het veroverde schip van Engels makelij. Zelfs een onnozel spellingvernisje is hem al voldoende om *Koks* (cokes), *Klub* enz. als „eingedeutscht" te verwelkomen.

[1]) In een voordracht over *Purisme*, opgenomen in de *Verzamelde Taalkundige Opstellen* II.

Het voorbeeld van de *Sprachverein* is hier te lande gevolgd door het *Algemeen Nederlands Verbond*, dat in een brochure *Taalzuivering* [1]) een uitvoerige *Woordenlijst* publiceerde van vreemde woorden met Nederlandse aequivalenten en in *Neerlandia* een vaste rubriek voor taalzuivering handhaafde. Hetzelfde doel beoogde het tijdschrift *Onze Taal*, met een deskundige raad van adviseurs.

Ondanks onze principiële bezwaren: de veronachtzaming van de gebruiksfeer van het vreemde woord (vaktaal, groeptaal, vormelijke of familiare taal, letterkundig taalgebruik) en te weinig aandacht voor de motieven, zoals die in eerbiedwaardige en minderwaardige onderscheiden dienen te worden, moet men erkennen dat er in het purisme ook een gezonde kern aanwezig is: gehechtheid aan het eigene, het vanouds vertrouwde woord, afkeer van aanstellerij, gemakzucht en slordigheid. Men behoeft in de hiervoor afgedrukte lijsten niet lang te zoeken om tal van voorbeelden aan te tekenen, die niemand zal gebruiken als hij prijs stelt op verzorgde taal. Wij beperken ons tot enkele voorbeelden, die iedere lezer kan vermeerderen: *way-out* = uitweg, *skyline* = horizon, *pedigree* = stamboom, afstamming, *background* = achtergrond, *way of life* = levenswijze, *shopping* (in damestaal) = winkelen, *come back* = wederoptreden, *self-defence* = zelfverdediging, *balance of power* = staatkundig evenwicht, *well-to-do* = welvarend, *in a nutshell* = in een notedop, *on the long run* = op de lange duur, *down hearted* = neerslachtig, *high brow* = geleerd, *himself* = in eigen persoon, *after all* = welbeschouwd.

Als men bezwaar heeft tegen het aanvaarden van een Engels woord, dan bestaan er twee mogelijkheden: men beseft dat er reeds een gangbaar Nederlands woord voor dezelfde zaak of hetzelfde begrip bestaat, en acht het vreemde dus overbodig. Of men geeft er de voorkeur aan, voor een in het Nederlands nog niet bekende zaak in plaats van de Engelse naam een passende Nederlandse naam te zoeken en ingang te doen vinden. Vertalende ontlening, in onze inleiding met een aantal voorbeelden toegelicht, kan nauwelijks tot de tweede soort gerekend worden: het is eigenlijk ontlening door aanpassing, vooral wanneer behalve de betekenis ook de klank veel overeenkomst met de Engelse heeft, als *voetbal* (football) of *weekeinde* (weekend). Mislukt is daarentegen de vertaling van *goodwill* met goede wil, want het Engelse woord heeft een andere betekenis.

Geheel nieuwe, reeds ingeburgerde vervangende woorden zijn niet zeldzaam, b.v. *verslaggever* (reporter), *geheelonthouder* (teetotaller), *padvinder* (boy-scout), *stoomboot* (steamer), *kustvaartuig* (coacher), *gemakkelijke of luie stooel* (easy chair), *schrijfmachine* (type-writer), *uitzending* (broadcasting), *volkskunde* (folklore), *staking* (strike), *uitsluiting* (lock out). Van jongere datum: *vouwblad* (folder), *slagzin* (slogan), *momentopname* (snapshot), *speurwerk* (teamwork), *opmaker* (headliner), *vraaggesprek* (interview), *straalvliegtuig* (jet). Minder geslaagde vondsten als *knelpunt*

---

[1]) Elfde herziene en vermeerderde druk van 1941 (64 blz.).

dat de N. R. C. ging gebruiken for *bottleneck* hebben weinig levenskans. Het is niet altijd na te gaan waarom sommige nieuw bedachte vervangers opgang maken, andere spoorloos verdwijnen, of zelfs nauwelijks over de grens komen. Greshoff waarschuwde b.v. tegen de term goede *mixers* voor allemansvrienden als „een afschuwelijk Amerikanisme". Daarentegen is er niet veel kans dat het reeds diep ingedrongen *efficiency* nog verdreven kan worden door het purisme *werkdadigheid*, dat W. van Ravesteyn voorstelde: „ik smeed dat woord voor het Engelse efficiency, dat hier te lande op waarlijk onzinnige wijze is overgeplant". Het Engelse woord heeft trouwens de steun van *efficient*, wekt de bijgedachte aan effekt, en blijft binnen een bepaalde gebruikskring; een volkswoord zal het niet licht worden. Omgekeerd is *staking* juist onder ongeletterden gangbaar geworden, omdat men met het begrip staken vertrouwd was en het zich gemakkelijk verbond met *staker* en allerlei samenstellingen. Gemak in praktisch gebruik zal wel de oorzaak zijn dat het korte woord *film*, dat zich leent tot tal van afleidingen en samenstellingen, geen ogenblik de concurrentie te vrezen heeft gehad van het puristische *rolprent*.

De kansen voor aanvaarding van het nieuwe woord zijn niet in de eerste plaats afhankelijk van de vraag of het juist gevormd en praktisch van aard is, of het in de smaak valt, maar voor een groot deel van de kring waaruit het initiatief voortgekomen is en het gezag waarmee de propaganda gesteund wordt. Komt die steun van hoger hand, b.v. door opneming in wetten of verordeningen, dan vindt het woord langs de pers in officiële taal zijn weg. *Budget* moet dan wijken voor *begroting*. Al zijn *bicycle*, *safety* verdreven door *fiets*, het kunstmatig gevormde purisme *rijwiel* heeft zich daarnaast gehandhaafd, doordat er een rijwielbelasting en rijwielpaden kwamen [1]). Het sukses van het reeds vermelde (*werk*)*staking*, *uitsluiting* is te danken aan de arbeidersbeweging en de vakbladen. Het gezag van de radio maakte het gemakkelijk, Nederlandse woorden als *uitzending*, *omroep*, *luisteraar*, *hoorspel*, *klankbeeld* in plaats van vreemde ingang te doen vinden. In sportkringen kan invloed uitgaan van verslagen in de pers of mededelingen van verenigingsbesturen. Organen die speciaal aan taalzuivering gewijd zijn, vinden overtuigde lezers en voorstanders, ook onder schrijvers en journalisten, die bereid zijn om door hun voorbeeld propaganda te maken. In het biezonder willen wij nog de aandacht vestigen op het loffelijke streven van industriële zijde om door een doeltreffende Nederlandse terminologie voor hun vak vast te stellen, de uitsluitend buitenlandse te vervangen. Daartoe is op initiatief van het *Kon. Instituut van Ingenieurs* in 1940 een *Centrale Taalcommissie voor de Techniek* (C. T. T.) opgericht, die zich van taalkundige voorlichting verzekerd heeft. Dr H. E. Buiskool schreef voor deze Commissie een brochure *Over het ontstaan en de vorming van nieuwe woorden* (1942), terwijl het bestuur, blijkens een

---

[1]) Vergelijk mijn artikel *Iets over spontane en bewuste nieuwvorming in de taal* (*Verz. Taalk. Opstellen* II, 338.)

„Woord vooraf" als gezond beginsel vooropstelde: „de taal is iets levends en verlangt zorgzaamheid, doch duldt geen keurslijf". Dr Buiskool was zo vriendelijk ons mee te delen, dat dit Taalcomité binnenkort een vijftigtal boekjes zal publiceren, waarvan hij er ons reeds een, betrekking hebbende op de *Technische Natuurkunde*, deed toekomen. Opmerkelijk is dat in deze lijst van 353 behandelde woorden, de Duitse en de germanismen zo talrijk, maar de Engelse schaars zijn: ik noteerde slechts *unit*, *filter*, *getter*, *skin-effect*, *target*. Dr Buiskool schreef mij echter: „In sommige lijsten gaat het bepaald tegen de anglicismen, b.v. in de lijsten voor Petroleumtechniek, Luchtvaart (met afzonderlijke lijst voor kunstvluchten, Telecommunicatie, en vooral Televisie en Radar. Dit streven, dat niet alleen taalzuivering, maar ook taalverbetering beoogt, wordt gesteund door vaktijdschriften als *De Ingenieur*, *De Auto* en door ondernemingen als de P. T. T. en de B. P. M., die voornemens zijn, de aanbevolen nieuwe termen te gebruiken of te gaan gebruiken. Langs deze weg kan de uitbanning van Engelse vaktermen doeltreffend zijn.

Een pendant is de *Commissie voor luchtvaart-terminologie* die reeds in 1938 een brochure *Luchtvaartwoorden* uitgegeven heeft [1]), die de instemming verwierf van het Genootschap *Onze Taal*, en door de sekretaris G. H. J. J. Schuurmans Stekhoven met grote zorg bewerkt en geïllustreerd is. Als men daarin een lange lijst afgedrukt ziet van de „belangrijkste luchtvaart-organisaties hier te lande", die opdracht gegeven hebben om dit plan uit te werken, dan wordt het duidelijk dat het niet voortkomt uit dilettantisch puristisch streven en dat er ongetwijfeld invloed van zal uitgaan.

Uitgaande van Nederlands standpunt heeft de *Nederlandsche Stichting voor Verlichtingskunde* de reeds vermelde lijst van *Benamingen op het gebied der Verlichtingskunde*, samengesteld [2]). Hier staan de aanbevolen Nederlandse woorden voorop met „vertalingen in het Duitsch, Engelsch, Fransch en Esperanto" en zakelijke omschrijving van de begrippen, maar wie Engelse geschriften op dit gebied onder ogen krijgt of hoort gebruiken, kan in deze lijst de deskundig gekeurde Nederlandse gelijkwaardige termen vinden. In zoverre kan het dus dezelfde diensten bewijzen als de bovengenoemde publicaties en verzekerd zijn van algemene steun uit vakkringen [3]).

Dit voorbeeld is gevolgd door *Philips' Interne Taalcommissie*, die voor de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken te Eindhoven een brochure samenstelde, getiteld *Het Juiste Woord* (1944, 2de druk 1948). In de linkerhelft van de bladzijden „Gebruik niet" vindt men ook een aantal Engelse woorden met overeenkomende Nederlandse („Gebruik wel") als pendant.

Terecht heeft men ook van verschillende zijden gewezen op anglicismen

---

[1]) Gorinchem — J. Noorduyn en Zoon — N.V. In 1939 verscheen reeds een tweede druk.

[2]) Arnhem — G. W. van der Wiel en Co — z. j. — 120 blz. groot formaat.

[3]) Enigszins uitvoeriger heb ik deze publicaties reeds besproken in mijn Akademie-verhandeling over *Duitse invloed op de Nederlandse woordvoorraad*, blz. 76—77.

in de woordvorming en de syntaxis. Het eerste onderwerp is met veel voorbeelden behandeld in de afdeling Anglicismen van Gerlach Royen's verhandeling over *Ongaaf Nederlands* [1]). Als syntaktische anglicismen zijn o.a. gelaakt: *als regel, betrekkelijk gesproken, vroeger of later, de zaak is een belangrijke, de moeilijkheden waren vele, dwazen als zij zijn* [2]), maar die studie bleef beperkt tot losse opmerkingen. De uitwerking daarvan valt — gelijk in onze Inleiding opgemerkt werd — buiten het kader van deze verhandeling.

SAMENVATTING

Wat het onderzoek van de woordvoorraad betreft is ons hoofddoel geweest: een objektieve weergave van de hedendaagse toestand met terugblik op vroegere invloed, zonder nadrukkelijke splitsing van gebruik en misbruik. Hoe hachelijk het kan zijn, die grens scherp te trekken, is reeds gebleken bij de studie van de germanismen: wat eertijds in krasse termen en met overtuigend betoog afgewezen werd, is nu algemeen gangbaar. Voorspellingen blijven gewaagd: het gebruik is vaak oppermachtig.

De toenemende invloed van het Engels op de Nederlandse woordvoorraad is verklaarbaar. Was reeds in de negentiende eeuw het Engels een wereldtaal, die het Frans als zodanig begon te verdringen, in de twintigste eeuw is de macht en het gezag versterkt. Wie zou menen dat de aangetoonde zeer sterke voorkeur voor Engelse woorden sedert de tweede wereldoorlog van tijdelijke aard geweest is, uit sympathie voor de bondgenoten, zal zich vergissen. Het is geen gewaagde of ongegronde voorspelling, dat die toestroming in de toekomst niet tot staan zal komen. Wij beleven een tijd van geweldige ommekeer, van internationale toenadering en toenemend persoonlijk kontakt, waarbij de Engels sprekende landen op politiek, ekonomisch en kultureel gebied een belangrijke rol vervullen. In steeds bredere volkslagen neemt de kennis van het Engels toe. Bij internationaal verkeer en handelsbetrekkingen is het zelfs onmisbaar. Het is dus nationalistische kortzichtigheid, te betreuren dat niet alle Engelse taalimport in „zuiver" Nederlands" vertaalbaar zal blijken. Dat behoeft ons niet met overdreven bezorgdheid te vervullen. Er is een tijd geweest dat het Latijn als internationale taal in West-Europa in toongevende kringen heerste en in alle landstalen doordrong. In de zeventiende en de achttiende eeuw heeft het Frans als wereldtaal de taal van de omringende landen diep beïnvloed. Als men een Nederlands woordenboek doorbladert, wordt men getroffen door de overvloed van woorden die op een Romaanse stamboom wijzen. Gelijk reeds opgemerkt is, zijn zulke woorden onmisbaar geworden.

---

[1]) *Mededelingen der Kon. Ned. Akademie* 1941.

[2]) Zie W. de Hoog, a.w. blz. 232—233, Buiskool, in de bovengenoemde brochure, blz. 21—23, B. C. Damsteegt: *In de doolhof van het Nederlands* en verder bij Charivarius.

Zou het niet mogelijk zijn dat in een latere periode voor woorden van Engelse afkomst hetzelfde geldt?

In onze taalgeschiedenis is dus de invloed van vreemde talen een belangrijk onderdeel, dat niet alleen in het verleden, maar ook in het heden bestudeerd dient te worden. Om het verloop van dit proces, voorzover het de Engelse invloed betreft, na te gaan, kunnen de gegevens, in deze verhandeling bijeengebracht, bij het voortgezet onderzoek van dienst zijn.

Utrecht, September 1951

AANVULLING

bij de lijst in hoofdstuk VIII

Toen deze Verhandeling reeds ter perse was, tekende ik voor deze lijst nog de volgende woorden aan:

flash-backs: Ook de nodige flash-backs naar het verleden ontbreken niet.
low-brow: Critiek is te onderscheiden in „low-brow" en high-brow critiek. Vgl. high-brow en middle-brow.
lunatic fringe: Wat men in America noemt „the lunatic fringe", wij zouden zeggen de „getikten".
pot-boiler: Zo'n feuilleton is natuurlijk een pot-boiler.
swing: één lift is al in full-swing.